

9V 236

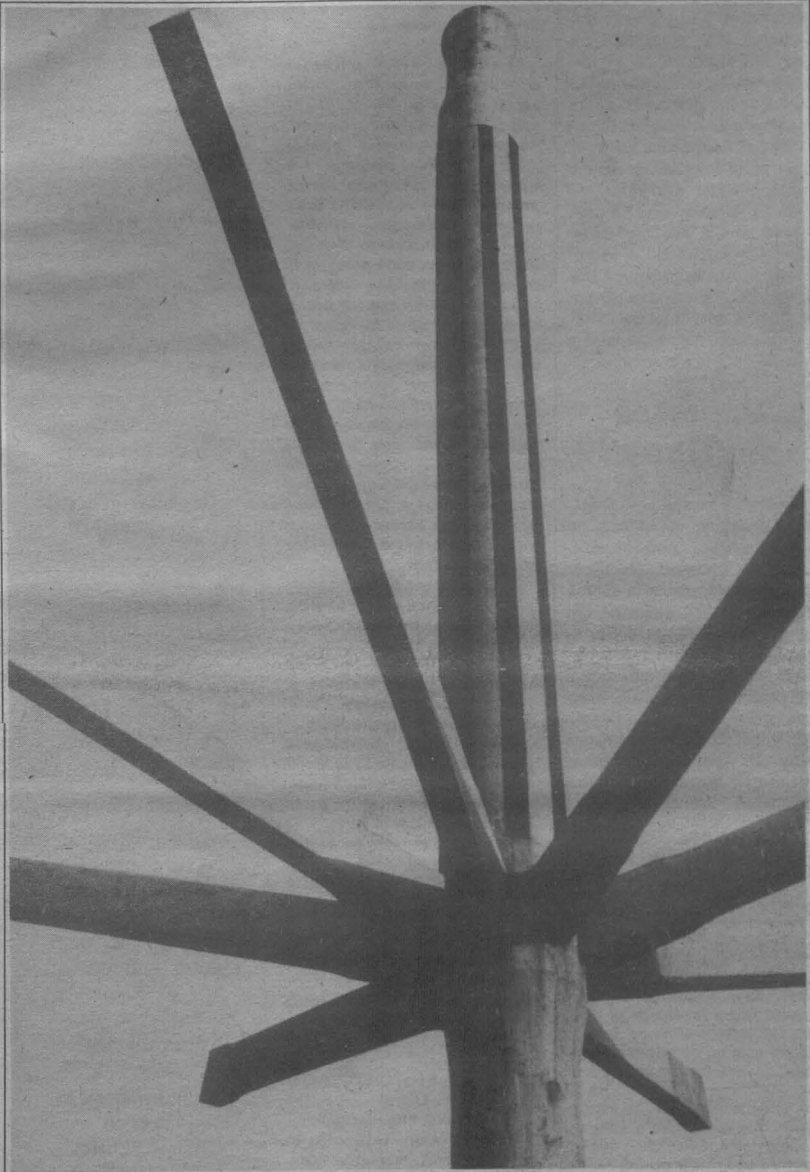
BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
"M. SAPOVEANU"
Inventar Nr. 22169

Literatorul

Anul II
Nr. 3 (20)
24 ian. 1992
16 pagini
9 lei

REVISTĂ FONDATĂ
LA
1880
DE
Alexandru Macedovschi

Redactor-șef: MARIN SORESCU

George APOSTU: Fructul soarelui

DESPRE UNIRE SAU IARNA E VARA ROMÂNILOR

Contemporană cu copilăria lui Eminescu, pusă sub semnul eminescian al genului, Unirea din 1859, a doua după cea înfăptuită preț de numai o Clipă de spada Viteazului, prefigurând-o logic pe a treia, din 1918, luminată de Unirea Definitivă, căreia îi întrezărim fila de calendar, a parcă văduvită de semnele și însemnele cu care a primit-o istoria.

Multe alte evenimente trăite de români din 1859 pînă azi au umbrat cumva aura celui 24 Ianuar cînd Bucureștii bogați în clopote (măcar în clopote) au bătut cu bubuitoir dangăt spre a ne celebra biruința alfit de greu zidită. Clipa cea repede devenea Oră, Timp, Eternitate. Ne-am bucurat ochii cu fastuoasele ceremonii monarhice urmate după detronarea lui Cuza, am purtat (cîștigîndu-le și pierzîndu-le) războaie de întregire și reîntregire. Am ajuns mișcați de, destîn pînă sub porțile Asiei și-apoi Asia ne-a cotropit lătinia impunîndu-ne o jumătate de veac de îngheț sub o stea care departe de a fi a speranței ne-a acoperit cu batjocuri și strîmbătate. Mihai, Cuza? Eroi ai serbărilor școlare, cu nume sfărîmate în pisanii, regii. Maniu ucis și îngropat cîinește. Despre Unire vorbeam în șoaptă cum încă în șoaptă vorbesc și azi basarabeni și bucovinenii din miazănoapte.

În Decembrie 1989 (să fie, iarna, vara românilor?) clopotele Bucureștilor (cîte au mai rămas) au vestit ieșirea din marasm. Se cînta prin șuier de gloanțe: "Noi sintem români!" și am redescoperit, cu cuvintele boierului Alecsandri, boiereasca Horă a Unirii.

Tensionată viață post-revoluționară a românilor a făcut ca jubilația străzii să fie scurtă; ne-am trezit brusc doborîți de neliniști și spaime, ne-am trezit *singuri* și neînchipuit de săraci într-o Europă ce ne uitase, înainte de a pune mîna pe mistria de cititori ai unor noi zidiri am arborat robe justițiare, am scos din noi furia devastatoare, răul, inclemența.

Am uitat de Unire?
"Nu putem reuși decît împreună" sună un slogan politic cu goală reverberare, dacă semnifică doar alinierea, sub un steag de partid, dar cu sublimă forță, dacă acel *împreună* se poate traduce prin *noi, poporul român, noi, trudituri, alături de etniile cu care am împărțit dulcele și amarul pentru a-i păstra pămîntului moștenit de la străbuni, frumusețea, noi cei ce rostim cu înlăcrimată iubire numele României.*

Ne vom regăsi, nu în spectacolele reproducătoare de fresce și parodiatoare de umbre, ci sub semnul echilibrului social și moral, în faptă, în *lucrare*, în mirabila noastră capacitate de înnoire.

Vom învăța să ne iubim.
Vom redobîndi temeul de a ne crede, cum ne vedea Eminescu, poporul ce poate impune "un strat de civilizație în acesată parte *înăsprită* a Europei".

Acest gînd semeț ne va uni înainte de podurile de flori și podurile de cuvinte sonore.

Vom fi uniți, sintem siguri.
Vom fi *Unirea*.

"L"

Inedit ♦ N. Steinhardt - Felix Aderca ♦ Inedit

Hermeneutică și comparatism: Zoe Dumitrescu-Buşulenga (de Ovidiu Ghidirmic)

Trei poeme de Ștefan Aug. Doinaș

Tradiții culturale basarabene (de Iordan Datcu)

Un dineu fictiv - proză de Paul Anghel

Mai semnează: Marin Sorescu, Eugen Simion, Ion Băieșu, Al. Piru,

Gh. Tomozei, D. Micu, M. Ghițulescu

Galeriile "Literatorul": Ion Gheorghiu, Sorin Ilfoveanu, Adriana Mihăilescu,

Aurel Nedel, Georgeta Năpăruș, Ion Pacea

Studenții Academiei de Artă din București, secția grafică, anul VI - lucrări aflate în Expoziția "Carte bibliofilă" (Galeria Căminul Artei):

Simona Bucan, Ruxandra Călăraș, Gavril Kovacs, Adriana Lucaciu, Carmen Păun, Florin Stoiciu, Cristian Tarbă, Cristian Țârdel, Corina Tuță

TUR DE ORIZONT

Zălog

În revista "Totuși iubirea" nr. 70 (1), ianuarie 1992, se citește cu interes cronică cinematografică: "Mircea - un excelent film ceaușist" (semnată de Adrian Păunescu): "Cînd îl vedem pe nepoțelul lui Mircea plecînd cu bursa în străinătate, parcă-i contemplăm pe pruncii lui Ioan Alexandru, plecați, 4 din 5, tot așa, ca garanție a fidelității noastre, în Germania, la burse. Asta a fost soarta noastră, a românilor. Niciodată n-am scăpat de o nenorocire fără să intrăm în alta. Ani și ani au pătimit fiii noștri pe la înalte curți, dar pedeapsa nu s-a terminat. Și astăzi încă, fiii celor mai aleși bărbați ai acestui neam se află în surghiun". Cronică, o șarjă amicală, spumoasă, la adresa lui Sergiu Nicolaescu, se încheie cu o epigramă: "Acesta e bărbatul ideal/de la sprîncene pînă la bocanc/el în noiembrie era pe cal/iar în decembrie era pe tanc".

Eminescu și Țirlea

Se pare că Eminescu nu va avea șansa de a participa, alături de noi, la îndrăcita cursă către economia de piață. Va fi oprit la frontieră pentru atitudine intolerantă și naționalism. "Opera sa va trebui să suporte și ea rigorile democrației". Aceasta s-a putut înțelege din emisiunea TV din 15 ianuarie. S-a plectat pentru "demitizarea" poetului. Teza aceasta susținută și pe alte meleguri de doi ne (Negoițescu și Nemoianu) - nu știm ce părere o fi avînd Necula - prinde așadar teren și la noi. În capitalism trebuie să intrăm fără nici o valoare și fără vre-o pretenție națională - altfel n-o să avem păpăci, n-o să avem cartofiori, n-o să ne dea banca mondială voie să respirăm. Frumoasă propagandă fac viitorului nostru "roșii" sau ce altă culoare intransigentă vor fi avut cei care au pus la cale stupida emisiune. (Realizatori: Cristina Bărzan și Cătălin Țirlea)

Atenție mărită

Aflăm din surse demne de încredere că babușca Sînziana Pop, supranumită "gropara", datorită celor trei ziare și reviste pe care le-a dus la faliment, l-a tradus și abandonat pe majestatea sa Mihai I, pe care l-a slujit cu ardore timp de mai multe săptămîni. Astăzi cere, și probabil va obține, fonduri de la FSN pentru un ziar antimonarhist. Amintește-ți, majestate, noi am fost domni cînd scriam: "fi atent la ce vorbești, babușca știe limba germană și s-ar putea să te pomenești ras, tuns și frezat cu foarfece de vie cînd ți-o fi lumea mai dragă".

Noi ne-am făcut datoria. Prin urmare, spunem și FSN-ului: Atenție mărită la romanța "Femeia ce-a-nșelat o dată, înșală și a doua oară".

Meridian - serie nouă

Meridian este titlul revistei de cultură, apărută la Craiova, serie nouă, la 22 martie 1990. Proiectată să apară săptămînal, revista a ajuns cu mari greutăți la sfîrșitul anului 1991, abia la numărul 22.

Editorul, Liga Culturală "Oltenia", a căutat să reia tradiția vechii serii, apărută sub redacția lui Tiberiu Iliescu, din 1934 pînă în 1946.

Fără nici o sponsorizare și fără să cadă-n isteria fals politică a vremii noi, revista s-a impus în viața culturală craloveană prin calitate și diversitate tematică (etnografie, folclor, arheologie, artă, muzică, literatură, teatru, învățămînt) și ar fi păcat să-și înceteze din nou apariția.

Fișa noastră bibliografică ar putea menționa rubricile *inedite* (Al. Macedonski, V. Voiculescu, Ion Pillat, Ion Dongorozzi, D. Ciurezu), sau *semnăți în manuscris* (L. Blaga, Coca Faraș, M. Soreescu, Nichita Stănescu, M. Preda, Fănuș Neagu), romanul foileton (Gib Mihăescu - "Rusoai-ca"), Calendarul UNESCO, tableta de scriitor, rotunda personalităților etc.

Lîngă grupul redacțional de inițiativă - *Marian Barbu, Jean Băileșteanu, Nicolae Petre Vrânceanu* - s-a adăugăm (selectiv) și numele unor colaboratori: Paul Rezeanu, Constantin M. Popa, Gh. Bulgăr, I.D. Bălan, Stan Velea, Tudora Șandru Olteanu, Nicolae Bellu, Tudor Nedelcea, Ion Țiță, Ov. Ghidirmic, Valeriu Veliman, Constantin Uruç (Germania), Florentin Smarandache (USA), Mihai Prelpeț (Rusia), Dan D. Păcurariu, Ion Pătrașcu, Alex. Racu, Alex. Gutuleanu.

Reconvertitul

În *Calende* (nr. 12, dec. 1991) fostul colaborator al *Săptămîinii*, Dan Ciachir, vorbește despre *Literatura subteranei*. Reconvertit, recitlat, obraznic, și mai ales grosolan (grosolănia slugii care își schimbă stăpînul), confundînd literatura cu maidanul, D.C. atacă pe... pe cine altcineva dacă nu pe vechiul client al *Săptămîinii*? - Marin Preda, aflat azi ca și ieri în calea tuturor celor care vor să iasă din subterana literaturii și nu reușesc?! Iată ce spune acest amărît adunător de mucuri: "romanul *Delirul* deopotrivă cu *Cel mai iubit dintre pămînteni* ilustrează o escrocherie propagandistică de anvergură..." Frumoasă poveste, dom' Vlase, buni colaboratori mai aveți, numai bronzuri și cristaluri... Și foarte curajoși...

Nulitatea din Onești

Pentru că tot răsoim *Calende*le piteștene, să cităm și pe alt ilustru necunoscut, Gheorghe Izbășescu, versificator fără talent, neluat în seamă de nimeni. Azi, nulitatea din Onești se răstește la Sadoveanu și Izghezi ("colaboraționiști" del) și trage de urechi pe criticii literari care n-au interpretat cum trebuie poezia generației '80... Dar nu-i nimic, vine Gh. Izbășescu și pune ordine în literatura română postbelică... Atunci să vedeți...

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMN

Între demagogie și diversiune

În România se vorbește tot mai mult despre Basarabia. Era și timp. Și-n Basarabia se vorbește despre România. Uneori pe dos. Între demagogie și diversiune, pactul Ribbentrop-Molotov, care a încălcat la vremea lui și mult după aceea cam tot ce însemna drept istoric și drept internațional, riscă să rămînă, așa nul și neavenit cum l-a declarat toată lumea, în picioare.

În România, înțelegînd prin aceasta și teritoriile românești înfiate, cu forța, de ruși, nu s-a vorbit o jumătate de veac despre asemenea feluri de drept decît, eventual, între patru ochi. Este, deci, timpul, hotărît de condiția noastră de oameni liberi, nu numai să se vorbească, ci să se și scrie despre România de dincolo de Prut. Și mai ales să se publice neîntîrziat în tiraje de masă și pe hirtie de Biblie, ba chiar și traduse în patru-cinci limbi deodată tratatele de istorie românească așa cum au fost ele scrise. De-adevăratelea. Cu hărțile lor, pe care se vede atît de limpede unde este locul firesc al granițelor românești. Cu mormintele lor și cu istoricii noștri îngropați în ele alături de vooezzi și de soldați necunoscuți. Desigur, tiparul românesc nu prea are timp de istorii și nici traducătorii. Și nu se pot da nici decrete care să oblige la patriotism. De undeva, totuși, trebuie început. A nu face acest lucru acum, așteptînd să se mai schimbe vremurile și împărații, nu înseamnă neapărat înțelepciune politică. Și, desigur, nici lașitate. De așa ceva, într-un amestec încă necalculat, a fost vorba prin anii patruzeci, cînd n-a fost cu puțință altfel. Acum asta ar însemna nechibzuț. Nu cu gesturi de bătut șaua să priceapă calul se vor anula efectele (im)pactului sovieto-nazist asupra României. Ci cu afirmarea liniștită și răspăcată a drepturilor românești în timp și spațiu. Așa cum au fost consfințite de realitatea istorică. Granițele nefirești, impuse prin dictatul forței asupra dreptului, nu vor fi niciodată nici transparente și nici spiritualizate.

Nicolae DIACONU

În librării:

Laureați ai Premiului Nobel

În ultima perioadă de timp se publică și la noi multă literatură beletristică universală. Și de calitate, dar și subliteratură. Cu traduceri de înalt nivel, dar și cu talmăciri modeste, uneori chiar penibile.

Pentru a avea garanția succesului, unele edituri au apelat - firesc și îndreptățit - la valori autentice, recunoscute. Astfel că sloganul-deziderat "Calitate înainte de toate" s-a transpus, în cazul unor firme serioase, prin abordarea unui portofoliu sigur: cel al autorilor care au primit diverse distincții internaționale, între aceștia în prim plan aflîndu-se laureații Premiului Nobel pentru Literatură. (Este știut că începînd cu 1901 - conform voinței testamentare a filantropului suedez - se acordă anual acest premiu, primul lui beneficiar fiind poezul francez Sully Prudhomme). În cursul anului care abia s-a încheiat, au văzut lumina tiparului cîteva lucrări aparținînd unor deținători ai acestui rîvnit premiu - cărți care s-au bucurat de o bună primire din partea publicului cititor.

- * Samuel Beckett (prozator, dramaturg și poet irlandez) - laureat în anul 1969
- Molloy. Nuvele. Texte de neînființ. O lume. Mercier și Camier (Editura Univers)
- Prima iubire (Editura Unu)
- * Pearl Buck (prozatoare americană) - laureată în 1938
- Chip clopîl (Editura Venus)
- Vînt de Răsărit. Vînt de la Apus. (Editura Ioana)
- * Camillo José Cela (prozator spaniol) - laureat în 1989
- Familia lui Pascal Duarte (Editura Libra)
- * William Faulkner (prozator și poet american) - laureat în 1949
- Pogoară-te, Moise! (Editura Univers)
- * John Galsworthy (prozator englez) - laureat în 1932
- Floarea întunecată (Editura Moldova - Iași)
- Forsythe Saga, vol.I, Bogătașul (Editura Litera)
- Tenebre (Editura Moldova)
- * Thomas Mann (prozator și eseist german) - laureat în 1929
- Alesul (Editura de Vest)
- * Boris Pasternak (poet, prozator, traducător rus) - laureat în 1958
- Doctor Jivago (Editura Elit Comentator)
- * Jean-Paul Sartre (prozator, dramaturg, eseist și filosof francez) - laureat în 1964
- Greața (Editura Univers)
- * Henryk Sienkiewicz (prozator polonez) - laureat în 1905
- Cavalerii crucii, vol.I-II (Editura Anahit)
- Quo Vadis? (Editura Venus)
- * Alexandr Soljenin (prozator rus) - laureat în 1970
- O zi din viața lui Ivan Denisovici (Editura Quintus)

Marian BĂLĂȚICĂ

Literatorul

Săptămînal de literatură și artă editat de **MINISTERUL CULTURII**

Anul II, nr. 3 (20)/ 1992

Comitetul director: **VALERIU CRISTEA FĂNUȘ NEAGU EUGEN SIMION MARIN SORESCU**

Colectivul redacțional: **Lucian Chișu (redactor șef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigoriu, Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian (secretar general de redacție)**

Adresa redacției: **București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.**

Administrația: **Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector I, București**

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43

MORETTI & GALL

Tehnoredactare computerizată

Tiparul executat la **TIPOREX București**

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnă. Aceeași rugăminte confracților noștri de la revistele de cultură. Redacția

CRONICA LITERARA

Eugen SIMION

“POVARA UNEI TERIBILE SINGURĂȚĂȚI”

la-ți boarfele și umblă*) este ceea ce s-ar putea numi o carte vorbită, categoric nesigură, încă neanalizată de naratologi. “Genul” este, oricum, în expansiune și el tinde să ia locul autobiografiei tradiționale. Cineva, de regulă un ziarist experimentat, întreabă și el altcineva - o personalitate sau chiar un individ oarecare care s-a remarcat, deodată, prin ceva - răspunde. Tonul îl dau peste tot oamenii politici și vedetele de cinema. Locul lor este luat în ultimii ani de foștii deținuți politici din sistemul totalitar comunist. Sunt cărți-document și ele acoperă toate formele *genului biografic*, de la *memorii* la astfel de *cărți-vorbite* în care autorul nu-și mai asumă responsabilitatea scriiturii. “Scriptorul” se substituie autorului tradițional și se constituie ca un prim lector, cu funcții multiple, într-o operă pe care tinde în cele din urmă să și-o asume. Situație complicată despre care am relatat cîte ceva în *Întorcerea autorului* (1982). Am citit între timp multe documente, interviuri, dialoguri, jurnale intime, convorbiri și, cum chestiunea mă preocupă, voi reveni, probabil, într-o zi asupra acestui teme.

Semnalizez deocamdată interviul luat de poeta Mariana Marin prozatoarei Oana Orlea care trăiește de mulți ani la Paris, după ce, în anul '50, a trecut timp de 4 ani prin 14 pușcării românești. *A trecut sau a stat?* Iată o chestiune asupra căreia refuz să mă hotărâsc. Naratoarea (Oana Orlea) folosește des verbul *a trece* și chiar face la un moment dat o mică teorie despre imensa vinzoleală din detenția comunistă. Ea, oricum, intră în închisoarea de pe Rahova, trece, apoi, la Jilava, de aici la Ghencea, la Pipera, Tîrgșor, Mîslea, Ploiești și, în fine, după ce revine la Jilava, ajunge la Malmaison, un fel de academie a închișorilor staliniste. O detenție în mișcare, o singură-tentă fragmentată, o tragedie bruscată și repetată. De cîte ori deținuta Maria-Ioana Cantacuzino (numele real al Oanei Orlea) începe să se adapteze la viața celulară, apare un locotenent încrîncenat sau o gardiancă și-i ordonă: “Cantacuzino, ia-ți boarfele și mișcă”. De aici vine titlul deloc calofilic, voit șmecheresc, al cărții...

Despre autoarea ei (dar cine este, cu adevărat, autoarea cărții: Oana Orlea care povestește ceea ce a pățit ea prin cele 14 pușcării prin care a trecut sau Mariana Marin care ascultă, înregistrează și transcrie această narațiune? Las, deliberează, problema în suspensie...) știam, pînă acum, puține lucruri. Știam, de pildă, că este nepoata lui George Enescu, că este descendentă unei familii

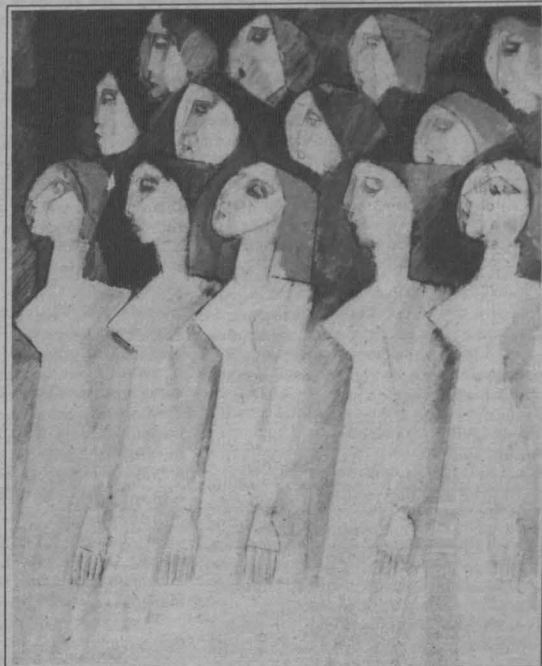
ilustre care a dat Țării Românești mulți cărturari și domnitori, știam, în fine, că a debutat în anii '60 în limba română și a publicat la Paris un roman-parabolă remarcat de Bernard Pivot... Convorbirea de acum aduce date noi și face din ea un personaj interesant. Limbajul *verde* (slobod, buruienos, colorat), judecățile fără echivoc, independența de spirit, sinceritatea uneori brutală amintesc de faimoasa Hangerloaica a lui G. Călinescu. Deosebirea este că Oana Orlea nu-i o ficțiune românească, este un om viu și detenția ei a fost, din nefericire, reală. Vorbește despre ea, nu zic cu detașare, dar fără patetism, exact și rece, din cînd în cînd ironic. Nu-i place, înainte de orice, să povestească istoria prin care a trecut (sindrom cunoscut și din relatările altor intelectuali care au cunoscut detenția!) deoarece nu are chef să retrăiască tragediile istoriei... “Mi se pare că privesc într-un puț”, zice ea. Se decide, totuși, să privească (adică să *mărturisească*) dintr-un motiv simplu: generațiile noi din România tind să nu aibă memorie...

Confesiunea Oanei Orlea se particularizează prin cîteva elemente. Mai întîi, naratoarea (să-i spunem astfel) are 16 ani cînd intră în închisoare ca *deținută* (atenție)... *politică*. Pe coperta volumului este notat că Maria-Ioana Cantacuzino a fost arestată la 17 ani, dar în interior se spune de mai multe ori că prizoniera avea 16 ani cînd a intrat în închisoarea de pe Rahova. O mică inadvertență care nu are prea mare importanță. O fată de 16 sau 17 ani vrea să se alătore partizanilor din munți, apoi scrie manifeste ironice și ineficiente, se destăinuie unui băiat de care este îndrăgostită, băiatul o denunță și așa ajunge urmașa Cantacuzinilor în arestul de pe Calea Rahovei. Ajunge și nu mai pleacă decît în condițiile citate mai înainte. Ceea ce urmează este povestit după 20 de ani (convorbirea are loc, la Paris, în zilele de 25-26 iulie 1990) într-un stil, repet, alert, colorat, simpatice, nici jeluitor, nici indignat și prăpăstios. De aici vine, probabil, nota de credibilitate a narațiunii-document.

Personajul care trece printr-o dură experiență nu vrea să pară deloc un martir. Este o fată băiețoasă, grăsuță, “zăpăcită și smucită”, încăpățînată, modelul ei etic este Zoia, vestita Zoia Kosmodemianskaia. Visează să ajungă “Zoia româncă” și reușește să infunde, la 16 ani, pușcăria. Cînd anchetatorul o întreabă ce știe, ea răspunde eroic, cum citise în rromanele realist-socialiste: “știu și nu vreau să spun”. Evident, pînă seara spune “tot”... Este umilită, amenințată, bătută și, în aceste circumstanțe, începe și-și

desăvîrșește educația morală și estetică. “De atunci - zice ea cu umor - îmi petrec viața înjurînd”... Tînră Hangerloaica nu face însă caz de *rumanism*, dar nici nu se arată scirbită (ipoteză intelectuală mai nouă) de poporul mioritic. Este o femeie care a citit pe apucate, a trecut prin ceea ce a trecut și, cînd reconstitue acum împrejurările tragediei sale, arată înțelegere pentru condiția și căderile omului în detenție. M-a surprins, drept să spun, mila pe care o arată față de drama la care participă. Spun *milă*, dar mai nimerit ar fi să zic *înțelegere umană*. Nu se grăbește să condamne pe deținuții care n-au putut suporta umilința morală și tortura fizică (de regulă acestea vin împreună) și mărturisesc și ce-au făcut și ce n-au făcut... “Pușcăria - declară ea - nu a schimbat niciodată pe nimeni în bine; în rîu, da, cînd reeducarea s-a făcut prin tortură”... Și, în alt loc, acest teribil adevăr, care ar trebui să pună pe gînduri pe neîndurătorii analiști, politologi, sociologi din presa noastră postrevoluționară: “tortura poate transforma pe oricine într-o fiară sau într-o zdreanță. Mai tîrziu sau mai devreme, în funcție de rezistența fizică și cea morală. Și amîndouă, nu sînt întotdeauna la același nivel. Cineva poate avea o bună rezistență morală și o slabă rezistență fizică la durere. M-aș înscrie mai degrabă în această categorie. Oricît de neînțeleș ar părea, unii pot avea rezistență fizică la durere, dar vor ceda moral. La umilință, la flatare, la promisiuni mincinoase”. Sînt și alte observații care răstoarnă un anumit model de discurs eroic în confesiune. Literatura apare indirect, prin profundețea reflecției și darul de a prezenta evenimentele vieții carcerale. Sînt amănunte care ies în față, fantasmă (aceea, de pildă, a condiției fiziologice a femeii în închisoare) care se repetă, sînt, în fine, cîteva portrete care se țin minte. Oana Orlea este, să nu uităm, prozatoare și imaginația ei nu rămîne totdeauna, timidă, în pragul povestirii-document.

Fată “zăpăcită și smucită”, face pe grozava, apoi o apucă frica, intră în greva foamei, cedează după trei zile, spală izmenele gardienilor (scenă teribilă), simulează sinuciderea, reușește să-și păcălească anchetatorii și gardienii, dar nu pentru mult timp... Este multă agitație în această povestire și, în unele pagini, impresia este de roman indigen. Deținuta politică stă la un loc cu pușcărișele de drept comun și cu prostituatele. Cîteva caractere se rețin. O bătrînă proxenetă, Badgîca, își manifestă și în condițiile de detenție autoritatea asupra “fetelor”, o făptură patibulară, numită Danielle Darieux, are la activ 117 crime și nici o remușcare, Lila, logodnica unui legionar, stă de

Aurel NEDEL: Cîntec

mulți ani închisă, este șefă de echipă, muncește cu abnegație, e severă, dar nu toarnă... Mai tîrziu înnebunește și stă de vorbă cu Maica Domnului. Laila, ghicitoare, este turnătoare de serviciu, două țigănci se bat ca pisicile și se mînjesc noaptea pe față cu excremente, o fostă activistă de partid ajunge nu se știe de ce în închisoare și, cînd intră în celulă, zice: “noroc, tovarăși”... Coca, gardiancă, încalcă consenmul și este închisă în celulă cu fostele ei prizoniere... Alta, bestială, este numită Cap-de-Oaie, Lizica, tot gardiancă, este nimfomană și are toane în funcție de succesele și insuccesele ei sexuale... Distracția ei este să întrerupă apa cînd deținutele fac duș. O femeie cucernică, Maica Ionela, vorbește pe ascuns, noaptea, bucăți de piine uscată și nu vrea să se așeze, de rușine, pe tinetă. Își face nevoile într-o cutie de conserve, sub pături, și cineva trebuie să o ia și s-o arunce. Procedul provoacă o mare tensiune printre deținute. Sfîntă sau impositoare?... Într-o închisoare (la Tîrgșor, dacă țin bine minte), există “lotul turc”, adică toate femeile care au trăit în preajma unui turc arestat pentru spionaj. Femeile formează o comunitate, se apără, se umlesc, se ceartă, apoi se împacă. Trădarea unui bărbat le unește.

Cartea Oanei Orlea - Mariana Marin dă în acest fel o imagine foarte sugestivă a recluziunii feminine, vorbind despre lucruri pe care, de obicei, autorii le trec sub tăcere. Este partea, poate, cea mai interesantă a confesiunii sale. Lîngă celulele obișnuite, unde intră, de-a valma, pungașii și deținuții politici cu pedepse mici, există *secretul mic* și *secretul mare*. Naratoarea din “la-ți boarfele și mișcă” trece prin toate formele (cîtește; carcerale) și, într-un rînd, ajunge la *secretul mare*. Acolo dă peste Maria Antonescu și alte soții ale oamenilor politici din vechiul regim. Altă clasă, altă școală morală. În celulele obișnuite, deținuții își etalează toate betșugurile și Oana Orlea le numește într-un limbaj foarte

realist. Nu se cruță nici pe ea... “Este de neimaginat - zice ea - cît poți suferi din pricina lipsei acestor obiecte banale. Și ei o știu. Totul e perfect, controlat. A mefge în anchetă, murdară, nepieptănată, iar pentru femeile mai în vîrstă, cu sinii căzuți, cu părul pe jumătate vopsit, pe jumătate crescut alb în timpul detenției, este alt fel de umilitor, încît dintr-un foc rezistența scade. La început nu mai ești tu, pînă la urmă te obișnuiești”. Și tot ea, vorbind de dificultatea de a povesti experiența detenției prelungește: “Ducem, fiecare dintre noi, povara unei teribile singurătăți interioare, toate disperările se împietresc, se fosilizau... De aici, poate, și dificultatea mea de a vorbi despre toate acestea, chiar și acum. Experiența pușcării e greu de împărtăși. Nimic din spaima permanentă, din umilințele suportate sau tristețea sfîșietoare ce se abătea citeodată asupra noastră, nimic din toate acestea nu se poate transmite, oricît de mare ar fi dorința interlocutorului de a înțelege.”

Istoria Oanei Orlea cuprinde un episod rocambolesc: liberată după patru ani, angajată pe un șantier, devenită, apoi, caftă și scriitoare, descendentă Cantacuzinilor mai este o dată arestată (prin 1961-1962) sub învinuirea de a fi participat la... atacul unei bănci. Devenise suspectă pentru că era blondă și avea permis de conducere auto... Scapă și aventura ei în libertate continuă cu o căsătorie sau mai multe (“singurele mele momente de răgaz”) și se încheie în Franța... Unde o așteaptă, evident, alt tip de aventură... Narațiunea care relatează aventura ei românească este neconvențională, memorabilă și, cum am semnalat deja, sugerează un mod original de a trece prin tragedia detenției politice în estul Europei. Meritul Marianei Marin este considerabil. Ea a știut să-și pună interlocutoarea în stare de a povesti și a se povesti cu ușor. Nu i-aș reproșa decît involuntatea din final: “Eu nu am fost încă arestată”. Pare o replică dintr-o operetă proastă.

*) Oana Orlea: *la-ți boarfele și umblă*. Interviuri realizate de Mariana Marin, C.R., 1991.

Gînduri de sertar

Cînd memorialistica de azi înregistrează volume semnate de Mircea Eliade, C. Noica, N. Steinhardt și Nichifor Crainic, șansa publicării de către un autor modest a unui jurnal și apoi a omologării ca valoare a acestuia este minimă. Există aici nu o concurență, ci o preeminență datorată valențelor expresive intrinseci, dar și prestigului consolidat, care aproape nu îngăduie comparații. Și totuși, tentativele există. Cartea¹⁾ Thaliei Mușat se înfățișează cititorului ca "romanul" unei liceene din anii precedenți revoluției, în mîntea și în sufletul căreia se armonizează firesc inteligența, sensibilitatea și candoarea. Aceste calități îi alimentează perpetua și neostoita sete de adevăr. Ea se adresează - după cum și titlul o recomandă - în primul rînd tinerilor, dar și celorlalte vârste, partea *documentară* privind perioada ultimilor ani de regim comunist - în care cititorul își recunoaște propriile indignări și suferințe - neocolind deloc *zonele fierbinți ale evenimentelor*. Partea de *ficțiune* e gîndită și scrisă într-un stil alert, dezvoltat, simplu dar nelipsit de rafinament.

Densitatea materialului cuprins în Jurnal atinge o cotă extraordinară. Sînt consemnate aici o mulțime de evenimente din viața școlară și particulară: deschiderea unui an școlar, maimuțarea penibilă a cadrelor didactice din conducere, cuvîntări despre "grija părucescă" a partidului și a celor doi

"geniali conducători", participarea elevilor la practica agricolă și industrială, ridicarea minciunii patentate - inclusiv în domeniul presei - la rangul de adevăr absolut, întîmpinarea, în județul respectiv, a "geniului Carpaților" venit în vizită de lucru împreună cu "savanta de renume mondial", situația dezastruoasă a aprovizionării cu cele necesare traiului, mizeria și lipsa de medicamente din spitalele noastre "socialiste" etc. Toate aceste anomalii ale unui regim în care "omului îi era rezervată împlinirea pe toate planurile" sînt trecute prin focul disprețului și ironiei nimicoare, prin flacăra necruțătoare a adevărului pur, incontestabil, autoarea reflectînd în mai multe rînduri astfel: "Trăim în zodia tenebrelor, căreia minciuna sfidătoare îi spune epocă-lumină. Epoca întinericului, Țara Neluminării, Caverna, Grotă, Mormîntul îngropaților de vii"; "Sînt ahiată după spiritualizarea prin lumină, după sublimarea prin căldură, după o cură de adevăr. Cum? Unde?"; "Vreau o boare de adevăr. Nu-l pot întrezări decît, firav, strivit în marea de noroi a trîncănelii".

Jurnalul Thaliei Mușat reprezintă în proza memorialistică și de ficțiune de azi o încercare demnă de toată atenția

Marcel CRIHANĂ

x) Thalia Mușat: *Jurnalul unei adolescente*, Editura Porto-Franco, Galați, 1991.

După 100 de ani...

Frumoase și romantice acele vremuri în care ilumiinații noștri bioerași, reprezentanți ai unei "Intelighenții" în cristalizare, bîntuiau prin sate (dar mai ales prin țîrguri și mahalale), în căutarea celor ce se "dădeau știutori într-ale datinilor și cîntecelor populare", strîngînd de-a valma tot ce le cădea sub condei, mai îndreptînd sau adăugînd după simțul lor artistic, publicînd în reviste doine, lăcrimioare și alte "duioase perle" ale simțirii țăranelui român, cumulînd apoi cu hârnice și pioșene tot materialul adunat în cite un studiu istoric-etnografic și comparativ! Fericită a fost acea vreme în care un poet, un preot, un dascăl, un funcționar ori o femeie din clasa mijlocie s-au dăruit cu elan adolescentin menirii de a aduce în lumea celor care nu mai știu să cînte, să povestească, să blesteme ori să colinde fragmente din universul deja exotic al satului tradițional! Fericit acel sfîrșit de veac al XIX-lea în care un Eminescu străbate Ardealul notîndu-și doine și colinde, în care un G. Dem Teodorescu descoperă pe Petru Crețea Solcanul, arhivă vie a cîntecului epic dunărean, în care un Simeon Florea Marian ori Ioan Micu Moldovan țeseau o plasă de scrisori și prietenii pentru a beneficia de texte și relatări din cite mai multe zone ale țării, în care, în sfîrșit, o tînară de 23 de ani întreprindea o călătorie prin Muntenia și Dobrogea, în căruță, pentru a culege creații folclorice. Numele ei: Elena Sevastos.

La peste 100 de ani de la apariția lucrărilor acestei femei luminate, printr-un act de tenacitate și devoțiune, Ioan Ilișiu redă specialiștilor și cititorilor interesați de cultura orală, în două volume dense, întreaga operă etnografică a Elenei Sevastos.²⁾

Lucrarea amintită reprezintă un punct de reper important în travaliul de readucere în actualitate a activității întemeietorilor folcloristici românești. Și dacă I.M. Moldovan, G. Dem Teodorescu, A.I. Tocilescu, T.T. Burada, Nicolae Densușianu ș.a. au intrat în circuitul contemporan prin redări și monografii

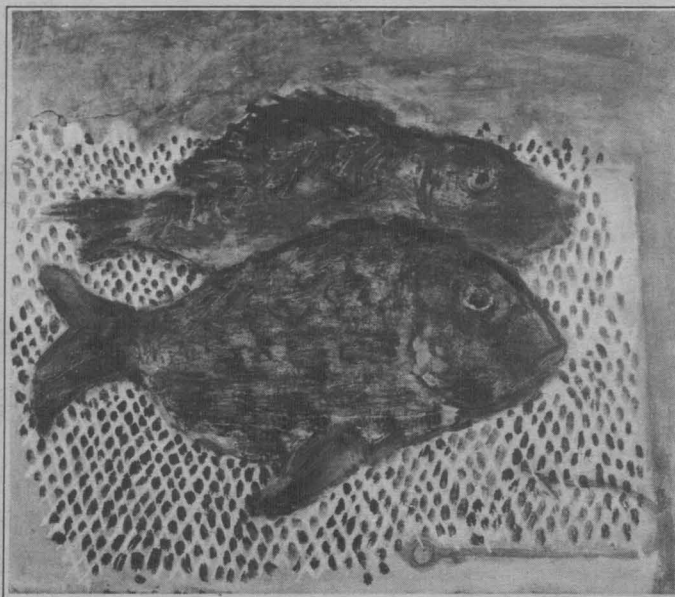
științifice, munca unor S.F. Marian, E. Niculiță-Voronca, T. Pamfile (pentru a cita numai trei nume - simbol) rămîne încă prizoniera unor ediții vechi de peste un secol, greu accesibile și puțin consultate. În acest context, ediția lui Ion Ilișiu își dezvăluie rostul cultural major, așezîndu-se între contribuțiile semnificative la dezvoltarea folcloristicii contemporane.

Chiar și fără a fi condus de imboldurile specialistului, cititorul va savura textele Elenei Sevastos, texte străbătute de fiorul romantic (și nu o dată romanticos) al culegătorilor de folclor de la sfîrșitul veacului trecut. Construite baroc, prin prezentarea datinilor noastre în paralel cu citate din antichitatea greco-latină, cu fragmente din obiceiurile altor popoare (adăugate în avalanșă, pe criteriul analogiilor frappante cu consideratii filosofico-idealiste ori blind moralizatoare, cu exclamații și uimiri în retoricescul stil al vremii, monografiile Elenei Sevastos atrag astfel nu numai prin conținutul etnografic, ci și prin experiența culturală și literară pe care o implică. În plus, ele revendică atributul rarității - îndeosebi în cazul celei consacrate nașterii, lucrare a cărei tipărire a fost interuptă în 1892, astfel încît ea nu a intrat nici măcar în circuitul exegezelor de specialitate. În cazul de față editorul relevă, cu firescă mîndrie, caracterul de premieră al restituirii sale.

Toate aceste coordonate de inedit - în ordinea istoriei folcloristicii și a istoriei culturale în general - ne permit să afirmăm, fără nici un fel de retorică circumstanțială, că readucerea în circuitul valorilor contemporane a lucrărilor Elenei Sevastos este, într-adevăr, un eveniment bibliografic.

Mihai COMAN

²⁾ Elena Sevastos: *Literatura populară (vol. I - Cîntece moldovenești; Nunta la români; vol. II - Povești; Nașterea la români)*, Editura Minerva, 1990.

Ion GHEORGHIU: Pești și plase

Un sever moralist

Editura "Cartea Românească" a introdus, în circuitul culturii scrise o carte importantă, *Ispita*¹⁾, între coperțile căreia cititorul va găsi șapte piese de teatru ale remarcabilului scriitor ceh Václav Havel. Structural, toate scrierile sînt, în același timp, satire grotești la adresa societății comuniste dezumanizante și drame existențiale. În fiecare piesă sînt inserți autobiografice sau personaje reprezentînd alter-ego-ul dramaturgului, în atmosfera și pe fundalul regimului totalitar. Havel însuși, întruchipat în varii ipostaze ale personajelor Vaňek, Foustka, Kopriva, supune radiografiei lichelele din juru-i, înfilte pe traiectoriile destinului.

Pentru eliberarea de stress, oamenii puterii și slugile lor, "lumea bună"

Cristian ȚARDEL: Ilustrație la "Vinătorul Gracchus" de Franz Kafka

organizează agape, petreceri, chermize - pretexte de spionaj reciproc, într-un melanj deconectant care-i aduce la același numitor. Asemenea prilejuri deflatoare există în toate creațiile dramaturgice haveliene, dar cea mai grobiană chermize este satira *Garden Party* - copleșitor circ ideologic, politic și social, diavolesc "instructaj metodologic" în domeniul deculturalizării oamenilor, al masificării și "cuminții" lor. Aciunea se petrece într-o sofisticată grădină, unde pînă și verzele au microfoane-ntr-un frunze, peste tot mișunînd grădinari-jivine, excelent abilitați și manipulați. Absurdul din piesă vine din absurditatea unei societăți care urmărește cu obstinație lichidarea (cel puțin morală) a inșilor curajoși, nesupuși, indisciplinați și a

tuturor inițiativelor umane. Domină o ciudată grabă (voluptuoasă) de a te dezbrăca sau de-a fi dezbrăcat (de caracter, de tine însuși/însăși) și de a te arunca (gol mental și sufleteste, uneori chiar truștește) în plăceri recuperatorii, fie prin exerciții erotice, fie prin alte formule anulatorii ale personalității născătoare de roboți, înainte-mergători în marș triumfal prin telecomandă.

În piesele *Audiența*, *Vernisaj* și *Protest*, frica naște monștri, iar monștrii intră-n conflict unii cu alții, disputîndu-și victima cea mai grasă, folosind cinismul, ipocrizia, cameleonismul și brutalitatea, ura fanatică și mai ales delațunea.

Sever moralist este Havel și în piesele *Largo desolato*, *Asanarea și Ispita*. Singuraticul filosof Kopriva (ipostază a autorului) este părăsit de prieteni, fiindcă (de frică) rămîne neutru și marginalizat, rezistînd grupurilor de flăcăi (gealați) și de haidamaci, care vor să-l racoleze (*Largo desolato*). Zdenek, arhitect-proiectant șef (în *Asanarea*) ajunge la saturație ("nu mă mai iubesc, îmi sînt antipatic, mă urăsc") și la o acută depresie psihică, deoarece își dă seama de absurditatea sarcinii pe care-o are de-a "asana" o veche cetate medievală și orașului înconjurător. În *Ispita*, tot prin intermediul unor petreceri amicale (agape șerpuitoare), forțe malefice instaurează o atmosferă de teroare, strecurînd idei "mobilizatoare" în sufletele savanților, spre a-i determina la efectuarea de cercetări în domeniul parapsihologiei și al vieții de apoi. Cercetătorii se supun acestei inducții din ce în ce mai violente, orchestrate din culisele puterii, cu excepția lui Foustka, savantul cîstnit, care va dispărea ca un fum (cineva îi dă foc!), dar rămîne testamentul său moral, lăsat lumii: "...vreau să acuz trufia intolerantă, puterea ce se iubeste numai pe sine, capabilă de orice, folosind știința numai ca pe un arc pe care-l minuieste cu abilitate spre a ucide tot ce o amenință, adică tot ce nu-și trage autoritatea din această putere sau tot ce se referă la o autoritate ce nu derivă din ea!"

Acest gen de teatru nu place tuturor categoriilor de cititori și spectatori, fiind un teatru virulent politic, care pune un diagnostic radical societății comuniste. Dar, el poate vindeca sufletele schilodite.

Vlad Andrei ORHEIANU

¹⁾ Václav Havel: *Ispita*, Editura Cartea Românească, 1991

RAZLETE

Marin SORESCU

DEȘERTUL, CĂLĂTORUL
ȘI CĂMILA... (III)

și cumpăra, probabil, câteva zeci de kilograme de hirtie și le așeza pe masa de lucru - topuri, jumătăți de topuri - închippind un fel de cetățuie, pe care încerca s-o cucerească. O contempla de la distanță, o asedia nopți de-a rândul, luni, ani - așa încât, pînă la urmă, ființa lui devenea un fel de cercar al cetății în curs de capitulare: cartea. Așa se năstă opera. Cîntărită cu greutatea sufletului, cînd înflăcărat de planuri și vise, cînd mistuit de deznădejdi. Măsurată din ochi, apreciată de la distanță și din apropiere. Pe măsură ce foile albe se împleau de litere definitive, sau luau drumul coșului de hirtii, autorul, care uneori se pomenea scriind pe brînci (la propriu), care răcnea la ele (la propriu), consumîndu-și un soi de delir al conștiinței și al scrupulului, se simțea eliberat. Presiunea colosală a noii planete, pe care o purtase în creier, se trăsese într-un număr restrîns de pagini. Purfind un titlu, ele puteau fi aruncate pe piață. Pentru a se învîrți după legile cărților, ce-și au soarta lor.

Încerc să mă vindec de sindromul Flaubert. *Corespondența* nu mi-a fost adresată mie. Am purtat-o însă cu mine aproape un an de zile. În fond, de ce îmi place acest autor, și de ce corespondența lui mi s-a lipit de suflet, încît trebuie să fac ceva și să mă eliberez? Să mă las la vatră-mi. Încerc o explicație, una din multe. Te ocupi de mai mulți ani cu scrisul, te-ai lovit cu capul și de pragul de sus și de cel de jos al meseriei (nouă ne-a fost hărăzit mai mult pragul de jos)... Și deodată dai peste cineva care se prezintă ca un lup plin de cucuile acestei profesii... Inima îți tresare și ochii îți se măresc de curiozitate. Te uști ca la altă aia, ești numai urechi - un iepurilă gata să perceapă toate zvonurile scrisului. Ce-ai mai lua-o la fugă, dacă s-ar mai putea, auzind cît de grele sînt exigențele, urletul de lup în fața imensității albe și rînjelul de schelet al foilor nescrise. Cel care se credea unei doamna Bovary, nu are nici un motiv să se comporte, în scrisori, ca o lady. Își desface băierile inimii, se spovedește, ocărăște, spurcă și dă seama de ceea ce face. Scrisorile conțin toată tactica și strategia necesară pentru cucerirea cetății care se cheamă op. Cum trebuie trecut hopul opului. Gînduri care te-au frămîntat poate și pe tine, le găsești formulate limpede și pregnanț. Și ție îți-au trecut prin cap, "însă vezi, nu m-am gîndit". Ne e spiritul căptușit cu cărți, și cînd găsești una care parcă ține mai mult de cald, o îndrăgești. Nu se lasă de zăvăluie și-ca un filozof al profesiei, teoria născîndu-se dintr-o aspră experiență de practician.

Scrisorile către un tînar poet, ale lui Rilke, oricît de adevărate și pătrunzătoare, au, comparativ, un aer convențional. Aerul de *staturi*. Ele au fost concepute ca atare și pot fi minate de didacticism. Cele de care ne ocupăm sînt zburlute, sălbătice, dureroase ca niște rîni deschise, pline de uluiești și umiri; și se răsucesc în conștiința un burghiu. Nu se lasă uitate. Și cum spuneam: numai că nu îți-au fost adresate.

Continuăm, așadar, expediția în labirintul Flaubert. (Cuvîntul mi se pare mai potrivit decît "oază", care presupune oarecare verdeață și oarecare odihnă. Ceea ce nu e cazul.) Labirint simplificat: monstrul își este și întortochere și fir călăuzitor. Blestemul: mai multe pierderi decît găsiri; și la fiecare găsire trebuie să-și dea în cap cu tot labirintul și să se găsească furios: "Ce lighionăci ciudată mai sînt și eul", se exclame: "Sînt zdrobot de oboseli și de oboseli și de pictiseală. Cartea asta mă omoară. Așa ceva nu mai fac. Dificultățile de execuție sînt atît de mari, încît îmi pierd capul în unele

momente. N-o să mă mai prindă nimeni scriind lucruri burgheze. Duhoarea conținutului mă îngreșoază. Lucrurile cele mai vulgare sînt tocmai prin asta groaznice de spus și cînd mă uit la toate paginile albe care mi-au rămas de scris mă înspăimînt". Și în altă parte: "Doamne! cît mă plitisește Bovary a mea! Ajung uneori la convingerea că e imposibil să scrii! Năzuința supremă era atingerea firescului, exact ce e mai greu, și senzația de adevăr. "Aș vrea să-î înspăimînt pe toți oamenii de litere prin adevăr".

Prin adevăr, Flaubert înțelege două feluri de adevăruri (dacă l-am înțeles eu bine): autenticitatea trăirii, o îndelungată experiență a percepțiilor, capabile să surprindă, cu exactitate realitatea, în același timp esențializată și exactă, și apoi, existențial ca atare. Lumea ca

Simona BUCAN - Ilustrație la "Apă vie - apă moartă" de Marin Sorescu

nereprezentare (nici voință sau nevoință), lumea vărsată, existentă obiectiv. Întîlnirea acestor două adevăruri trebuie să producă născîm: opera artistică. Ardere și lumină. Și, în același timp, consum. Sînt dese precizările de acest fel, obsesia atitudinii de detașare implicată, atitudine indispensabilă omului de creație. „Autorul, în opera lui, trebuie să fie ca Dumnezeu în univers, prezent pretutindeni, vizibil nicăieri. Arta fiind o a doua natură, creatorul acestei naturi trebuie să acționeze prin procedee analoge. Să se simtă în toți atomii, în toate aspectele, o imposibilitate ascunsă și înfînită. Efectul, pentru spectator, trebuie să fie un fel de uluială. Să te întreb: cum s-au făcut toate astea? și să te simți strivit fără a ști de ce”. În lumina unor astfel de mărturisiri, înțelegem mai bine ce pretenție avea autorul de la el, în primul rînd - să strivească și să uluiască - și de ce-i plăceau sau îi indignau anumiți scriitori.

Pentru a ajunge la adevărul „global” de care vorbeam, artistul se educă, punînd și aici încăpățînarea-știută, ce se armoniza cu foamea-i de cărțile altora. „Fă mari lecturi”, o îndemna pe domnișoara Leroyer de Chantepie. „Obligă-te la o *muncă regulată și obositoare*”. (Sublinierile autorului.) Îi recomandă „ardoarea

studiului” și „dragostea pentru contemplație” (mereu cu sublinieri în text).

I se întîmpla să facă din cînd în cînd boala profesională a cititorului: „Cît despre mine am o indigestie de cărți. Rîgîi cite un în-folio. Am luat note din 35 de lucrări diferite, din martie încoace”. Și informații prețioase despre modul cum înțelegea să se pregătească pentru o lucrare. Precazna: „Studiez acum arta militară, mă cufund în deliciale fortificațiilor exterioare, tocesc la balistică și la catapulă. Cred, în sfîrșit, că pot scoate efecte noi din pifanii antichității. În privința peisajului, e încă foarte vag: nu simt încă înțeața religioasă. Psihologia se coace încetîncor, dar am de montat o mașinărie groaie. M-am băgat la o treabă a dracului de grea. Nu știu cînd am să termin, nici măcar cînd am să încep”.

Către aceeași, într-o altă scrisoare: „Aruncă-te cu trup și suflet în literatură. Ia-ți o lucrare de lungă durată și jură-ți s-o îndeplinești. Citește-ți pe maeștri adînc, nu ca să te distrezi, ci ca să te pătrunzi de ei, și încet-încet ai să simți cum toți norii care sînt în dumneața se destramă. Te vei iubi mai mult, pentru că vei cuprinde în spirit mai multe lucruri”. Vedeă spiritul așadar ca pe ceva extensibil, un sac de azur, capabil să înghită lumea. Mistuind universul, încerci deliciale șarpelui boa, să zicem, care ar înghiți cu *creierul* o căprioară. Te iubești mai mult educîndu-te. Notăm, în continuare, „alte mărturisiri din laboratorul

fălim odată cu Alecsandri)? Dar pentru „Tiganiada” lui cite meserii n-a studiat și, într-adevăr, cu ce limbă românească ies „vitejii” săi în împințirea lui Vodă-Tepeși! Marii autori cad ca din împințire peste aceleași adevăruri. Ca pendulele care, oriunde ar fi montate, descriu aceeași mișcare. Să-mi aduc aminte, mai tîrziu, tot pe linia aceasta a digresivii comparatiste, să-l introduc în ecuație pe Thomas Mann, singurul autor care poate concura, într-o oarecare măsură, *Corespondența* de care ne ocupăm, în ce privește dezvăluirea secretelor (*de stat*, era să zic) scrisului. (Secretelor de stat la masa de scris.) Deocamdată, n-am epuizat încă învățăturile ce se pot trage din această extraordinară aventură. (Și nu vor fi epuizate niciodată, fiecare își va lua ce e pe măsura lui.)

Curiozitatea noastră profesională simplifică brutal lucrurile și, renunțînd la multe alte aspecte, ar vrea să afle repede, de la un astfel de maestru, două lucruri: ce și cum? Ce s-a mai scriem, doamne iartă-ne, cînd totul a fost terminat - se pare - încă din antichitate, ba încă înaintea greilor se cam subțiaseră subiectele? Și cum - după ce am pus mina pe un subiect - vînat atît de rar!, să-l iupui și să ne hrănim cu el foamea de opere? Flaubert ne dă răspunsuri precise la amîndouă aceste mici întrebări capitale. Era oraoul cel mai nimerit pentru a ne furniza răspunsuri. Oraoul care dă răspunsuri necifrate. Oraoul pentru vreme de pace. Să primim deci și noi de-a gata câteva idei. „Trebuie să mă grăbesc (...) și graba pentru mine înseamnă *moartea*”. Acest răspuns îl trecem în dosarul - dacă e să lucrăm sistematic - pe care am caligrafiat: „Cum să scriem? Ce ne învăță clasicii”. Prin urmare, să nu ne grăbim. Un sfat cam greu de urmat. Ah! ce goană în jurul nostru și cum mai foșnesc paginile care se așază în poloage, dospite ca finul și cosite fulgerător. Cine are curiozitatea să se informeze cum au fost scrise romanele noastre, chiar și cele dintre cele două războaie, cu care ne mindrim, va afla cu stupeoare că mai toate sînt rodul unor concedii de o lună-două! (Cu cîteva excepții. Rebreanu, evident. Camil Petrescu, desigur.) Deci mîntea rapidă a românului, întotdeauna cea de pe urmă, produce maximum de randament în proză. Anul trecut a produs cîteva sute... era să zic *pe cap de*. Nu, în total. Romanele apar și dispar fulgerător. Voi supăra poate pe mulți dintre prozatorii de azi, afirmînd că, din punct de vedere strict profesional - în ciuda așa-zisei înfloriri - nu avem încă roman! (Cîteva excepții și aici, bineînțeles.) Latino-americanii au roman, dar e roman latino-american. Se vorbește peste tot numai de dictatori și cicoți. Unde vezi așa ceva în Europa? Clima nu permite. A-î ciupi pe ici pe colo este plăcerea lui (a romanului latino-american) că se gîdîl, dar de aici nu poate ieși o adevărată proză românească. Însă faptul că ne exersăm în extemporală în proză, cît mai mulți, este pozitiv. Speranța e în generația tînră și în cea care încă nu s-a născut! Să ne întorcem însă la Flaubert: „...citesc și-mi scot note pe la bibliotecă, de dimineața pînă seara și la mine acasă pînă seara tîrziu”. Să nu uităm, prin urmare, să mai și citim. Și tot la *cum*: în ajunul startului la acest maraton epuizant al colaborării, pentru care se pregătice ca un disperat (căuta locul și sonda terenul ca un geolog: „Am să-i plasez pe *Bouvard și Pécuchet* între valea rîului Orne și valea rîului Auge, pe un podiș stupid, între Caen și Falaise” etc.). Încerca emoții de fată bătrînă, care se logodește sau e tîrfită spre starea civilă. „Iar simbătă încep *Bouvard și Pécuchet*! Tremur ca în ajun de a mă îmbarca pentru o călătorie în jurul lumii” (Către Maupassant), iar, peste cîteva zile, lui Turgheniev: „Simbătă, 1 august, încep, în sfîrșit, *Bouvard și Pécuchet*. M-am jurat! Nu mai pot să dau înapoi! Și prin ce spaimă trec! Prin ce neliniști! Am impresia că mă îmbarc pentru o foarte lungă călătorie, către tărîmuri necunoscute, și că n-am să mă mai întorc niciodată” (sublinierea noastră). Deci, neliniște, fiorul plonjării în necunoscut (cu toată minuțioasa pregătire) și presimțirea aproape voluptoasă că acea operă poate fi ultima, că ea îl va răpune.

Tradiții culturale basarabene

În două luări de poziție, *Institute de cultură* (august 1934) și *Nu rezistă celula?* (21 octombrie 1934), Mircea Eliade a reexaminat critic o afirmație a lui T. Maiorescu, care se arătase neîncrezător în puterea de rezistență a celei românești la un efort filosofic abstract, la o severă activitate științifică. Autorul celor două texte scria că datorită unor condiții de cercetare mai mult decât precare, datorită absenței mijloacelor de informare și de lucru (biblioteci specializate, biblioteci publice bine dotate, laboratoare), celula românească nici nu fusese pusă în situația de a-și dovedi forța ori neputința. Totuși, și în condițiile amintite, se arătasă semne care infirmău pesimismul formulei maioresciene, dovezi de "gîndire abstractă, originală și organizată", și anume lucrări filozofice de Lucian Blaga, C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu ș.a. Pentru încetarea irosirii energiilor intelectuale, M. Eliade propunea, ca singură salvare, înființarea de institute de cultură specializate și temeinic structurate. Era convins de soluția propusă fiindcă unele institute românești dăduseră chiar "roade magnifice": Institutul Social Român și Muzeul Limbii Române de la Cluj. Într-adevăr, campaniile monografice, organizate mai întâi sub egida Seminarului de Sociologie al Universității din București, desfășurate în localități ca Goicea Mare -Dolj, Rușeu-Brăila, Nerej-Vrancea, Fundu Moldovei-Suceava, Drăguș-Brașov, Runcu-Gorj și Cornova-Basarabia au marcat un moment de seamă în cercetarea științifică românească, rezultatele acestor monografii sociologice și numele organizatorului lor, profesorul Dimitrie Gusti, fiind cunoscute și apreciate și peste hotarele țării. Este suficient să menționăm că la campania monografică de la Șanț-Năsaud au participat și specialiști maghiari, germani, austrieci, americanul Philip Moseley, francezul Jacques Lassaing. Cînd trebuia să fructifice roadele unor îndelungate cercetări, cînd trebuia să-și arate întreaga măsură, Școala sociologică de la București a fost brutal

desființată după anul 1944 iar reprezentanții de frunte ai ei au fost încarcerati (Anton Golopenția, care în urma anchetelor barbare de la Malmaison și Jilava a încetat din viață, Traian Herseni, Mircea Vulcanescu, Hary Brauner). Cei care au rămas "liberi" nu s-au mai putut manifesta în domeniul lor propriu de cercetare. Dincolo de Prut, reprezentanții de frunte ai Institutului Social Român - Filiala Chișinău, Pantelion Halippa și Petre V. Ștefănuță, sint trimiși de invadatori în lagăre de exterminare din Siberia, unde cel de al doilea și-a găsit sfîrșitul la numai 36 de ani. I se aduseseră toate acuzațiile posibile: dușman al poporului, naționalist, românofil, unionist, contrarevoluționar, fascist. Etnograf cu o formație solidă, deprinsă la Universitatea din București, unde a avut profesori ca D. Caracostea, D. Gusti (care va rămîne maestrul său în continuare) și N. Carotjan, bun cunosător al realităților de pe meleagurile dintre Prut și Nistru, ca și al celor transnistrene, Petre Ștefănuță a aplicat în cercetările sale și a imprimat-o și coechipierilor săi din cele 15 secții ale institutului pe care l-a condus, metodologia Școlii Sociologice de la București, în concepția căreia cercetarea monografică a satelor (dar și a orașelor) înseamnă deopotrivă cunoaștere și acțiune, ridicare culturală. A înțeles că în prima urcare se afla cunoașterea satelor, în care vedea rezervorul resurecției naționale. Mai mult decît oricare provincie a țării, Basarabia era, dincolo de prezentările senzaționale, *terra incognita* și de aceea opera de cercetare științifică a vieții sociale trebuia să înceapă cu ea, fiindcă aici limba, cultura, tradițiile fuseseră grav primejduite de politica imperială rusească. Basarabia trebuia cunoscută bine nu doar de românii din restul țării, ci și de basarabenii înșiși. Era vital ca tradițiile ei să fie apărute, consolidate, era vital să se revină la "drumul cel drept al vieții lor strămoșești". Monografiștii de la Chișinău erau convinși că fiecare sat le rezervă o față necunoscută a vieții românești, însă n-au reușit, în puținii ani de liniște, să cerceteze decît satele

lurceni și Nișcani, din județul Lăpușna, Copanca - județul Tighina și Popeștii de Sus - județul Soroca.

Opera savantului Petre Ștefănuță, una din cele mai prețioase prezentări a tradițiilor culturale basarabene, este alcătuită din studii fundamentale ca *Folclor din județul Lăpușna, Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos, Scrieri din război, O familie de povestitori din lurceni (Basarabia), Datinele de Crăciun și Anul Nou pe Valea Nistrului de Jos*, din numeroase articole și recenzii. Ea este pentru prima dată reunită, în două volume, *Folclor și tradiții populare*, la Editura "Știința" din Chișinău, sub îngrijirea a doi cunoscuți etnografi, Grigore G. Botezatu și Andrei Hîncu. O ediție care permite cunoașterea unei opere științifice pentru care autorul ei a plătit cu viața. O ediție edificatoare însă incompletă, pentru că o parte a operei etnografului murit a fost confiscată și poate și distrusă de invadatori, împreună cu alte lucrări ale Institutului Social Român de la Chișinău.

Jordan DATCU

ION HELIADE-RĂDULESCU

Supranumit "părintele literaturii române moderne", Ion Heliade-Rădulescu (de la a cărui naștere s-au împlinit la 6 ianuarie aproape două secole; în termeni exacti 190 de ani) a fost realmente personalitatea care a dat cel mai puternic impuls creației nu doar literare, ci culturale în general, din Țara Românească - și implicit de pe tot cuprinsul vechii Dacii - în perioada așa-zisă "eroică" a scrișului și a formării graiului românesc modern. Asemenea omologului său moldovean Gh. Asachi, dar cu mai intens dinamism, cu mai amplu răsănit, el a așezat sau consolidat temelile tuturor instituțiilor de cultură și educație: școala, presa, teatrul, filarmonica, și a stimulat ca nimeni altcineva dezvoltarea literaturii. A participat, spre deosebire de Asachi, și la acțiunea de transformare a societății, fiind un corifeu al revoluției din 1848, chiar dacă unul dintre cei cu vederi moderate. Energie tumultuoasă, inepuizabilă, Heliade-Rădulescu a rămas pînă azi, și, cu certitudine, va continua să rămînă un "munte cu capul de piatră de furtune detunată", cum îi apărea tînărului Eminescu, care îl glorifică într-o întreagă strofă din *Epigonii*.

Elev a lui Gh. Lazăr, la "Sf. Sava", îndată după întemeierea școlii, fenomenalul țirgoviștean predă, începînd de la vîrsta de 18 ani, alături de el, aritmetica și geometria, iar după retragerea dascălului îi succede la conducere. În această calitate, Heliade începe demersuri pentru perfecțarea școlii în colegiu, și totodată pentru deschiderea de școli primare sătești, adică pentru crearea bazelor necesare generalizării învățămîntului în limba română. În 1929, prin rivna și sub direcția lui, apare *Curierul românesc* cel dintîi ziar din Muntenia, care, împreună cu viitoarele sale publicații: *Muzeul național* (1836), *Curierul de ambe sexe* (1837), *Almanah literar pe anul 1839*, avea să impulsioneze și să promoveze

Vasile ALECSANDRI

Carmen gentis latinae

1. Gens latina est regina
Inter magnas gentes
mundi.
Fronte stellam fert
divinam
Longe saeculis lucentem.
5. Fatum suum semper
porro
Maiestate passus regit,
Ante omnes gentes
pergit
Et diffundit lumen suum.

Gens latina, dulcis virgo.
10. Omnem animum
delectat.
Valde hospes se inclinat
Et amore flectit genu.

25. Illa die ac suprema
Quando Domino in caelo
Gens interrogata erit:
Quid fecisti hoc in
mundo?

Pulchra, viva et
subridens,
Caelo sub sereno caelo
15. Sole splendido
miratur,
Smăragdi caldatur mari.

Gens latina est sortita
Huius mundi dona mira,
Multum laetans haec
imperfit
20. Cum sororibus
amatis.
Sed terribilis in ira
Quando brachio liberante
Tyrannum crudelem ferit
Et luctatur pro honore.

Magna voce respondebit:
30. "Domine, dum mundo
steti
Suis oculis miratis
Ipsam te representavi".

Interpres:

Traian DIACONESCU

creația literară națională. În același scop, Ion Heliade-Rădulescu inițiază și desfășoară o curajoasă activitate editorială, imprimînd în tipografia sa opere ale tuturor scriitorilor timpului. O mare pasiune a lui au fost traducurile. Spre a facilita conaționalilor accesul la creația literară a umanității, întemeietorul de așezăminte culturale a întocmit planul unei "biblioteci universale", menite să cuprindă tot ce se scrisese mai substanțial în lumea întreagă, din cele mai vechi timpuri pînă în vremea sa. În propria transpunere sau în tîlmăcirea altora, au fost, în consecință, publicate scrieri din Hesiod, Dante, Ariosto, Torquato Tasso, Molière, Boileau, La Bruyère, Voltaire, Byron, Goethe, Lamartine, și numeroși alți scriitori din toate marile literaturi europene.

Pentru scrierea și traducerea în limba noastră era necesară, evident, o limbă literară nouă. La formarea acesteia, Heliade și-a dat contribuția majoră prin a sa *Gramatică românească* din 1828, în a cărei cuceritoare prefață propune înlocuirea grației chirilice prin cea latină, reducînd la 28 numărul literelor din alfabet, susține principiul scrierii fonetice și al îmbogățirii limbii cu neologisme, prin adoptarea și adaptarea la spiritul graiului românesc a unor cuvinte din latină sau din limbile romanice surori.

Cel mai eficace organ de educare fiind, alături de școală și presă, teatrul, Ion Heliade-Rădulescu i-a pus în Țara Românească piatră de temelie prin înființarea în 1833 a Societății filarmonice și asumarea conducerii Școlii de literatură, declamațiune și muzică vocală. Peste 2 ani avea să scoată *Gezeta Teatrului Național*.

Avînd vocația de întemeietor și organizator, lui Heliade nu i-a lipsit nici aceea a creației literare. Dotat pentru toate genurile - primul "scriitor total" din literatura română - autorul

Anatolidei a cultivat cu prioritate poezia, concepînd poeme vaste cît universul, după modelul *Divinei Comedii* și al epodelor. Intenția lui a fost de a construi un poem uriaș, *Umanitatea*, cuprinzînd cicluri precum *Căderea dacilor*, *Anatolida* sau *Omul și forțele*, *Sinta Cetate*. Realizat doar parțial, poemul aduce ecouri din Biblie, din Dante, din *Paradisul pierdut* al lui Milton și mai ales din *Legenda secolelor* a lui V. Hugo, poetul cu care Heliade are cele mai vădite afinități. El a încercat și o epopee propriu-zisă, *Michaida*. Inegal realizată, opera poetică heliadescă include cristalizări exemplare, ca "balada" *Sburătorul*, pe bună dreptate introdusă în toate programele analitice. Pagini antologice se detașează și din poezia lui Heliade-Rădulescu, atît din cea în ton poetică cît și, mai ales, din cea satirică, prin care autorul unor bucați precum *Domul Sarsailă* autorul, *Coconul Drăgan* sau *Bat-te Dumnezeul* îl anunță pe Argehi. Bibliografia scriitorului se întregesc cu încercări dramatice și un loc defel neglijabil în spațiul ei ocupă articolele de critică literară, studiile de teoria literaturii și de poezie.

Spirit universal, enciclopedic, titanian, asemenea lui Ion Budai-Deleanu înainte, asemenea, după el, lui Hasdeu, Eminescu, Micea Eliade, Iorga, Călinescu, Mircea Eliade - și temperament vulcanic, precum majoritatea acestora, - Ion Heliade-Rădulescu e personalitatea rezumativă a epocii aurorale a culturii române și una dintre cele mai dinamice, mai stimulative conștiințe creatoare pe care le-a avut neamul românesc.

Dumitru MICU

ERATA

În numărul nostru trecut, poezia *Azi încotro?* aparține lui H. Heine. Al doilea vers din strofa a treia se va citi: *Să mă-mpuște-un nătărău, prosteste*. Primul vers din ultima strofă se va citi: *Și ea, poate, în labirint de cer*.

Gavril KOVACS: Ilustrație la „Cinema Union” de Eugen Sucu

GRAFITI

Gheorghe TOMOZEI

“NU MINTIȚI POPORUL / CU LITERATORUL!”

Dimineața citisem în *România liberă* precum că Președintele e amestecat în tenebroasa afacere a editării unei reviste literare pe care ar sponsoriza-o direct și spre prinz am vrut să ajung chiar la redacția în cauză - oază de huzur acum când presa e pe dric, nebănuți cuibușor de nebunii cu scandaloase dedesubturi - spre a depune un manuscris în miinile unuia dintre tartinorii instituțiilor (*Literatorul*), pre numele lui Fănuș Neagu.

Am intrat în odioasa clădire a Casei Științei (zgrăvită pe fosta bancnotă de o sută a fușorilor lei), spărgând cu pieptul talazurile unui miting. Înconjurăți de poliția călare, tunuri de apă și tancuri, manifestații își strigau sloganul (“Nu mintiți poporul/Cu *Literatorul*”) și nu mi-a fost ușor, uzând de legitimația de numismat, să pătrund în clădirea de marmură (Rușchița, Carrara, Sibir), la etajul (nu precizez) unde eram așteptat. Am fost primit de secretara (secretară, ai?) numită Nadia (Nadia, ai?), o blondă cu gura-inimioară, ochi verzi, cu picioarele îngropate pînă la genunchi în covorul de Isphan - o piesă rară din fostul palat regal - și cu umerii goi luminați de miera unei lămpi de Murano. M-a percheziționat (că nu mă gidil) pînă la pielea (Cordoba), a apăsat pe cîteva butoane ale instalației audio-video și o inscripție (quart) brusc aprinsă mi-a dat liber spre biroul Neagului. Seamănă cu un muzeu biroul, datorită mulțimii de piese ingenios-implementate, păstrînd totuși ceva din originalitatea genuină a castelului natal de la Ibrail în care maestrul a văzut lumina zilei într-o seară din 1001 de nopți în urmă cu (nu precizez cîți), atîția și atîția ani. Apărat de biblioteca (palisandru, cu intarsii de fildeș) admirată pînă în război la Peleş, prietenul meu scrie sub lampa Tiffany, vegheat de un perete cu picturi (Picasso, Drăgușin) și de un altul plin cu arme (săbii cu dedicație de la Osman Pașa, o halebardă, pickhamere, topoare, o armă cu lunetă - Kennedy? -), bașca barul cît Catedrala din Köln. “Ce beai, bă?” zice deschizînd personal cîteva butelii. “Tot Chivas?” “Tot”, murmur eu, iar el împinge spre mine sticla, borcanul cu cuburi de gheață și penarul cu havane (un dar de la Fidel) dar nu apuc să mă bucur de clipa cea repede că se aude un clinchet ca de clopoțel: se anunță întâmpinativă prezența a unor jurnaliști de la *România liberă*. Sînt ăia cu vigurosul denunț anti-totalitar. Apare Nadia, supusă și intrigată, și bossul decide abrupt, dur, fără ezitare: “Bagă-i!”

Eu aș pleca, zic, voi aveți secreturi și n-aș vrea să-mi stric dosarul care am și-o pensie alimentară dar el, nu și nu, râmii - susură - că altfel te ia mama dracului, bagabontule!

Dintr-o ușă (secretă) pătrunde un tip fin cu bărbuță (se recomandă Khi-Shou, o fi omu' Pekinului!) și altul tot fin, mină stîngă a lui Marin Sorescu cu umindu-se, firește, tot Marin. Aștia, zice Fane, sînt consilierii mei. Dar eu, îndrăznesc, eu pen'ce să rămîn? Tu ești gorila mea! sună sentința, stai pînă îi lichidezi pe ăștia ai lui Băcanu și-apoi mergem, știu eu o bombă pe lîngă Pătrînjel, să lîngem o bere!

Și intră ăia. Doi. Un el și-o ea (eava lui?), juni, trumoși, ambetați de însemnătate momentului. Grasul îi invită să se așeze. Fata îi somează să răspundă unor întrebări privind destul pusesi literare falimentare și privind hramul *Literatorului*, scoțînd - din

marsupiu un magnetofon minuscul (product Tehnoton Osaka) pe care-l depune pe masa tratativilor. Maestrul o privește crunt (că dacă vede Stela caseta?), i-ar privi și picioarele, dar perspectiva îi e oblemă de masivitatea biroului burghezo-moșieresc și trecînd la chestie își începe răspunsurile printr-o rafală de întrebări, un fel de ce e de capul vostru, bă, de ce nu învățați voi să citiți? Scrie pe revistă că e organ, scrie? Al cui organ? Al ministerului, al Pleșului, al lui Don Ludovico. Minister ce sponsorizează și alte 'jde publicații cum *Contimporanul*, *Biblioteca* etc. ruminești ba chiar și ungurești despre care nimeni nu pretinde că sînt plătite din teșchereava llescului, mă-nțelegi? Ce-aveți cu noi, voi, jurnal de dreapta condus de mafiotul Tavy Palermo, voi de scrieți cu cambioanele armate olandeze, cu parale americanești, voi cu Alianța și cu manutanța și cu Dinescu al vostru pe care eu l-am tras de urechi să iasă din ... neant și să devie scriitor că altfel rămînea... Iontro; Dinescu adică... socru... K.G.B.... soacra... C.I.A ... cu dizidența lui de 3 săptămîni, cu Fane (altul) al lui Gheorghiu, cu armata lui făcută vorba ălia la Sicoritate... că eu l-am băgat acolo... Dinescu și-a făcut de dragoste cu buruieni de urt.

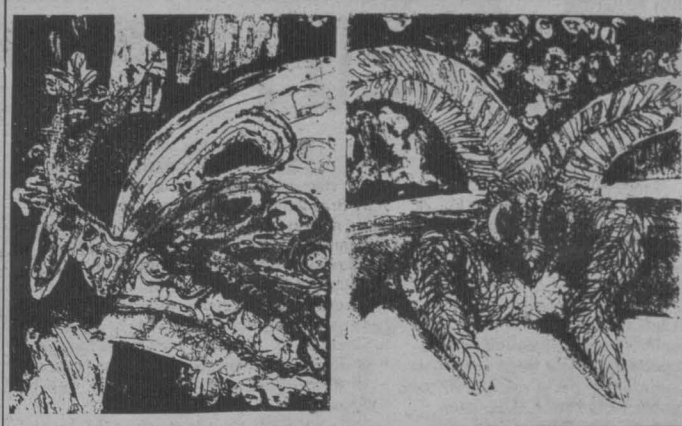
Da, îl întrepru tipa, dar în revista dumneavoastră se practică atacul la persoană (vezi pamfletul împotriva doamnei Sinziana Pop), ei și? zice grasul, acel text e literatură, ține de convențiile literaturii, etici, dar fata e dirză și încearcă să-l incurce pe grangur (pe care se vede că nu-l cunoaște), “montată” precum că *Literatorul* ar fi, împreună, Sodoma și Govora.

Spionul chinez ia note, desenîndu-le cu pensula muiată în Courvoisier, al cu ovreii stenografiază, al cu australianii (eu) trag din teac pixul “Flamura roșie”, iar copiii Băcanului nu prea înțeleg de ce s-au lansat în această aventură ce ur-mărește cu mărunte mijloace împlinirea unor înalte scoposuri electorale.

Interviu se încheie în coadă de pește (oceanic), misterele cutremurătoare ale *Literatorului* rămîn sub pecetea tainei și mă întreb pe unde primesc Sorescu-Simion-Fane stipendiile Stăpînirii. Printr-un burlan pneumatic, presupun. Dolari, lire sterlinești, yenii, trai nineață, tot Cotroceni, săracii.

Reporterii închide pudriera-casetofon. Reporterul pare vag atins de farmecele Monstrului (azi, în zi proastă) și pîrțile convin că textul dactilogramei va fi văzut de cel interpelat. Se întreprăște speranța că se va reuși aducerea la masa tratativilor și a academicienilor Sorescu și Simion. Textul final va putea fi citit în jurnal (parafat și Arafaț) și opinia publică, nația, istoria se vor rosti.

Visatul Nürnberg autohton începe să prindă contur, deși procesul se anunță anevoios. Climatul e prea turbure (nu Turbure), patima, zavistiile, ne-au robit și nu mai e chip să ne înțelegem. Sorescu blagoescitului, Eugen profunivul și Fane naivul au scos foaia *Literator* (titlu de care eu primul mi-am reamintit, fundată de acel Macedonski jubiland la suferința lui Eminescu. Dar și acesta are merite: moșul lui l-a vîndut pe Tudor Vladirhirescu (un fel de comunist), Fane a fost cumva înamorat de Sinziana (cine n-a fost?), prieten cu fotbalistul Cheran care e rudă cu Sinziana (ca soți); *Literatorul* se are bine cu Băieșu, dar Băieșu i-a fost naș lui Băcanu. Am cuvînt

Corina TUȚĂ: Ilustrații la “Tratatul despre fluturi” de Gh. Tomozei

de laudă pentru un mare poet: Mircea Dinescu. Dar denunț și eu un Președinte ca fiind nesimțitor la durerile obștii: Mircea Dinescu. *Literatoriștii* nu publică în revistele U.S. (A.C. și P.A.C.) și rău fac. Nu s-a cutremurat pămîntul dacă un scriitor de talia lui Mircea Ciobanu, autor al unei cărți de convorbiri cu Mihai Rex (de nu invers), e în stare a fi capabil să publice versuri (superbe) la Sorescu et comp.

Devălmășie și ostilitate. Praf și ... pulbere.

Chiar biografia mea e în pericol. Da, da, îl iubesc pe Grigore Vieru, recunosc. El nu e în grațiile “României” lui Manolescu, dar Manolescul mi-a prefațat un volum de Poezii alese. Sînt “pe linie” cînd laud literatura emigrației (pe bune); la revista mea și-a publicat Nego mari felii din Istoria lui, toate bune, dar

tot nenorocitul de mine l-am publicat, primul, pe Păunescu! M-a înjurat turcu' de Grigurcu pînă la Rivoluție? După m-a trecut Dunărea cu laudele. M-am iubit cu Nikita Nikolaevici Stănescu-Kutuzov-Bagratiion-Djugașvili! Sînt compromis de faptul că m-am fotografiat alături de colaborationistul Mihail Sadoveanu dar, în compensație, la nunta mea (a treia) au venit Blandienii și Rusanii! Numai un neisprăvit ca mine putea fi prieten cu naționalistul Pituț, dar și cu “victima” lui, ovreii meu Florin Mugur.

Zgduitorul spectacol petrecut în lugubrele taințe (roșii) ale *Literatorului* mi-a reconfirmat vulnerabilitatea.

Mi-a reactivat vechiul complex. Complexul scriitorului față de politica: de superioritate.

Vae victis...

COMEDIA INUMANĂ

Ion BĂIEȘU

DROGUL ȘI ROMÂNUL

Am un vecin, pensionar, cu care port lungii discuții în contradictoriu ori de cîte ori ne întîlnim la coadă la lapte (uneori de două ori pe zi). Într-o dimineață geroasă am avut o discuție aprinsă despre posibilitatea cîștigării unei anumite popularități de către diverși politicieni verosi, prin drogarea electoratului, mă rog, a unei părți a acestuia. Ideea tipului mi s-a părut bizară, ba chiar rizibilă, mai ales că istoria noastră n-a consenmat, pînă acuma, asemenea cazuri. Totuși, problema m-a frîmîntat și, cînd fiul meu a primit vizita unui fost coleg de liceu, fost chitarist rock, actual cetățean suedez, m-am simțit obligat să-l invit la eveniment și pe respectivul vecin. Prietenul fiului meu avea un păr lung, vopsit într-un mod extrem de interesant, doi cercei în aceeași ureche și niște ochi tulburi, drept pentru care vecinul, considerîndu-l o autoritate în materie, i-a pus întrebarea respectivă:

- Cum se droghează românii în străinătate? Cam cîți din ei o fac și ce pericol reprezintă pentru electoratul nostru respectivul flagel?

Omul „suedez” a rînit, apoi și-a răsucit în Decland. Acolo drogurile sînt atât de scumpe încît nici un român n-ar putea să-și permită cumpărarea unei doze, nici măcar de probă. Totuși, există anumite cazuri, în general, doctorii se droghează. Din cauza programului infernal de greu și a stress-ului. Trag cocaină pe nas și le trece oboseala. De obicei, tipii cărora le curge veșnic nasul și au căile respiratorii intate folosesc cocaină...

- Pe dracu', zise amicul meu, pensionarul. Rizi de noi!

Amicul fiului meu a zdrăngănit nervos de vreo două ori din cercei, trăgînd cu sete din țigara sa înformă și puturoasă, apoi a ridicat din umeri.

- În legătură cu drogurile și politica, toată chestiunea e simplă. Nici în Columbia, unde marihuana crește ca porumbul în Bărăgan (o mai fi crecînd?!), nu s-a întîmplat ca cineva să risipească drogurile aiurea, de dragul voturilor. Cît despre România, calculează mata cît auroalac îți trebuie pentru un post de senator!...

- Totuși, am citit undeva despre un primar al Washingtonului care a fost prins cu droguș și destituit, răcni plictisitorul meu vecin.

- Dacă le-ar fi folosit pentru a influența alegătorii, îl votau din nou...

Deja tînrul se ridicase de pe scaun și începuse să-și încheie cataramele de la haina lui de motociclist, dar adversarul său nu putea fi potolit.

- Măi băiete, ia mai stai un pic! Dacă ești amabil, zi-mi și mie ce buruieni fumezi tu acolo, că și eu am fost fumător douăzeci de ani și jur că ăsta nu-i miros de tutun.

- Nici eu nu fumez în general. Astea sînt țigări anti-asmatiche. Sufăr cu plămîni... Lucrez într-o brutărie și am căpătat o alergie. Vă rog să mă lertați pentru fumul ăsta, dar mă ajutați realmente...

A plecat cu fi-miu, la un chef, iar eu am rămas cu nemernicul de vecin, care nu se dădea dus din casă. Cînd l-am scos, cu chiu cu vai, pe ușă, mi-a șoptit veninos:

- Ți-am zis eu că se droghează?! Ți-am zis! N-ai văzut ce hidoșenie de cercei avea în ureche!

Paul ANGHEL

UN DINEU FICTIV

Precizare

Din nuvela "Un dineu fictiv", scrisă în anii 1965-1967, la puțin timp după golirea pușcăriilor, mi-au mai rămas câteva fragmente manuscris.

Încheiată și dactilografiată în anul 1977, nuvela s-a rătăcit la cutremurul din '77, împreună cu alte texte pierdute definitiv. Regăsind fragmentele pe care le ofer azi spre publicare, sint dator cu câteva lămuriri. Acțiunea se petrece în spațiul nostru concentraționar, la Aiud, Gherla, Periprava, în Lunca Dunării. Cîteva pușcăriași disperați, fără nici o șansă de libertate, izbutesc să reconstituie, cu prețul unei cumplite conspirativități, o "viață civilă normală", ba chiar o "viață publică". Jocul e trăit cu credință, jocul e înșăfăcat ca un colac de salvare, jocul e un drog. Un existențialist în zeghe, eroul narațiunii, îl și administrează (lui și altora) ca pe un drog. Performanța personajului este că izbuteste nu numai să organizeze susținerea în pușcărie a unor doctore, a unor convertiri religioase, nunți fictive sau botezuri, dar și să articuleze o "viață normală", peste ruptura în care trăiesc cei de afară, deci o viață pluripartitistă, cum s-ar spune azi, cu monarhie și parlament. Jocul e drăcesc, fiindcă se adresează și pușcăriașilor comuniști, care, ca să reîntre în "viața normală", trebuie să accepte pluripartitismul și să renunțe la principiul dictaturii proletariatului.

Vor renunța? Dar mai sint ei comuniști de vreme ce sint excluși din partidul monolitic de afară, care i-a condamnat pe toți la moarte? Da, ei isprăvesc prin a fi comuniști, ei se implică "tactic" în joc, dar ei denunță - prin note informative - "viața normală" din pușcărie, astfel încît balonul iluziei se sparge, chiar în timpul "dineului fictiv". Cele mai cumplite represalii le îndură deținuții comuniști, care sint îmbarcați în dube, apoi într-un avion militar, care sint depuși la Liublianka, la Moscova și inculpați pentru tentativa de subminare a întregului gulag socialist. Era, în optica Moscovei, ultima consecință a trădării lui Tito.

Nu mai știu azi cine anume dintre vechii prieteni, foști pușcăriași, care abia dezbrăcaseră zegheea, mi-a sugerat, prin evocarea unor experiențe directe, nucleul nuvelei. Poate Constantin Noica, a se vedea "Rugați-vă pentru fratele Alexandru", poate Petre Pandrea, prietenul lui Lucrețiu Pătrășcanu, poate Belu Zilber sau Harri Brauner, poate Camil Demetrescu sau Leon Kalustian. Scena în care A.O. Teodoreanu figurează ca personaj și stilul replicilor le dețin chiar de la el, dintr-un timp cînd niște suferințe ne-au făcut vecini de paturi într-un spital.

N-am încercat să public nuvela, mă îndoiam că va merge; acum sint bucuros că am recuperat măcar aceste fragmente, pe care le restituți, fie și pentru interesul lor strict arheologic. Sint fragmente dintr-un vas, mi-e foarte drag, din care a rămas totuși ceva: curbura formei și o toartă. Recent publicatele jurnale de temniță, ale lui C.Noica și N.Steinhardt, mi-au confirmat o primă intuiție.

Nu halucinăm, am auzit limpede. Pînă atunci, mă socotisem un mort, eram un mort, eram dincolo de mine, sub mine, sub respirație, sub bătaia singelui, cînd, într-o dimineață, trezindu-mă buimac, bijbind prin leșia de lumină după zegheea udă - era groaznic să reîntre după som în aceeași zeghe ursuză și rece - mă deșteaptă o voce tînară, baritonă, pătrunzătoare, clară, o voce cultivată și caldă, care m-a înviorat ca o sorbitură de ceai bun. De cînd nu mi s-a adresat mie, dar am fost dintr-o dată fericit s-o aud, ca pe un gong de aur, regăsit în mine.

Bună dimineața, domnule general. Permiteți-mi să vă reamintesc că azi, 11 octombrie, 1952, ar fi urmat să fiți avansat, conform stagiului și regulamentelor vechi în vigoare, la gradul de general. Dați-mi voie să vă felicit, și să mă adresez dvs. de aici înainte, așa cum se cuvine. Am onoarea să mă prezint, locotenent colonel Roland M. din aviație.

Nu halucinăm am auzit limpede cum au pocnit impecabil călcieile cizmelor de lac, tocurile exemplare și militare ale omului care-și prezentase felicitările. Am sărit agil din pat, de la etajul 3, cu o energie surprinzătoare pentru debilitatea mea, laolaltă cu ceilalți, ieșii pe brînci din paturi, treziii subit de dușul de lavandă care își risipea în baracă parfumul învioret. Cînd efectul lavandei s-a stîns, m-am trezît în fața unui bărbat destul de tînar, uscat ca un mucenic bizantin, dar un mucenic militar. Era în zdrențe ca și noi, nici gînd despre cizmele de lac, dar, în clipa cînd mi-a întîns mina, mi-am dat seama că mă întîl miltarilor și-a scos mînușă. A urmat o scenă de toată comicăria. S-au alinat să-l felicite, pe proaspătul general, tot felul de stafii: consilierii de la Inalta Curte de Casație, deputați și senatori, mitropoliți și episcopi, un rabin, preleci de județe, ambasadori, universitari, pînă și Nunciul Papal. O etalare elegantă de cărți de vizită, care mai de care mai simandicoase, cartoane imprimate fin în aur sau în tuș japonez, care ar fi mîngîiat oricare vanitate. Generalul nostru era fictiv, auzit cu totul, ridicat dincolo de nori. Se biblia: "Domnilor, eu...". Apoi iar, ca și cum ar fi vrut să expulzeze un os de pește din gît: " - Domnilor, eu...". Scorțit de reumatism, aproape olog, cu un braț paralizat, nu mai prididea să strîngă mîini, să zîmbească năuc, să-și dregă vocea, încercînd să îngame un discurs de răspuns. Și-a amintit, privind-l cu recunoștință pe colonelul Roland, că țînta lui, a noului general, nu e de bon ton. Au sărit imediat cîteva grade inferioare să-l ajute, un Vasile s-a improvisat ordonanță, generalul a renunțat la alte două ordonațe convenite conform gradului. I s-au deznoroi bocancii, s-a ras proaspăt, a apărut radios în fruntea noastră, ca la un 10 Mai va fi de-a pururi. Am pornit la muncă, incolonați, după ceaiul de sleclă, cu o voie bună de zile mari.

A fost clipa cînd mi s-a năzărit ideea, cînd mi-a căzut fisa, cînd în fine un circuit de comunicație fusese restabilit. Scurt, ne-am așezat viața pe alte rosturi, restabilindu-i continuitatea.

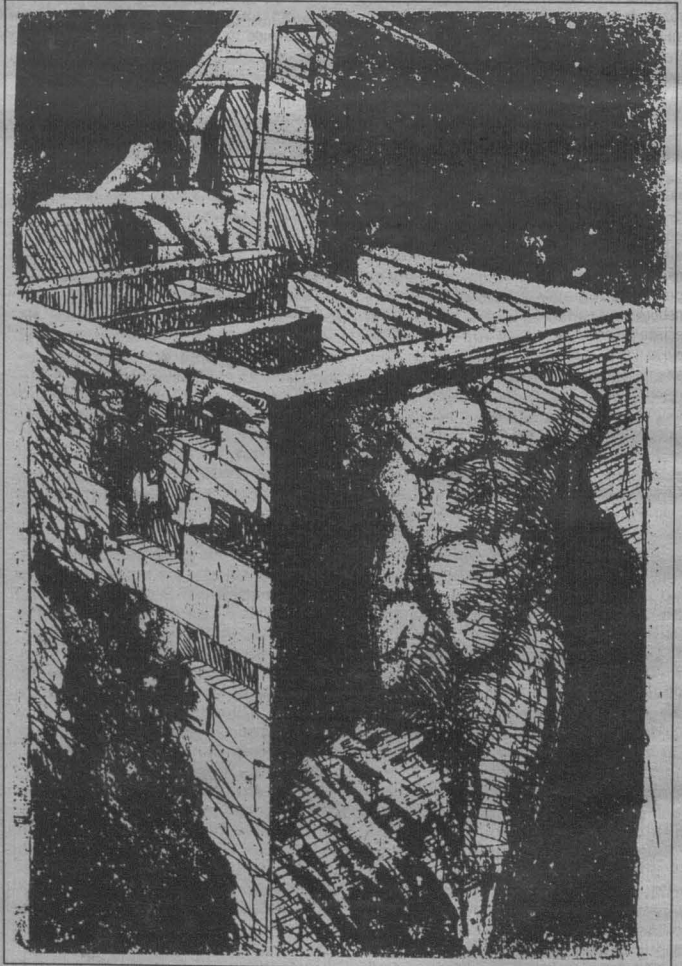
După general, la termenele sorocite, s-au acordat și alte avansări. Funcționa chiar și un birou de avansări prezidat de noul general, cu reperate usturătoare, prezentate sever, cu pocnet de călcie, de colonelul Roland. S-a trecut apoi la popi, care se voiau protoierei, în cazul popilor de mir, și arhieriei, episcopii, mitropoliți, în cazul călugărilor. Ortodoxia s-a răsflătat în belșugul dregătoriilor, sub invidia subcutanată a celuiilalt cler - catolic, evanghelic, unitarian etc., paralizat, ba chiar blocat, de neputința obținerii confirmărilor externe. Ba s-a mers pînă acolo încît i-au dat și parohii. Popa Găină, care de 35 de ani își suflecuse giubeaua cu toate partidele, hătîind o parohie cu casă, în București, a obținut-o simplu, cu ciorăvălele, miolăieile și temenelele de rigoare, în lagărul nostru. Moment de culoare: o licență în științe tehnice, fizică teoretică, acordată magna cum laude unui tînar cu studii oprite înainte de vadea, un băiat eminent, o speranță absolută a științei românești. Examenul a comportat laborioase pregătiri. Șeful de diplomă, ales de tînar, un venerabil fizician din Iași, se afla internat la Gherla, iar obținerea consimțămîntului său, ca și a referatului la lucrare, s-a produs extrem de greu, în cîteva luni, prin cîteva circuite de pușcăriași transferați circular, din pușcărie în

pușcărie. Intre timp s-a lucrat și la noi în lagăr. Inginerul A. a prezidat comisia locală. Tînarul a fost frecat pînă la sleire de vreo trei doctori în poduri și șosele de la Charlottembourg, un lector în fizică de la Jena, un matematician fost coleg cu Dan Barbilian la Tübingen, un doctor de la Pisa. M-a uluit cîta carte-șiau acești monștri și cîta carte a reușit să probeze a și tînarul. Demonstrațiile "la tablă", pe un pătrat de noroi, erau zăpăcitoare. Arbori de cifre, de semne criptice, grecești și arabe, de simboluri bizare ne populau creierii, sculîndu-se din noroi și înfîindu-și rădăcinile, vertical, direct în mintea noastră. Eram toți, în fața acestor savanți, niște analfabeți - negușteri și popi, poeți lirici, toți analfabeți, toți năușteri în fața miraculosului copac cu cifre, mereu șters, mereu răsădit, crescut, răsflătat, înflorind mirific în mijlocul nostru, în sufletul nostru care începuse să capete un vag miros de infinit. Îmi amintesc un singur incident, doar unul dintr-o mie, care a stors sudorii acestei lumi de savanți în zdrențe. La un calcul complicat, de natură abisală, tînarul candidat s-a lovit de absența în matematică a unui anume semn, un semn care să definească un raport illogic inedit în știința cifrelor. Și-au spart mîinile, printre cartofi și verze - scoleam cartofi și tăiam căpățîni de varză! - dar carența de inspirație stăruia. Tot el, iluminat, a propus introducerea unei hieroglife egiptene, hieroglifea Maat, care semnifică în limbile moderne cuvîntul Dreptate - Adevăr, cuvînt eliptic în egipteană arhaică, deci Maat. Aveam să alfu, mai tîrziu, că introducerea acestui semn, Maat, preconizată peste ani de un olandez, reprezenta în sine o noutate mondială. Referatul savantului, conducător al doctoratului, de la Gherla, plin de noduri în papură, de liiputate rezerve, mofuri și chitibușării sorbonarde, acoperea în fond o mare admirație, oricîtă invidie transparentă o aburea. Era vorba, în fond, despre un lucru extrem de nou și complicat. Nu mi-am bătut capul să pricep; chestiunea mă depășea, dar pusesem în mișcare un program, și, iată, programul izbutise. Acordarea bielor tînarului candidat în științe a însemnat un veritabil triumf. Tot lagărul l-a sârbătorit pe tînarul erou, care a ocupat instantaneu, alături de General, o situație privilegiată printre noi toți: i s-a spus, de către

toată lumea, "Domnule doctor", cu o înclinare respectuoasă a capului, la care au consimțit instinctiv, prin magie, chiar gardienii.

Dar reluarea continuității, ca să vorbesc așa, a atîns punctul pur cu un al prilej, pe neașteptate, cînd insul cel mai șters, dintre noi, insul cel mai plat, cel mai careare, un antreprenor din Turnu Măgurele, ne-a declarat în culmea entuziasmului, într-o bună dimineață, că e tată, că are un copil. " - Sint tată, a urlat el, în stuporoarea generală. Trebuie să recunoaștem că așa ceva nu ni se mai întîmplase. L-am lăsat să-și facă rolul, i-am mormăit niște felicitări, s-a îngăimat chiar un Mulți ani trăiască, dar lovitura a căzut în gol. Omul a explicat, la rece, cu mult mai tîrziu, cum își făcuse el socoteliile(șeși era imposibil, se afla de trei ani închis), cînd avusese prima oară un vis erotic intens, nu cu nevastă-sa, cu o amantă, cînd s-au împlinit cele două luni legiuite de la acest vis, cum și-a visat amanta virgină, cum ea a refuzat să mai trăiască cu el după prima înfîlînire - spunea că nău suportă mirosul, mirosul de la Gherla! -, cum, în sfîrșit i s-a născut copilul, un băiat, cu o alunția lângă buric, exact ca și mă-sa. Era un caz tipic de demență, pe suport de obseisie erotică, omul s-a și contras în propriul caz, a preluat jena celorlalți, s-a ascuns într-o sfială curioasă, a redevenit șters, palid, dar altfel. Am interzis să se mai facă zeflemeli. Copilul fictiv a fost vîrsat în univers.

Dar aceasta mi-a cristalizat definitiv ideea și m-a consolidat în hotărîre. Continuitatea pe care o obțînusem nu slujea la nimic, în vacanța trăirii, în absența actului autentic de a fi, fără de care continuitatea rămînea o fata morgana, o pură veleitate, o formă fără sens. Nu-mi mai rămînea nimic de făcut, nimic decît să-mi încerc scenariul. Toate fațetele mă convinseseră că experiența limită a trăirii umane e cea din cîmpul socialului, că oamenii - de vreme ce trăiesc împreună, de vreme ce vînd-nevînd fac împreună o umanitate - nu-și pot rezolva existența decît împreună, prin actul social de a trăi; un act fizic sau un act fictiv. Ca să mă conving, încă o dată, am urmărit experiența mistică a unui tînar baptist, care a eșuat în schizofrenie, am retrăit apoi soluția erotică a bietului antreprenor din Turnu Măgurele, care a eșuat în apatie, am recapitulat experiența tînarului geniu în fizică, devenit beller științific

Adriana LUCACIU: Ilustrație la "leudul fără ieșire" de Ioan Es Pop

peste noapte, și, trăgând încă o linie, m-am decis. Știam însă că, pentru a pune în mișcare această lume, am nevoie de elite. Îmi trebuiau niște oameni, dacă nu model, măcar de nădejde; trebuia, apoi, o dată ce-i găsești, să-i zgîndiri în punctul cel mai dureros al existenței lor, acolo unde se încrucișau, în mod dilematic, orgoliul cu vreația, disponibilitatea spre gratuit și speranța oarbă.

Am început cu Prodan, cel mai opac deținut, un specialist în hidraulică, despre a cărui eminență profesională aveam cele mai bune date. Tip stupid în absolut, un apolitic complet, ca cei mai mulți dintre tehnicienii din pușcărie, cu existența reglată exclusiv în doi timpi: hidraulica și enigmăle din bridge. L-am luat direct: "De ce te-au arestat, domnule Prodan?" - "Habar n-am, nici măcar nu-mi bat capul." - "Totuși..." - "Totuși ce?" - "Atunci de ce te-au dat afară de la catedră?" - "Asta știu, probabil fiindcă n-am fost de acord cu varianta lor, la planul de electrificare. Închipuiește-ți, domnule, m-am făcut sabotor." - "Și?" - "Ei și! Azi puțin îmi pasă, facă-și cum vor planul lor de electrificare. Eu am o compensație, am trecut pe bridge". - "Și dacă te-ar fi exclus și mafia bridgiștilor?" - "Ai dreptate, la asta nu m-am gândit. Da, domnule, să știu, așa fi fost un om absolut paralizat." Nu mi-a fost greu să-l conving pe Prodan să-și reia planurile de electrificare. În primul rând m-am arătat interesat de varianta lui care părea să aibă, cu toată nepriceperea mea, câteva puncte superbisime. Ca să-l afit, i-am aruncat lui Prodan în brațe, după câteva ședințe, o temă fantasmagorică: "Spune-mi, domnule Prodan, cită energie electrică socotești dumneata că ne-ar trebui ca România să suporte industrializarea Americii?" - "Asta nu se poate, a strigat Prodan. Așa ceva nu există, așa ceva, domnule, e fantezie pură de Jules Verne! Prodan a ris strîmb, apoi a ris de-a binelea: "Domnule, nu înțelegi că nu se poate? În primul rând nu ai Niagara. Dacă ai instala pe Dunăre, de la Moldova Veche pînă la Tulcea, centrală de centrală, tot n-ai scoate cîtă sistemul actual de centrale al Niagarei. Doar să invadezi Ungaria, să tragi un mare lac de acumulare cît toată pusta, să... Dar atunci ar apărea probleme internaționale, ar însemna să..." - "Să ce? Socotește mai departe, gîndește-te la rezervele de combustibili inferiori!" - "Nu pot, eu sînt hidrotehnician, pentru combustibili solizi îți trebuie altceva. Eu nu pot gîndi chestiunea industrializării, care, fie vorba între noi, e o temă în sine, decît în termeni hidrotehnici." - "Bine, au convenit, gîndește-te în termeni hidrotehnici, nu te va contrazice nimeni, oponenții dumitale sînt în libertate și au acum slujbe mari, ceea ce te rog, însă, este să gîndești decît în termeni reali." Peste vreo lună, cînd descărcam niște coceni la o gospodărie de stat, mi-a spus: "Domnule, gogoșoa dumitale s-a dezumflat. Nu pot face nimic fără o echipă complexă, cu oameni de nădejde. Am senzația că umbul cu piciorale pe pereți, că scriu poezii, că intru cu capul în nebulie. Și, la drept vorbind, chiar dacă mi-ai da o echipă eminență de tehnicieni de clasă mondială, cui ar putea servi utopia asta? Dumneata n-oi dai seama, domnule, că un asemenea plan mirobolant ar trebui să devină instrumentul unei forțe politice, al unui partid? Planul de a transporta România în America sau America în România ne-ar duce pe toți la pușcărie..." - "Dar sîntem toți la pușcărie." - "Da, e drept, la asta nu m-am gândit... Să știu că ai dreptate, ai de afară sint ceva mai puțin liberi." Apoi izbucnind în hohote de ris: "Domnule, comedia asta a dumitale i-ar duce pe cel puțin zece înși la glont. Ha, ha!... Auzi dumneata, America, United State of America. E fantastic!... A aruncat din brațe coceni, s-a pus pe ris, a rămas surd la amenințările caporalului de pază, a continuat să rîdă, s-a lăsat bătut pînă la singe, a ris iar, scîndip singe, apoi cînd paznicul s-a retras scotocindu-l nebul, mi-a spus: "Da, domnule, ai dreptate, sîntem liberi să croidem plan ne trece prin minte. Sînt omul dumitale. Mă pun pe lucru."

A venit dezghețul din primăvară, mai devreme ceva decît în anii precedenți. Toată Cîmpia Dunării s-a umflat ca un burete sau ca a pîntece de vacă intoxicată cu trifoi crud, plinzind cu explozii în lanț, aruncînd afară toate maelele bălților și nămoalelor. Bărbele noastre, putrede de umezeală, s-au prăbușit într-o singură noapte. Hazel a fost să ne retragem din lagăr cu tot cu lagăr, cîrînd în spinare șarampoi de simă ghimpată, plus calabalcai mai mîrunți, spre un uscat iluzoriu, care nu se mai ivea, oricît bijibiam prin niște zori turburîți și uezii, ca un amurg apocaliptic! Paznici, comandament, pușcăriași

Cristian TARBĂ: Ilustrații la "Cartea ființelor imaginare" de Jorge Luis Borges

eram toți o apă și un pămînt, mai mult apă și pămînt, un pămînt pe care îl duceam cu noi, în noi, fiindcă șelul nu consimțea să ne deplasăm altfel decît în formă de patrule, chiar patrulelor care reprezenta lagărul cu sirmele ghimpate în gît. Figura mi-a plăcut, eram într-o figură, într-o formă, fie și privită din Lună. Înaintam ca melcul, cu casa de var în spinare, orbecînd spre nord, spre est, spre vest, în nici un caz spre sud, de unde se presimea Dunărea cu năvala ei de noroale. Un glas ne-a trezit pe toți: "Mă, ați uitat morții!..." Ne-am oprit toți, uitasem morții, morții din noaptea și zorii inundației, cei pe care n-avusem cînd să-i îngropăm în noroiul precedent. Rămăseseră în urmă toți morții, aruncați claie peste grămadă la "bordeii morților", un fel de morgă ad-hoc, un lac cu morți. Da, uitasem morții, iar constatarea, acest lapsus calami pe care l-am realizat involuntar, cu toții, ne-a ținut în loc, ne-a dat un fel stupid de bună dispoziție, o perplexitate din care nu mai știam cum să ne smulgem. "Hei, a urlat comandantul, pe loc repaus!" De fapt toți, absolut toți, chiar și luaserăm repaus. După care comandantul a urlat din nou o replică rămasă în memoria tuturor pușcărilor din țară: "Înapoi! Fiecare condamnat viu să ia în spate camaradul său mort. Executare!..." A urmat ceea ce se poate bori, Golgota-Morților cărați de cei vii. Golgota Viilor cîrînd Morții. Prodan, cu o energie de Hercule, îl căra în spate pe unul dintre "adversarii" lui de-o viață, un fost director de minister, care îi refuzase ani în șir titlularizarea la catedră, și care, mai recent, îl refuzase colaborarea la proiectul de electrificare sub pretext că proiectul ar fi "reacțional" Prodan scrișnea, iar cînd a trecut pe lîngă mine, s-a oprit în loc, a înfipt mortul cu piciorale în apă, apoi mi l-a arătat demonstrativ: "Domnule, asta nici mort nu mă lasă în pace. Uită-te la el, mă urmărește din Liceul Lăzăr, de la bacalaureat. La Pisa, la licență, a fost cît p-aci să mă calce din urmă cu diferența de o singură bilă! Precis, s-a aranjat iar ca pe lumea aiallă să nu mă scape din ochi. Ce să fac cu el, spune-mi? N-a mai așteptat răspunsul, a înșfăcat mortul în brațe, cu toată tandrețea și cu toată ura și a dispărut în întinerul fluid, populat cu fantome de oameni.

Prin noiembrie, situația guvernului nostru devenise critică. Ministerul de Interne funcționa la Periprava, în Delta Dunării, Dimboianu și subsecretarul său sufereau de dizenterie. Ministerul Culetor renvenise provizoriu la Pitești, Domeniile agonizau la Sighetul Marmației, pe șantierul unui combinat de prelucrare a lemnului, Aviația, Marina, Telecomunicațiile funcționau parte la Brașov, parte la Cluj. Nu s-au mai putut ține ședințele ordinare de cabinet.

Premierul nostru devenise blazat, indecis, gata să-și anunțe demisia, dar rezista sub presiunile mele, sub acuza de lășitate pe care o citea în ochii albi și flămînzii ai tuturor. Simțeam însă cu toții dificultățile care se vor ivi la deschiderea Parlamentului, situația - mai mult decît ingrată! - pe care o va avea premierul în răspunsul la mesajul Tronului pe care trebuia să-l prezinte. Încurcătura: se deteriorasera cu totul și legăturile cu Palatul. Cîținel, cum îi ziceam Ministrului Curții, ne călinea în fiecare zi. Informațiile lui despre Vodă, despre posibila atitudine a acestuia față de guvern, erau mai mult decît aistruite, țineau de fantezia pură. Exasperat, l-am înșfăcat pe Cîținel de pieptul zeghe, la bordeiul cu zarzavaturi pe care îl păzea, și i-am spus: "Ascultă, nene, nu încerca să faci din Vodă un personaj enigmatic, un Vodă Enigmatic, că nu ține. Asta nu-i Carol bătrînul. Doar dacă vrei să-l îmbrobodîți, să-l treceți cu soacra cu tot în banca opoziției (deja îl insuraseam, după același scenariu!), dar atunci să-ți știi și noi! Vom deveni în acest caz antimonarhiști!" Cîținel a clipit din ochi speriat, furase un cotor de varză și-l morfolea în gîngii nervos - gîngii goală! - ca să pară, l-am smuls din mină cotorul și l-am somat să vorbească răspicat, absolut deschis. Rezum ce mi-a spus: Vodă e năuc, de două luni s-a înfundat în munți, la vîntoare, cu Chira și cîțiva intimi. Castelul de la Bicaz e în reamanajare (se construia hidrocentrala), n-a putut fi văzut aievea; acum se pare că bîntuie pe undeva prin Ardeal, prin zona Ciucului, la mistreți. La Palat suverană e baba. Cine era baba devenise clar: baba era soacra regelui, pe care noi îl și căsătoriserăm în pușcărie, ca să asigurăm o continuitate! Era dar cine putea fi baba. Cunoștințele ei de limba română, ale Babel, evoluaseră între timp. Zice plesche în loc de pește, zice plagă în loc de dragă. Zamflieasca, mentora ei, țesea intrigi ca un paijențier prin București. Sigur, premierul avea o situație mai mult decît ingrată: n-o să-i ceară ei audiență, era o chestiune de demnitate națională la mijloc, pe de altă parte n-o să fugă cu mapa de hîrtii după Vodă, în munți. "Și decretul de grațiere a lui Vax?" l-am întrebat. "Cine să-l semneze? mi-a răspuns Cîținel. Vax mai poate aștepta, am auzit că-ar fi fost transferat pentru o nouă anchetă la București, la Interne." Am divagat pe tema lui Vax. Din punctul nostru de vedere, cazul lui Vax era decît Ne era absolut egal ce fac cu el oficialii, puteau să-l și împuște. Noi îl condamnaserăm de mult pentru atitudinea lui sinistrală, de nesuștinut în fața oricărui instanță, iar cererea de grațiere adresată lui Vodă nu reprezenta decît o formalitate, un gest consolator pentru familie. "Și mesajul?", l-am luat iar din scurt pe Cîținel. "Mesajul?!", a răspuns el

întorcînd spre mine ochii lui lacrimoși. Cine să-ți redacteze mesajul, și mai ales cine să-l aprob! Nu ți-am spus că Vodă lipsește din București?" - "Bine, nene, dar bate 8 noiembrie la ușă! O să vă treziți cu manifestații antimonarhistice pe Dealul Mitropoliei și-n Piața Palatului, o să se scoale masele." Cîținel a dat din umeri, cu aerul că puțin îmi pasă, ba a și spus: "C'a m'est egal. Nu sînt eu factorul constituțional, eu nu sînt decît un biet ministru al Curții". Și a plecat șonticînd prin noroi, vîndînd din mers un petec de hîrtie, pe care l-a și ascuns sub zeghe, în din, la piept, lîngă pielea. (Sîmul lui era un depozit de hîrtii de toate felurile, inclusiv bucăți de cartoane.)

Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să tatonez opoziția. Cu Morunul nu vorbeam, relațiile mele cu el se răciseră pînă la a nu ne mai saluta. Din cealaltă fracțiune, Bitculescu se ținea scortos ca un altar mîncat de șoareci, purtîndu-și pătura în spate, un dolman de lutru. Alți oficiali ai opoziției nu aveau. Îmi rămînea să-l abordez totuși pe Bitculescu, un capșist flecar, afeameiat și cartofor, un "știe tot", dar tocmai de asta nu puteam conta pe el în aranjarea unui contact cu adversarii, cît de cît eficient. Mai rămînea Lazarovici, bijuterul, fost furnizor al Curții regale, retras de mult din ataceri, de pe vremea lui Antonescu, suspicios față de trebile politice ca orice alogen, gospodărindu-și strict pesmetul, chibrulitru, tralicîndu-și rația de țigări în vederea unui supliment de capital pentru stabilirea lui în Brazilia, căzută în manie mistică. Singurul subiect care-l interesa era Brazilia, cursul curent al diamantelor, deci singura mea șansă, Brazilia pentru a-l include în joc. "Domnule Lazarovici, am început, sînt informată că este iminentă o prăbușire a caratului la Amsterdam. Africa de Sud stochează toată piatra albă în vederea unei speculații șoc. Sînt amestecat, se pare, și japonezii." Lazarovici n-a ieșit din gaură, îi vedeam doar mustățile imobile, ochii mici și vioi rămășiți, în gardă, un singur tremur al buzelor trăda interesul, dar și scepticismul. Am continuat: "Se așteaptă un crash, pe care îl vor provoca desigur rușii. Știi probabil că după război rușii au ajuns să fie cei mai mari producători de pietreioare albe din lume. Au stînci, domnule, se spune, Siberia polară a devenit Transvaalul zilei de azi. Bineînțeles, îi cunoaștem, nu publică nimic. Dar se pare că olandezii, că să contracareze sabotajul sud-african, și-au dat toate cu sovieticii. Prin Amsterdam se scurge pe piața occidentală o avalanșă de piatră albă siberiană, la preț de griu. De aici prăbușirea caratului, panica marelui capital, pulverizarea Fortunei, nebulia colecționarilor care s-au trezit invadați de acest prund fără valoare."

(Continuare în pag. 14)

FELIX ADERCA:

Jurnalul de la Sinaia (fragmente)

Marți, 6 (Martie 1952)

Noapte înghețată, dimineață cețoasă, închisă.

La dejun vestesc pe milițiana mea critică: V.C., că am reorganizat capitolul doi al Introducerii după observația justă a tovarășului Baconski și l-am încheiat după sfatul ei, cu o sinteză a întregii lucrări. Surșul ei multumit, cu ochi vioi... Să cred că situația politică a activității mele e astfel salvată? Sunt mai liniștit.

I.P. îmi povestește coborînd de la dejun, câteva ore după sosirea ei de la București, că a scris o năvelă din ținutul sondelor petrolifere și, după acceptarea ei de către "Viața Românească" și ESPLA, o desăvîrșește aici. Ne cunoaștem foarte bine de la "Sburătorul". După o reprezentare a "Cumpenei", de L. D., s-a ținut cu zel după mine întrebînd dacă voi face gugușmăia periculoasă de a-mi da pe față convingerea asupra mediocrității piesei, bine susținute de culturalii din 1949 ai Partidului.

Mi-a făgăduit o lectură din noua năvelă. De ar fi fragedă, vie, ca autoarea însăși!

Seara la masă cu muzicantul M. ("Burtoldi") care veselindu-se ca un copil istorisește scormirea satirică a lui G. B. Shaw "Înapoi la Matusalem".

Pictorul Sorin Ionescu, blajin în cisme, care locuiește la mansarda vilei Smărăndescu (unde a locuit și lipicioasa Pitta) îmi arată portretele în diferite mărimi, la lumina puternică a becului electric, a membrilor guvernului și comitetului central, nu se poate mai asemănătoare dar fără nici o valoare artistică. Multumită acestei munci meșesugărești poate crea și peisajii, portrete artistice - ca bunăoară peisajul unei văi înzăpezite din Sinaia și portretul cu gușă într-un decor de culori întunecate, furtunoase ale pacinicului scriitor Eusebiu Camilar.

Miercuri, 7

Neobicinută liniște sufletească.

Iau dejunul cu T.B. și Freulein lui care mă privește într-un fel - ca pe tatăl copilului.

Adevărul e că Tudorel a venit pe lume tocmai în anul cînd M.B. pe care o cultivam atunci cu tot felul de asiduități literare îmi plăcuse atît.

Am aflat pricina pentru care ieri cheia camerei nu s-a mai putut mișca și s-a rupt în broască. Administratorul Stănescu cu o cheie falsă mi-a deschis ușa și desigur mi-a controlat hărțile și cărțile. Din poruncă oficială? Și totuși nu trebuie să mă mir nici să mă indignez. Treceam prin încăta fază a construirii socialismului: Polițismul (vigilența) și eroismul (întrecerea în muncă).

După cină, la braț cu I.P., fostul, prezentul și poate viitorul meu luda, pe drumul întunecat, cu scări, spre casă. Suntem de-odată, pe trepte, luminați din spate. Umbrele noastre mult înaintea, subțiate și expresioniste, ca siluete de Modigliani par a doi îndrăgostiți. Ioana joacă scurt scena nostalgică a capului ei pe umărul meu: Umbrele din față par, în această mișcare, atît de sincere!

Joi, 8

La ce înțelegere sau neînțelegere vor fi ajuns Răsăritul și Apusul în conferința de la Paris începută luni?

Nesțutor, la masa mea de lucru plutesc cu balconul din față și sufletul senin între munții înțelepți și neclintii.

"Munții înțelepți și neclintii"? De unde mi-a venit această imagine de moșneag obosit? Neclintii nu sunt munții din ceasul

cînd au țîșnit din adîncurile de mîzgă fierbinte ale pămîntului și nu vor sta locului, sparați de rădăcinile pădurilor, până nu se vor muta, cărați de ape, în fluvii, mări și oceane.

În pofta dimineții însoțite, a plouat toată ziua.

Pe M. B. la cantină am ocolit-o. Nu mai pot suferi aerele ei de aristocrată a comunismului, sfidînd ca-n vremea conuțetului jucător de cărți pe cei mai puțin favorizați de soartă.

Sîmbătă, 10

Dimineață caldă, cu soare. Aud întîi la ciripitură din ramurile brazilor înalți.

Excursie devală până la gară, după cumpărături. La vitrina unei librării mă izbește coperta unei broșuri cu figura gravă, copilărească și totuși energică a nevinovatei Haia Lișși, bătută pentru încăta oară în 1924 la 19 ani în beciurile Siguranței pentru visul ei comunist, arestată pentru a doua oară în 1928, la Oradea Mare, judecată la Cluj, tuberculizată și după 33 de zile de grevă a

Duminică, 11

Ninsoare deasă. Pe drum covor alb, moale, inconsistenț. Zăpadă de primăvară, spiritualizată.

Au apărut în Sinaia câțiva operatori cinematografici. E vorba să se filmeze căminul de creație al scriitorilor. S-a telefonat la București după M.B. și D.D., scriitorii oficiali ai zilelor noastre, ca grupul să fie mai impresionant.

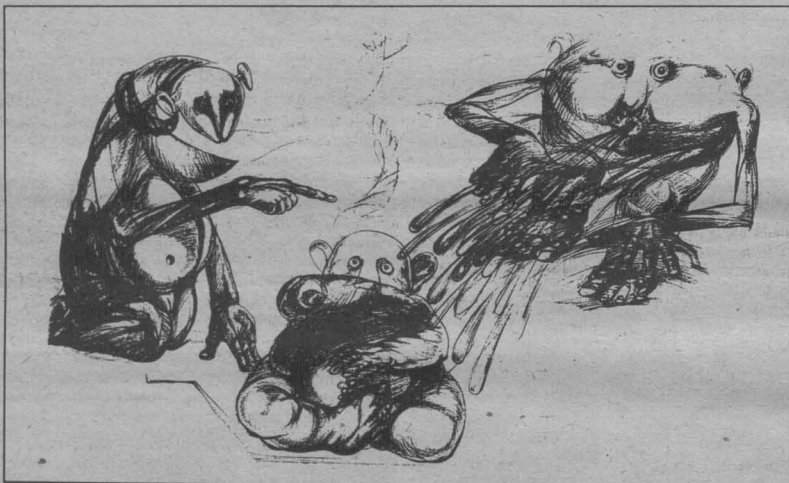
Se vor filma oare și încăperile fără perdele, fără preșuri, closetele, băile ruinate, administratorul în starea lui obicinută, adică beat?

După amiază pe la 5 I.P. vine să mă poftască la ea, unde se vor aduna și alți scriitori. Ar dor să le citesc ceva. Refuz. O groznică durere de cap după câteva nopți dormite agitate, îmi vine în ajutor. Nu sufar să apar fie și numai o jumătate de oră satelitului ei. Apoi îi vorbesc de lipsa ei de spontaneitate în împrejurările hotărîtoare ale vieții, de drumul greșit pe care l-a apucat ori de cîte ori a vînat cu inteligența calculatoare un interes sau o satisfacție - infamia (fără acest cuvânt) de a-și fi părăsit un soț devotat și iertător de-atătea ori pentru un crai al Ardealului și mare industriș care deși "soț" s-a socotit - cu inima împărțită - numai amant. Acum va trebui să-i părăsească pentru că de fapt e părăsita.

A plecat repede din camera mea.

Luni, 12

Soarele, dimineața strică pe-ncetul toate broderiile de zăpadă ale copacilor, vilelor, după ce dă de cu seară le

Carmen PĂUN - Ilustrație la "Pagini bizare" de Urmuz

foamei pentru obținerea amnistiei regale care samavolnic i se aplică, moartă, îngropată repede ascunsă într-un cearceaf, cu marele, nemuritorul ei vis.

Și acum pe masa mea de lucru Haia Lișși, cu gura ei grea și caldă, cu ochii negri mari și curați, mă privește vie ori de cîte ori întorc ochii spre ea.

N-a fost o naivă și o înșelată, căci nici o tortură n-a putut-o abate de la menirea sufletului ei. A fost o fată întreagă, mindră, neînfricată căreia nu-i trebuia viața dacă n-a putut-o face așa cum dorea, pentru ea ca și pentru noi toți ceilalți, mai puțin viteji ca ea.

Haia Lișși, jur că nu voi închide ochii înainte de a te învia!

I.P. înainte de masă îmi face o scurtă vizită pentru a-mi citi sfîrșitul năvelei ei. Îi plătesc cu aceeași monedă citindu-i două pagini de-ale mele.

Mă-ntreabă dacă E. Lovinescu ar fi putut găsi și el o legătură organică între vechea estetică și adevărul materialismului istoric. Răspund că nu. Atitudinea lui de clasă nu l-ar fi îngăduit să gîndească mai adînc și altfel. A avut noroc totuși: A murit la timp!

Îmi vorbeste cu asprime, cu indignare de "Mitraea Cocor" de M. Sadoveanu, operă prea mediocră - spune - deși atît de prețuită. Să fie din partea lui I.P. o nouă provocare pentru o viitoare denunțare, ca acum câțiva ani? Îi atrag atenția să-și păstreze opiniile, ca să nu vie în conflict cu autoritățile noastre literare și politice.

preschimbare în diamante. Pe drumul cotit până la cantină cade pe lespezi de ghiată trenturoasă.

Se pare că filmul documentar s-a amînat: Nu se află deocamdată la Sinaia figuri de scriitori reprezentativi (Eu nu sunt "reprezentativ"). Singurul, dramaturgul Baranga refuză cu încăpăținare să rămîie un document irecuzabil.

Zaharia Stancu, bunul prieten al M.B. a trimis la Sinaia automobilul Teatrului Național, după Freulein Juli și copiii poetei. Au plecat ieri după amiază.

După dejun, la rîscrucea din fața cantinei, între scriitori, I.P. mi s-a aruncat cu elan la piept într-o îmbrățișare patriotică (pleacă la București). Am sărutat-o zgomotos pe un obraz declarînd la rîndul meu:

- Martorii ne sunt toți munții din jur!

Aflu că N.M. și Aurel Baranga lucrează neîntrerupt la o piesă cu subiectul luat din lupta comunistilor ilegaliști, în vederea unui spectacol de ziua Partidului. Ași face prînsore - deși n-am un prieten atît de sigur! - că din lipsă de talent N.M. va falsifica și devia în propagandă, după mentalitatea-i cunoscută un subiect atît de adînc omenesc, că bietul Aurel Baranga, obicinuit să se târască asemenea unei râme, nu va avea curajul să se împotrivescă, mulțumindu-se a pune și el mai drept o scîndură, un par la artificialia schelării.

Un tot atît de credincios membru de Partid, Petre Iosif, dar nu mult mai înzestrat, a lucrat și el aici la Sinaia scenariul unui film pe tema vieții martirului comunist Filimon Sărbu.

Dacă talentul spre a se exprima nu are nevoie de convingere, convingerea cea mai vie nu poate ține loc de talent.

Dacă reprezentanții Partidului și guvernului ar suferi de apendicită oare tot pe N.M. și Petre Iosif, devotați membri de partid, i-ar chema să-i opereze? Cred că nu, căci ar însemna să se lasă asinații.

Văd că-n artă se lasă asinații.

Marți, 13

Aer rece, însoțit. Soarele apare și dispore sub nouri albi.

Poetul de mansardă Stelaru a strigat după două zile de beție și vagabondaj că glasul lui Bujor de pe balconul lui a împiedicat azi la amiază sa doarmă - că și eu și Bujor vom zbura din această vilă în care locuiește.

Bietul rata!
Aere de ciocoi întîrziat.

Bujor nu l-oi poate suferi pe traducătorul Val Cordan care știe cîcă opt limbi. Cînd îl vede, schiaună și fuge.

Atenție la Val Cordan!

Miercuri, 14

Zi caldă. În balcon, în soare și aer curat câteva ore.

Administratorul Stănescu îmi aduce de la București o scurtă scrisoare din partea Puichii. Nu poate veni la Sinaia. Astfel că Lunea viitoare pornesc spre București cu tot calabalacul. În această adăstare nu mai pot lucra azi și o întovărășesc pe Monica Dan de vale, în drumul spre spital, spre a-și elibera mîna dreaptă din ghips.

La înapoiere, singur, întîlnind pe N.M. sunt silit să fac cu mîna spre căciula un salut pentru că era cu o tovarășă care la masa la noi la cantină (secretara sau dactilografa "Viteji Românești"): Politeții pe care n-o regret decît în măsura în care N.M. ar fi putut-o lua drept un semn de prețuire. Privirea lui uimită parea a spune: "Dumneata aici, la Sinaia?" ca și cum vilele, munții, cerul ar fi fost proprietatea-i personală. Oricum, asemenea sinistră întîlnire e în stare să infecteze câteva ore, dacă nu o zi întreagă.

La dejun în fața mea poetul Demostene Botez, venit la Sinaia pentru desăvîrșirea unei traduceri din limba rusă, în versuri "Decembriști". Rămîie aici numai șapte zile.

"Decembriști". Rămîie aici numai șapte zile.

M.B., tînăra actriță de proporții proziteliene care cunoaște "Sburător cu negre plete", îmi cere să mai scriu o asemenea comedie (deși "decadentă"). Îi făgăduiesc pentru ea - un "Lucafer" în veșmînt de tînăr voievod, dar cu spirit activ, coborât cu nemurirea lui între noi.

Va trebui să lucrez intens și fără întrerupere, ca timpul pînă-n ziua plecării să pară scurt.

Joi, 15

Judecînd bine, "Căminul de Creație" de la Sinaia a fost pentru mine o pedeapsă. A fost totuși o multiplă, variată experiență și o eliberare din înăbușitoarea monotonie a anilor din urmă. Și am cunoscut câteva figuri noi.

N.M., secretara și Baranga au părăsit Sinaia. La cantină s-a simțit numaidecît: cina a fost neîndestulătoare și fără gust. Diamant a primit, cu obrazul proaspăt bărbierit și gros, observația lui Baconski.

Demostene Botez înainte de masă, pe terasa cantinei între musafiri m-a apostrofat că așa fi - după cum a aflat - foarte nestatornic în preferințe, cu excepția scrisului.

I-aș fi putut răspunde că-mi sunt statornic mie însumi.

N. IORGA În scrisori

Este uimitor și totodată explicabil faptul că N. Iorga, atât de adinc implicat în destinele României din prima jumătate a acestui secol, în plan cultural, istoric, literar și politic, creator al unei opere de incommensurabilă complexitate, a găsit totuși timpul necesar să întrețină o vastă relație epistolară nu numai cu cei mai de seamă reprezentanți ai acestor domenii de activitate, ci și cu alți mulți contemporani ai săi de cele mai diverse și obișnuite profesii și condiții sociale. Edificator în acest sens este și cel de al treilea volum de "Correspondență".¹⁾ Conform structurii întregii ediții, în acest ultim și masiv volum scrisorile emise de N. Iorga sînt distribuite în ordinea alfabetică a destinatarilor, între literele N și Z, în fiecare grupaj nominal urmîndu-se cronologia în timp a emiterii lor. Cel de al treilea volum cuprinde scrisorile trimise de N. Iorga unui număr de 324 de destinatari, ilustre personalități ale epocii, Academiei, instituțiilor culturale și științifice, Universității, asociații profesionale și de binefacere, ziare și reviste, alți din țară cit și din străinătate, dar și unor corespondenți ocazionali, învățători, preoți, avocați, medici, studenți, primari, prefeți etc. etc. Dintre numeroasele personalități ale epocii cu care a corespondat N. Iorga, amintim pe Iacob Negruzzi, A. Odobescu, D. Onciul, Ramiro Ortiz, P.P. Panaitescu, Pericle Papahagi, Gaston Paris, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Vasile Pârvan, Petre Poni, Sextil Pușcariu, Liviu Rebreanu, Mario Roques, Al. Rosetti, Mario Ruffini, M. Sadoveanu, Ioan Slavici, C. Stere, Pamfil Șelcaru, H. Tiktin, N. Titulescu, Ion Vinea, A. Vlațuță, A.D. Xenopol și mulți alții.

Ca și cele din volumele anterioare, scrisorile incluse în acest volum au fost emise într-o lungă perioadă de timp, între anii 1890 și 1940. Prin modalitatea cu care sînt redactate, ele se înscriu mai puțin în sfera estetică a genului epistolar, pentru că marele savant, obișnuit cu precizia și laconismul documentelor istorice și fiind totodată copleșit de multiplele sale îndelinciruri, nu avea răgazul necesar să-și transmită mesajul cu podoabe stilistice. Mai ample sau mai concise, scrisorile au, în li de toate, o valoare documentară, de maximă însemnatate, servind, pe de o parte, la întregirea uriașei personalități a lui N. Iorga și, pe de alta, la relevarea aspectelor caracteristice ale vieții culturale și social-politice românești din prima jumătate a acestui secol. Multe scrisori au un caracter autobiografic, ne edifică asupra temperamentului vulcanic al lui N. Iorga, a desăvîrșitei sale onestități și demnități umane, fiind oricînd dispus să acționeze în justiție pe cel care îl ofensa prin aprecieri nedrepte și calomnioase. De pildă, în 1932, cînd zvonuri denigratoare circulau pe seama averii sale materiale, N. Iorga cerea vehement Comisiei speciale de control să cerceteze neîntîrziat cazul său: "Prin înalta pozițiune ce ocupă în viața

publică și socială din această țară, căreia i-am închinat toată munca și dragostea mea, prin situațiunea proeminentă ce ocup în domeniul cultural în țară și peste granițele ei, precum și pentru satisfacțiunea la care are dreptul orice om cînsit, atunci cînd este lovit sau amenințat în cinstea sa, să curme în mod nemernicia biflorilor ori de unde ar porni ea - rezolvarea cit mai grabnică a prezentei cereri, precum și cercetarea cea mai amănunțită a averii și mijloacelor mele de existență, are un vădit interes de ordine publică și socială, care reclamă imperios ca oamenii de stat să fie la adăpostul tuturor suspiciunilor și legendelor interesate și răutăcioase prin care se încearcă a li se știrbi autoritatea morală."

Spațiul nu-mi îngăduie să relev înfinitatea problemelor conținute în corespondența lui N. Iorga, referitoare la istoria culturală, politică, socială, religioasă etc. a României din epoca respectivă. Nu pot însă să nu menționez cîteva probleme fundamentale. Astfel, la 27 septembrie 1940 îi comunica lui C. Rădulescu-Motru, pe atunci președinte al Academiei Române, opinia sa referitoare la poziția și rolul în stat al acestei înalte instituții de cultură, considerînd că nu trebuie aservită nici tronului, nici politicului: "Să osebim între stat, în care sîntem, dar nu ca o emanație a lui, avînd a trece prin toate constituțiile pînă la un totalitarism prin care cugetarea noastră s-ar împiedica, și între cultura națională, ca a cărei mai înaltă expresie sîntem considerați. Statul român, în ultimul timp, n-a putut da nici ordinea interioară, nici siguranța hotarelor pe care ni le-a dăruit sacrificiul armatei, voința fraților astăzi din nou robii în cea mai mare parte și credința aliaților ce avem. Cultura românească a luat strălucitorul avînt, în științele naturale și exacte, în filologie, în istorie, pe care, pe culmi, o reprezintăți d-voastră. Ei îi revine primul rol în opera de noi revendicări și de relaxare morală. Dar pentru aceasta nu trebuie să ne robim singuri, trecînd de la un omagiu, aproape servil, la alt omagiu."

Correspondența demonstrează convingător că N. Iorga era preocupat continuu de problematica vieții literare și de atitudinile publice ale scriitorilor din acea vreme. Intransigent pînă la vehemență, apostrofa pe oricine formula puncte de vedere opuse convingerilor sale. De pildă, la 21 martie 1924 îi scria

Trei poeme de Ștefan Aug. Doinaș

Somează verbul

somează verbul să profetizeze
- așa îmi zici - și iată zic la rîndu-mi
și ce și cînd și cum și cit

iar timpul
distanța dintre lucruri se despică
și nu mai aflî ăripă nici punte
care să ducă peste-această ripă
muștește adîind de imortele:

mai-mult-decît-trecutul ca un mal
în van își suflă-achenele agile
nici una nu ajunge să se-mplinte
în țărmlu celălalt încă-n formare
acolo unde-un viitor al treilea
rîvnește șoapta noastră seminală

spre care vîrstă face semn secretul ?
mă-ntrubi

răspund: el cade de pe gura
ce-ngîină ala-bala-portocala...

Șotron

cînd stau la masa mea de scris
mă-ntreb:

ce joc jucau
odinioară
zeii?

Platon ni l-a descris
cu de-amănuntul

dar dialogu-aceia s-a pierdut

sub geam
copiii gălăgioși
cu cercuri și patrate
scriu asfaltul
și saltă-ntr-un picior
din unu-ntr-altul

Un simplu ban de cositor

grăit-a Domnul: - mi-aș dori un ban
să pot plăti greșala creaturii

tocmai cădeam din rai - eu diafan
iar tu avînd ca-mbrăcăminte nurii

o zi și-o noapte-ntreagă pînă-n zori
am tescuit un vast văzduh de aur

tu ca un golf aprins de infuzori
eu ca un cer în zale de balaur

- Doamne moneda-i gata
și lucea

rivalizînd cu celelalte aște
un simplu ban de cositor - o stea
cu pajură-ntr- pîntecele noastre

Ruxandra CĂLĂRAȘ: Ilustrație la "A treia înfățișare la șarpe sau Marea înfățișare" de Mihail Ursachi

lui Camil Petrescu, referitor la un articol al acestuia din "Săptămîna muncii intelectuale și artistice": "D-ta vorbești de poezie și-mi refuzi înțelegerea ei. Veți fi avînd un contract special de monopol cu Parnasul. Noi ne mulțămim a fi trăit în locul lui Eminescu și în aerul creațiunii sale, a vibra la cea dintîi atingere cu o strofă a lui. Dar, iată, el avea iubiri și uri, considerații și disprețuri, care singure țîn om în picioare și-l împiedică de a se țîri pe biata coajă noroloasă a acestui pămînt.

De ce nu răspingi și d-ta jivinele?" Nemulțumit de modul în care Mihail Sadoveanu conducea ziarul "Adevărul" și "Dimineața", îi scria, la 20 ianuarie 1937: "Zi de zi, ilustrația foilor ce conduci înfățișează ce e mai urit, mai degradat în viața publică. Și de citva timp s-a început o scotocire a mizeriei, care nu e un apel la caritatea publică, ci o înțepire a acestei mizerii contra a tot ce e avere. Nu toți bogății sînt niște criminali, amice Sadoveanu, și, în afară de țîgăniea goală, expusă în aceste

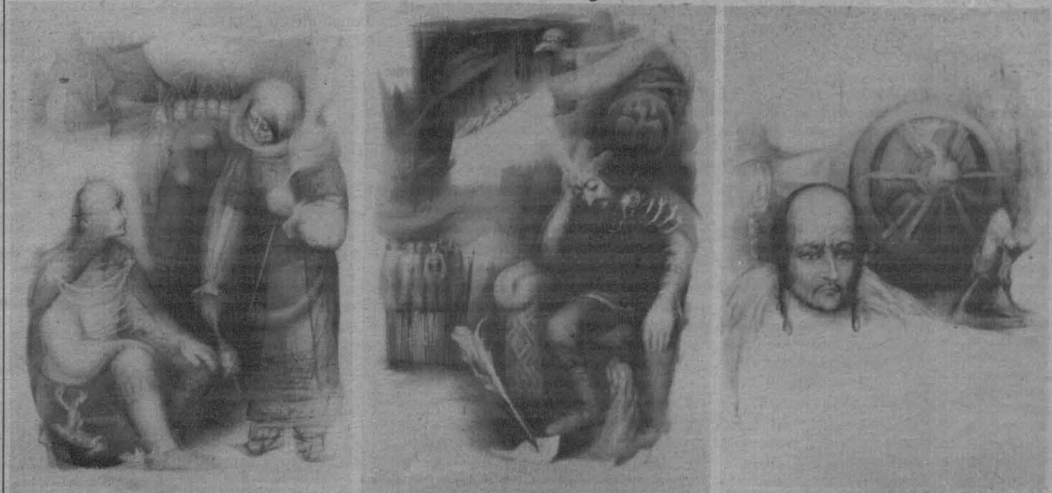
foi, sînt și multe mizerii meritate, pe care le poți ajuta, dar invoca - nu! Oprește, te rog, această nesănuțoasă propagandă de ură, care ne și compromite la naționalități și în afară. Oprește-o, căci... Căci n-azi d-ta de jur împrejur cum urlă lupii în jurul casei noastre?"

În alte scrisori dezbătea chestiuni de istorie literară, interesante și astăzi. De pildă, ziaristului H.D. Siruni îi expunea, în 1939, rezultatele cercetărilor sale privitoare la presupusa origine armeană a lui Eminescu.

Volumul de "Correspondență" oferă una din cele mai interesante și atractive lecturi, constituind totodată un extrem de util instrument de lucru. Pentru a facilita consultarea lui, Ecaterina Vaum a întocmit indici de nume, de perioade, de asociații, cluburi, instituții, întruniri, ligi, organizații, partide politice, de localități, de lucrări ale lui N. Iorga la care se fac referințe în scrisori.

Teodor
VĂRGOLICI

Adriana MIHĂILESCU: Trei legende istorice

Ștefan cel Mare și Vrîncioaia

Vlăd Tepeș și turcii

Horea

¹⁾N. Iorga, *Correspondență*, vol. III, Editura Minerva, ediție îngrijită și adnotată de Ecaterina Vaum

Hermeneutică și comparatism: ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA

Hermeneutica este de neconceput în afara demersului comparatist, ce deschide porți largi și perspective dintre cele mai generoase interpretări. Baia de erudiție îi este hermeneutului indispensabilă. În critica și istoria noastră literară contemporană există o adevărată școală comparatistă, în care Zoe Dumitrescu-Bușulenga poate fi considerată una din personalitățile cele mai reprezentative. Urmașa la catedră a lui Tudor Vianu, care rămâne creatorul școlii comparatiste românești moderne, Zoe Dumitrescu-Bușulenga este o continuatoare, în spațiul criticii și istoriei noastre literare contemporane, a spiritului magistruului, prin riguroasa și caracterul sistematic al demersului de tip academic. Menți-nându-se pe o linie de echilibru, între tradiție și inovație, Zoe Dumitrescu-Bușulenga recurge adeseori, la metodele moderne de cercetare, fără să absoluteze, însă, în mod programatic, nici una. Imbrățșarea fără rezerve, cu entuziasm nerezitat de neofit, îi este străină. Zoe Dumitrescu-Bușulenga pornește, întotdeauna, în aplicarea metodelor, de la realitatea organică a textelor literare.

Un alt model posibil, pentru demersul comparatist, este Alexandru Philippide, elogiul pentru vastitatea orizontului cultural, pentru profunzimea și limpezimea exemplară a stilului. Afinitatea este divulgată în studiul *Al. Philippide și literatura universală*, din volumul: *Valori și echivalențe umanistice* (1973): "Astfel se aruncă punți peste secole, înainte și înapoi, cu îndrăzneală și precizie, așa cum se procedează într-un comparatism constructiv, pentru înțelegerea cât mai completă a fenomenului studiat". Ca și Al. Philippide, și Tudor Vianu, de altfel, Zoe Dumitrescu-Bușulenga manifestă un interes special pentru aria de cultură germanică, pe care o stăpânește cel mai bine, la noi, la ora de față. În demersul său comparatist, riguros și savant orchestrat, Zoe Dumitrescu-Bușulenga merge direct la surse, la izvoare, realizând un permanent *recurs ad originem*. Exegeza a lui Creangă și Eminescu, în studiile biografice dedicate celor doi mari clasici ai literaturii române (în 1963), cercetătoare avizată a fenomenului renașcentist, în *Renașterea. Umanismul și dialogul artelor* (1971), studiu reluat și dezvoltat în *Renașterea. Umanismul și destinul artelor* (1975), Zoe Dumitrescu-Bușulenga s-a consacrat exegezei marelui nostru poet național, devenind una din personalitățile de frunte ale eminescologiei. Ne vom limita, așadar, la utilizarea metodei comparatiste în studiile eminesciene. În volumul *Valori și echivalențe umanistice*, pe care le-am citat anterior, un capitol substanțial este rezervat lui Eminescu (*Eminesciene*). Dintre glosele eminesciene, din acest capitol, se disting: *Eminescu și lumea miturilor*, în care cercetătoarea relevă mecanismul gândirii eminesciene în proiectarea universurilor mitice, *Metamortozele florii albastre*, în care este trasată evoluția motivului "florii albastre" în lirica eminesciană, prin subtile paralelisme cu creația novalisiană, *Hyperionul românesc*, în care mitul

eminescian al lui Hyperion este integrat în universalitate, *Eminescu și Hölderlin*, în care metoda comparatistă este aplicată asemănărilor și deosebirilor dintre cei doi mari romantici, manifestate, în special, în *Lucașul eminescian* și romanul *Hyperion* al lui Hölderlin, și *Eminescu și romantismul european*, în care este fixat, cu precizie și siguranță, locul lui Eminescu, în cadrul romantismului european. Cu unele excepții, cercetările sînt reluate și aprofundate, complete cu noi aspecte, în volumul: *Eminescu-cultură și creație* (1976). Zoe Dumitrescu-Bușulenga acordă un interes deosebit, în acest volum, motivelor creației eminesciene (titlul primului capitol al lucrării: *Universul motivelor* fiind elocvent, de la sine grăitor), oferindu-ne un exemplu sugestiv de hermeneutică a motivelor, de comparatism și tematism, totodată. Dar, contribuția fundamentală a lui Zoe Dumitrescu-Bușulenga în domeniul eminescologiei rămîne studiul *Eminescu și romantismul german* (1986), cea mai solidă exegeză pe această temă, tratează fragmentar, însă, cu mai puțină profunzime și mai puțin sistematic, și de alți cercetători.

Raporturile lui Eminescu cu romantismul german reprezintă, fără îndoială, cel mai important aspect al eminescologiei comparate, piatra unghiulară a

acesteia, fiind bine cunoscut faptul că, dintre toate marile mișcări și curente literare și de idei, acesta a exercitat cea mai puternică înfrurire asupra marelui nostru poet și a fost cel mai apropiat, sub raport tipologic, de structura sa interioară. Pentru luminarea din afară a creației eminesciene, studiul raporturilor lui Eminescu cu romantismul german joacă rolul capital. Cercetătoarea este conștientă de coplesitoarea miză pusă în joc de un atare aspect al eminescologiei și, deși stăpînește aproape fără rival terenul și ia toate măsurile de precauție, într-un persuasiv și întins *Argument*. Mai întii, ține să se delimiteze net de eminescologia comparatistă tradițională, care pune un accent axiologic, total neinspirat, pe înfrurirea romantismului german tirziu, cu alte cuvinte, a epigonilor acestei mișcări, asupra marelui nostru poet. Involutar, din această comparație, Eminescu ieșea minimalizat, defavorizat. Această direcție comparatistă fiind supralicită, devenind o "cale bătătorită", ce nu putea să ducă prea departe, spre inima creației eminesciene, exegeza dirijează fluxul comparațiilor sale în altă direcție, aceea a romantismului german major și a corifeilor acestuia.

Corectivul aplicat opticii tradiționale este cum nu se poate mai drastic: "Nu mai putem

Poemul în carcera tăcerii

oh, izolare sfîntă în învelișul propriului trup
devorîndu-se cu îndrăzneală,

invidiată abilitate a celui singur

și nenăscător

cîntec al celui mut, pictură a bastonului alb
pe asfaltul prezviunilor de mai bine.

oh, izolare sfîntă, strigau călugării,

strigau turșii în corturi, strigau cei
din schimbul trei ocrotiți de haosul beznii.

numai noi tăceam, numai noi ne dezizolam
scurt-circuitîndu-ne în învelișul propriului trup
prea-fericiți, sărmanii de noi, numai noi prefăceam
cenușa în încredere, coșmarul în izbîndă,
aparența în realitate, învierea în moarte.

George CUCU

vorbi despre înfrurirea lui Heine sau Lenau, de pildă, adevărate poncife ale bătrînilor critici din anii '20 - '30, decît cu un foarte acut simțămînt de insuficiență, ba chiar de jenă". Din punct de vedere metodologic, autoarea consideră că, în nici un caz, comparatismul nu trebuie confundat cu statistica și cu taxionomiile, uneori atît de ineficiente: "Comparatismul aplicat lui Eminescu se cuvine să fie, din capul locului, unul sans rivages (s.a), nu unul de statistici, taxionomii sau de orice altă metodă, oricît de modernă, dar la fel de inoperantă". Prelînd terminologia blagiană, Zoe Dumitrescu-Bușulenga apreciază, pe bună dreptate, că influențele exercitate asupra lui Eminescu de romantismul german sînt catalitice și nu "modelatoare". Altfel spus: "Departate de a-l supune și a-l stăpîni, ele au fost cele supuse și stăpînite. Ele l-au ajutat să se descopere, să devină în cel mai original mod el însuși, neatingîndu-i corzile cele mai grave decît pentru a conferi armoniilor specificității naționale sunetului cel mai curat și mai plin".

În acest sens, cum sublinia și Lucian Blaga, "Eminescu s-a înfîlînit în chip fericit cu cultura germană". Comparatismul nu trebuie redus, de asemenea, la "jocul influențelor". Comparatistica a depășit, de mult, această sîrînjitoare limitare și e dispusă să acorde un credit, cel puțin la fel de mare, *afinităților, analogiilor, sinonimiilor, corespondențelor, echivalențelor etc.* Eminescu n-a "răsădit", cum se exprima, clișeistic și eronat, în

comparatistica mai veche, romantismul german, în grădina culturii noastre, iar opera sa este departe de a fi un "transplant" al acestuia, în cultura românească. Calea "analogiilor tipologice" este, adeseori, mult mai ferilă și mai plină de sugestii, decît "jocul influențelor" și ne conduce spre "genul proxim" și "diferența specifică": "Procedînd deci la cercetarea unei analogii tipologice între Eminescu și romanticii germani, nu-vom alipi de fel - ne precizează autoarea - pe marile poet român la un mod de existență, de gîndire și de creație, ci vom încerca să deslușim acel *gen proxim* (s.a) sub al cărui generic se situează, în chip fericit, și el, și cei mai însemnați dintre romanticii germani". Nu altă intertextualitate, cum se spune, în limbaj modern, reprezintă calea cea mai sigură a demersului comparatist, cit, mai ales, criteriul analogiilor tipologice, ce o subsumează. Afinitatea structurală cu romanticii germani este relevată de cercetătoarea, conform metodei sale predilecte: "În această ordine a existenței sînt de observat la Eminescu, în chipurile cele mai frumoase, mai caracteristice, fenomenele de coliziune și contradicție vizibile la cei mai proeminenți romantici germani. Căci nu e vorba la el de un non-conformism de tip byronian, destul de snob și gesticulant, nici de un pathos exterior și demolator ca acela al lui Victor Hugo. În neliniștea tăcută, amară, aspru strunită care l-a purtat pe Eminescu neconștient înspre un *dincolo* (s.a), mereu tot mai de neatinse, se poate discerne *daemonul* (s.a.) acela irezistibil a cărui putere trada contradicțiile interioare, profund fertile de altfel la nivelul creației, o precaritate chinuitoare a raportului dintre conștient și inconștient, dintre rațiunea luminoasă și voința haitică, obscură". Analizînd, sociologic, motivele care l-au împins pe Eminescu către romantismul german (mediu, școală, temperament, educație etc.), cercetătoarea stabilește, totodată, și afinitățile structurale, tipologice, ale marelui nostru poet, cu corifeii romantismului german. Sinteza din primul capitol, asupra particularității romantismului german, se bazează pe lucrările fundamentale, inegalabile sinteze ale lui Albert Béguin: *Sufletul romantic și visul* și Ricardei Huch: *Romantismul german*. *Eminescu și romantismul german* este lucrarea în care metoda comparatistă a autoarei funcționează din plin, oferindu-ne sugestii dintre cele mai fecunde și prețioase.

(Va urma)

Tudor GEORGE

Întoarcerea la țărîm

O, Mare!

Mare!

- Copleșitoare scolică!

Sunați, cîntați oboae de nacră și azur,
Lăptoasa-nchipuire a sinului de doică
Din care-am prins putere și-am împlinit contur! ...

Maternă-mbrățșare - cavou matern și pîntecl -

Cuprinde-mă, m-adună la primitoru-ți sîn:

Al morții și al vieții - primordialul cîntec,

Cum Romulus și Remus la pieptu-ți se-mpreună!

Lupoanca mea iubită (*chiene splendide*, zicea Valéry)

Mă-ncolăcești la sinu-ți, stîlcindu-ți ochii reci,

La sfîrcul țîței tale - m-aș culcuși pe veci!...

Sorin ILFOVEANU: Ambianță

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <http://bibmet.ro>

Ovidiu GHIDIRMIC

TEATRU

IONESCO ÎN GRAFITI ȘI ARISTOFAN ȚI L'AMERICAIN

E greu să pătrunzi cu instrumentele rațiunii în universul ionescian din *Leclia*. Îți scapă sensul logic al acelor asasinat multiplicat pe care le comite Profesorul. În spectacolul său de la Cluj, Mihai Măniuțiu a tranșat orice ambiguități. Piesa lui Ionesco, enigmatică, obscură, teroristă, absurdă, devine clară ca lumina zilei: Profesorul este un sistem de spălare a creierului de tip orwellian. Eleva este supusă unor repetate asalturi de dogmatizare dar, cu toată bunăvoința ei, lecția devine insuportabilă și pacienta va fi asasinată cu seceră (mai țiru, Servitoarea va fi amenințată cu ciocanul). Instrucțiunile se face, pentru început, în numele unui comunism ezoteric, apoi agresiv și, în cele din urmă, orgiastic. În această ascensiune fin instrumentată, descoperim valoarea spectacolului creat de Mihai Măniuțiu, altfel atât de explicit în mesaj încât oricând discutabil. De fapt,

adevăratul spectacol se desfășoară pe peretele alb pe care actorii îl acoperă de la un capăt la altul al spectacolului cu inscripții însingurate în roșu comunist și cu embleme ale totalitarismului de stînga (cel de dreapta nu mai e la modă), culminînd cu un portret al lui Lenin. Un spectacol în roșu, cu găleți de vopsea și pensule, un spectacol *grafiti*, vehement, energic, tulburător, care te face să-ți uiți pe Ionesco pentru a reflecta la marea aventură a lumii de după 1917. Mai lipsea doar ca peretele de care vorbeam să fie luat cu asalt ca zidul Berlinului și coerența aducerii la zi era integrală, indiferent dacă această coerență se află în interiorul sau în afara enigmei textului ionescian. A dispărut ceața, deconcentrarea și, mai ales, ceea ce poate fi cu adevărat ionescian: disprețul pentru un mesaj explicit. Aici se și încheie obiceiurile noastre la spectacolul clujean.

"Operațiunile" în grafiti pe care le

execută actorii sînt atât de amănunțite, captivante, delicioase, încît imobilitatea circulară a dialogului ionescian se risipește în favoarea unui dinamism surprinzător, neionescian poate, dar cu mari efecte spectaculare. Mihai Măniuțiu ne încurajează să-l citim cum ne place pe Eugène Ionesco și o face cu vervă și energie într-un ritual al teroarelor în care ideologia subordonează rațiunea pînă la anihilare. Subordonarea se desfășoară într-o atmosferă puternic erotizată (scena lăscivă din prolog cu Servitoarea în fața oglinzii); Profesorul se mișcă teleghidat de privirea despotică a Servitoarei (personaj ce capătă o pondere neașteptată în spectacol) care îi încovoalea voința printr-un soi de vrajă erotică. E foarte bun Anton Tauf în rolul Profesorului: contorsionat, placid, furibund, rătăcit și nevrotic. Un mecanism dereglat, de aceea periculos, capabil oricînd să se întoarcă împotriva

propriului supraveghetor (mereu Servitoarea) în persoana căreia întrezărește, în puținele clipe de luciditate, cruzimea unui sistem de ingenunchere adus la perfecțiune. Rolul mut și privirea fixă a Vioricăi Mischilea (Servitoarea) are în acest sens o importanță de necontestat. Un solitar, Profesorul, care își face din predarea abecedarului comunist o plăcere perversă. Anda Chirpelean (Eleva) trăiește cu inocență un proces de mutilare al cărui sfîrșit atroc îl ignoră. Un spectacol decis, cu un contur regional lipsit de ezitări care îl aduce la zi pe Ionesco, captivant de la un capăt la altul.

Dacă în *Leclia* apetitul pentru comentariul politic la zi este atocuprinzător și vehement, în *Adunarea femeilor de Aristofan* (mai exact "după Aristofan", dacă înținem seama de ponderea songurilor cu texte și muzica de Marius Popp, este aproape imperceptibil diluat într-o șarjă de cabaret ineputabilă, însuflețită, în ritm nebunesc de music-hall american, lejer și agreabil. În pas cu vremea, Mihai Măniuțiu caută noi drumuri către public și descoperă forme de spectacol comunicative și ingenioase.

Mircea GHIȚULESCU

ARTE PLASTICE

CENTENAR AMAN

"Dați deci Cezarului cele ce sunt ale Cezarului!"
(Matei XXII/21)

De o sobrietate funerară (100 de ani de la moarte) și deopotrivă în concordanță cu spectrul sărăciei, întins ca o plagă asupra culturii române, emblema expoziției retrospective, deschise în sălile Muzeului național de artă (cu colaborarea Muzeelor din Craiova, Arad, Constanța, Cluj, Iași, Sibiu, Brașov, Brăila, Ploiești, Tirgu-Mureș, Tulcea, Turnu-Severin, București) ne amintește involuntar de etimologia numelui AMAN - în turcește=iertare, îndurare - atribuit (în sec. XVIII) din motive necunoscute părintelui celui omagiat: Theodor Aman (1831-1891).

Festivismul ocazional tinde să devină o meteahnă tradițională aici, la noi, excelență prin comemorări repede date uitării. Gîndurile mele rimează cu slovele oferite tiparului de Oscar Walter Cisek în urmă cu peste 6 decenii ("Gîndirea" nr.11/1928). "Ochelari epocilor - au sticle diferite. Ce adoră una, desfide alta (inversarea ne aparține -n.n.). Și atunci distanța firească dintre lucruri face loc unui haos...Cine mai intră azi în clar-obscurul veșnic al sălilor Muzeului Aman din București și cine se oprește în Muzeul din Craiova? Cine șterge cu un simțămînt de dragoste poizghița de praf de pe atîtea lucrări de artă prăfuită - căci prăfuită rămîne desigur, în cea mai mare parte!... pentru a descoperi emoția citorva petece de culoare?"

Desigur, unei echipe de muzeologi, istorici și critici de artă i-a revenit meritul de a da colbul la o parte, aducîndu-ne aminte ceea ce nu aveam voie să uităm, și anume că: în condițiile de atunci (1860-1890), poate mai vitrege dintr-un anume punct de vedere decît cele actuale, Theodor Aman are conștiința romantică a artistului, definindu-se pe verticală, impunînd un cult, o distanță sacră, transformînd meseria de "zugrav de subțire" în statutul de creator. Această echipă, compusă din Adrian Silvan Ionescu, Mihaela Rădulescu, Cristina Panaite, Ioana Cristea, Aura Popescu, Lucian Mașek și Mariana Vida, a abordat problema pionieratului picturii și gravurii moderne românești nu numai prin prisma esteticianului, ci și prin prisma istoricului. "Pentru a fi drept - rostea cîndva marelui George Oprescu, căruia dl.ambasador Dan Hăulică, îi pregătește o binemeritată aniversare, pe linie UNESCO, alături de Henri Focillon și Nicolae Iorga, în toamna anului 1992 - pentru a fi drept, esteticianul va trebui să

fie de multe ori dublat de istoric. Numai atunci va așeza în adevărata lor valoare oameni ca Eliade Rădulescu și Aman, pe lângă care ar fi dispus să treacă ridicînd din umeri cu un aer superior, cum e moda să se facă astăzi față de cele mai multe dintre gloriile noastre trecute".

Mă uitam deunăzi înmărmurit la televizor cu un tînar intervievat despre semnificația zilei de 15 ianuarie își tortura inutil memoria.

Expoziția de la Muzeul național de artă nu constituie un spectacol. Las în umbră, în clar-obscurul atât de îndrăgît de Aman, chinurile facerii, lipsurile elementare de la cuie la șipcele pentru panouri, de la soară la bronzul necesar restaurării unor rame... Nu s-a vrut o ipostază pseudo-impresionistă a lui Aman. ("În portul Constanța, "Plimbare în parc", "Colț de grădină", "Pe terasă la Sinaia", "Privind în album", "La o serată" etc.etc.), ci un *document* Aman, începînd cu A, prima literă a alfabetului picturii și gravurii noastre moderne.

Scenele istorice, nelipsite din manualele școlare, sînt modest reprezentate, dar apare, în premieră pentru generația noastră, vestita "Bătălie de la Alma", descoperită prin anii '50 de către istoricul Radu Bogdan, transformată în coviltir de "inventivii" romi (pînza impregnată cu ulei devine impermeabilă). Dar apare "Constituanta", îndelung evitată din cauza prezenței lui Carol I.

Scenele orientale, sarea și piperul pentru un public puțin cunoscător al operei lui Aman; erau și-n secolul XIX, mai ales în pictura occidentală, piese de rezistență. În ceea ce ne privește, Orientul intrase pe uși și prin ferestre în casele noastre încît dacă pentru Delacroix "Femeile din Alger" au însemnat un miracol, șansa modificării viziunii sale, pentru Aman "Telemecele" sînt studii pedante într-un decor lipsit de viață, adevărate fotomontaje de un gust indoielnic.

Stăpîn pe meșteșug se dovedește în portrete (și autoportrete). Aici e dascălul primei Academii de belle-arte, înființate sub patronajul lui Cuza. Aici e profesor fără cusur. Dar numai profesor!

Artist, așa cum îi plăcea uneori să se dedice violoncelului uitînd de preceptele academiilor, de comenzile publice, de limitele educației estetice de la noi, artist pînă-n virful degetelor, devine în unele acuarele, gravuri și-n unele uleiuri de proporții mici sau medii, finite sau non

Georgeta NĂPĂRUȘ: Portret

finite ("Serată la palatul Stirbey", sau cea din atelierul mare, "Doamna cu pălărie", "Doamna cu cățelul", "Femeia în alb"...). Aici, nu ne mai arată cu degetul (era un orgolios) că este primul director al primei Academii de artă, al primei Pinacoteci, că se înrușește cu nume faimoase ale neamului nostru precum: Bengeștii, Urdărenii, Argeșenii, Oteteleșenii, Butculesții, Miclăștii, Titulesții...Aici, e el însuși (o parte din el însuși), aristocratul dublat de un sensibil poet, față în față nu cu istoria, cu cerințele ei mereu stringente, cu politica, urmărind balansurile partidelor în culisele interminabile, cu garderoba plină de fracuri și redingote croite după ultima modă, nu cu prietenii și relațiile sociale, care trebuie mereu întreținute și primenite, nu cu orgoliile primului plan. Aici, ne face să vibrăm la unison cu el, noi cei bîntuiți de curentele și ismele

secolului XX pînă la blazare.

Acesta este meritul retrospectivei Aman: hrănește sufletele la toate nivelurile (instrucție, generații, preferințe), ne răspunde intructiv la zguduitoarea întrebare (vezi lucrarea lui Paul Gauguin "Tahiti -La Dominique", 1901): "De unde venim, cine suntem, încotro mergem?"

Ruxandra GAROFEANU

P.S. Felicitări pentru admirabilul volum "Centenar Theodor Aman", tipărit cu emoționante eforturi la Editura "Venus", București, 1991, și care, cu toate posibilele obiecții, înviează exegeza operei și vieții lui Aman, contribuie substanțial la apariția Catalogelor raisonné ale lucrărilor de pictură, gravurii și acuarelor.

ISTORIE LITERARA

AI. PIRU

CRĂIASA
DIN POVEȘTI

Basmul *Călin* notat de Eminescu mai întâi în proză, apoi versificat, este, după cum s-a observat și punctul de plecare al idilei *Crăiasa din povești*, publicată în *Convorbiri literare* din 1 septembrie 1876, cu două luni mai înainte de *Călin* (file din povești). Un fragment din versiunea finală a basmului *Călin* care începe cu descrierea pădurii de argint (Noaptea-n rouă e scaldată...) a fost dezvoltat aparte în opt strofe, debutând cu versul "Pinzării învâpăiete..." de trei ori, în a doua variantă purtând titlul *Țesături*. Peste tot apare o fată care aruncă o floare roșie, o "roză roșă" în apa unui lac. Ființa cu păr blond și ochi albaștri, "picături d'eternitate", în care "toate basmele s-adună", leșe dintre trestii: "Ea dă trestia-nt-o parte/Peste ape lin plecată/Și arunc-o roză roșă/Peste-o undă fermecată." În cea de a treia versiune apar și divinitățile sfinte Miercuri ("Căci vrăjită este mintea/De o vorb-a sfinte Miercuri") și sfinta Vineri ("Căci speriat îi e și sinul/De o vorb-a sfinte Vineri"). Nu mintea, nici inima fetei sînt vrăjite de cele două zîne în *Crăiasa din povești*, ci apa lacului și trandafirii pe care copila îi aruncă în el, ca să vadă chipul urstului: "Ca să vad-un chip se uită/Cum aleargă apa-n cercuri,/Căci vrăjit de mult e lacul/De-un cuvînt al sfinte Miercuri/Ca să iasă chipu-n față, trandafir aruncă tineri,/Căci vrăjii sunt trandafirii/De-un cuvînt al

sfinte Vineri." Sfînta Miercuri și Sfînta Vineri, întrupări mitice ale lui Mercur și Venus sau Hermes și Afrodita care au un fiu, pe Hermafrodit, sînt simboluri ale unei rivinite uniuni sacre, ale unei hierogamii, investite cu puteri divinorării și premonitoare. Ele nu figurează în *Călin*, apar însă în basmul *Fata-n grădina de aur* versificat ca și *Călin*, în 1875, după Richard Kunisch. Spre a găsi pe fată ascunsă în grădina de aur (se știe că Venus, zeița frumuseții, era și zeița grădinilor), tînărul Florin merge să ceară sfat de la Sfînta Miercuri care-i spune să nu ia pe nimeni cu el și să nu poasească în valea Amintirii: "Alai, convoi -i zice - atunea Sfînta, Napoli, trimit, nu lua nimica/Și singurel te du de-ți cată ținta,/Căci strîm e drumul și e grea potica./La calul meu cel alb, el se avîntă,/Ca gîndul zboară-n lume fără frică,/Dar dacă vrei ș-o afli, ține minte: Nu sta în valea - Aducerii aminte". Florin pornește la drum, dar nu respectă sfatul și se pomenește întors înapoi, ceea ce-l determină să consulte acum pe Sfînta Vineri care-l dojenește ca a stat în valea Amintirii și-l trimite iar la drum, cerîndu-i, la rîndul ei, să evite Valea Disperării, a

Florin STOICIU: Ilustrație la "Circumcizia mîinii" de Angela Marinescu

desnădejdi: "dar să nu stai în valea Disperării/Ce-n a tale tu vei trece - o sigur". Îi dă o floare pe care s-o arunce pe fereastră în palatul fetei, ca s-o anuște c-a sosit. Nici de data aceasta Florin nu respectă sfatul primit și din nou e înturnat din cale, silit să apeleze la sfatul Sfîntei Duminici. Cu ajutorul unei pășări dată de sfînta Duminică, Florin izbutește să ciștișe inima fetei și s-o scoată cu el din palat. Dar în *Crăiasa din povești* poetul se mulțumește numai cu Sfînta Miercuri și Sfînta Vineri, una simbol al rațiunii, cealaltă a pasiunii.

Dezbaterea decău la efectuarea unei căsătorii trebuie să prezideze mintea sau inima face obiectul comediei în versuri în patru părți *Minte și inimă*, datînd din 1879 și rămasă în manuscris. Personajele sînt Ana, văduvă, cei doi copii ai ei (un băiat: Muți sau Mimi și o fată: Bibi) și Teodor. Se pornește de la date reale. Ana e cel de al

doilea nume al Veronicăi Micle, rămasă văduvă cu două fete în 1879, Teodor e Eminescu însuși. Veronica publicase în *Convorbiri literare* din 1 decembrie 1875 poezia *Fugi îți zic* pe această temă ("Vai! și eu nedumerită/Mă muncesc cu mult mai mult/Căci nu știu ce-a fi mai bine/Mintea, inima s-asculț", Eminescu la rîndul său era autorul poeziei citată în comedia *Poveștea codrului* apărută în *Convorbiri literare* în martie 1878. Ana pretinde că judecata este tot și că nu se mărită a doua oară din dragoste, mătușa susține că judecata nu are nici un preț față de gingașia iubire: "Voi, în crudă tînerțe, amîndoi nenorocii/Voi, cu inimi simțitoare, ce atît vă potrivîți,/Amîndoi, amici cu codril, nebunii v-ați pus în cap/Încît ochii a vă deschide eu, mătușa, nu am cap." Poezia conține cu totul alte versuri cu privire la prezența rudelor de familie ("vreun unchi, vreo mătușă") decît cele satirice din *Scrisoarea IV*, căci iată cum vorbește aici mătușa: "Ce privești în jos smerită,/Că te mîinii te prefaci,/Cînd îți zic că el îți place/Și că tu de mult îi plăci./Voi jucați în comedie/Rolul vostru de-nțelept,/Dar de ce unul la altul/Vă uitați atît de drept?/De ce, cînd pe neașteptate/El sosește uneorii,/Rumenirea face locul/Unei gingașe palori/Și privești cu ochi nesiguri./Sinul crește fără să vrei?/Dar vă stîngeți dupăolaltă.../Comedie, dragii mei.../Parcă-l văd cum vine ice,Șade-n veci pe același jâț/Și la tine își îndreaptă/Ochii negri și șîrîți./Și cînd credeți cum că nime/Dimprejur nu v-a la sama,/Numa-atunci va dați în petic/Și va arătați arama./Eu vă văd de pe sub gene/Ochi-n ochi priviți fierbînte/Și de dragi unul

altuia/Conversați fără cuvînte/Cine nu v-ar ști, copilă/De, v-ar crede neam de sfinți/Și să stați numai l-aita.../Bine?Sunteți voi cumiți?..."

Comentariul privește fapte petrecute la Iași. Iată și versiunea asupra lor a poetului, în stilul mai vechii poezii *Replici*. S-ar zice că, în relațiile sale, Eminescu nu era lipsit de inițiativă. Vorbește Veronica-Ana: "îi zic: Mă lasă-n pace,Nu voi să mă cuprîndă/Lar el rîzînd rîspunde:/O, uite-te-n oglîndă/Și spune-mi dacă omul Gîsînd în a lui viață/Odor așa de dulce/Nu l-a cuprîndez-n braț/Îi zic: mă lasă-n pace/Ce are cu-a mea gură/Cu ochii mei ce are,/De-a merge nu se-ndură?/Iar el rîzînd rîspunde/ Că nu cunoaște mila/De nu-i voi da eu voie/Mi-o ia el cu de-a sila./Îi zic: mă lese-n pace/Căci inima mă doare./Florul mă sîrșește/Și cad de pe picioare./Iar el rîspunde...-vorba-i/De lacrimi pare plină-!/-De vrei un leac, iubită/La inimă-mi tu vină".

Despre *Poveștea codrului* pe care în *Minte și inimă* o recită Muți, se cade reamintit faptul că la început era o parafrază în spiritul *Noului erotocr* al lui Dionisie Fotino, versiunea Anton Pann, exceptat și altă dată de Eminescu în poezia *De-ar fi mijloace*. Pasajul din prima variantă a poeziei intitulată *Erotocr* n-a trecut în forma finală: "Pe un foc ce arde tare/Pe un foc vâlvaicos/Apă puțină nu-l stînge/Ci-l aprinde mai virtos./ Prin cîntări Erotocr/vînd a se mai răcori/S-a aprins de un foc mai mare/Îar nu și l potoli./Unde vede vreodată/Pom frumos și înflorit/El la ea gîndește-n dată/Și la trupul-i potrivit./Cînd privea acea roșeață/Trandafirul ce o au/ I se pare că vîpșea/De pe buzele-i o iau./De-auzea un stol de pășări/Ciripînd voios prin crîng/I se pare că pe dînsul/Tîngindu-și plîng".

Căile codrului nu sînt simple la Eminescu

Un dineu fictiv

(Urmare din pag. 9)

Puteam continua, Lazarovici nu ieșea din gaură, refuza să miroasă măcar nada de rocă albă pe care l-o întindeam. Am luat-o altfel, am trecut la chestiunile curente ale pușcării: "Am auzit că în lui Herșcovici, Panaltescu și Brandt li s-a suspendat spălătorul. Ce dracu au făcut? O să le pulverizeze carnea prafului D.D.T. dacă-i mai țîn în halul ăsta încă o lună." - D.D.T.-ul e bun, m-a asigurat Lazarovici, fără D.D.T. ne-ar minca păduchii pe toți. Eu am făcut primul război mondial, domnule, și-am suferit de exantematic în Moldova. Pe atunci nu era D.D.T. După acest elogiu al D.D.T.-ului, Lazarovici a tăcut, s-a închis în el. A continuat să minuiască rîndeaua cu serozitate, nădejde și aplicație, cu înverșunare și umilînța cu care porți în spate un blestem. Atelierul zumbăia. Deși era puțină lumină, intuiam exact fantoma fiecărui, anexată cite unei mașini. Ne chinuam să facem planul în cîntea zilei de 7 noiembrie, care se apropia cu pași mari. Lazarovici geluia scîndura, fără să-mi dea pic de atenție, eu rămăsesem cu chestiunea diamantelor în buzinar sau pe cap, dar la fereastră circular s-a produs o mișcare, am auzit un țipăt, cineva a căzut. Ne-am precipitat toți într-acolo.

Căzuse Morunul. Una dintre curentele lui crize de diabet, ducînd la otrîri mai scurte sau mai lungi, la molicune, temperatură și greață, pe care le trata cu ulei de ricin și praf de oase. Cei din jur l-au prins în brațe și l-am întins pe podea, pe talasul moale. Nu ni s-a îngăduit să-l ducem la dormitor, nici la infirmerie. Îl socoteam iar simulat. L-am dus totuși în celulă, după program, am rămas lingă el. Morunul și-a venit în fire, a dat cu ochii de mine, s-a holbat, s-a congestionat, a rupt într-una din crizele lui tipice de furie, care-l țarau tîria la bară: " - Piel de aici! Voi ați aruncat țara în prăpăstie, cu guvernul vostru de ticăloși. Nu vreau să te văd, nu ... nu ... " A început să gîlție, l-a încecat o tuse. Am coborît de pe prici liniștit, fericit, triumfător. Și Morunul intrase în joc.

A urmat prînzul la Palat. Marele dineu trebuia să se deslășoare în hruba cu cartofi. Hruba era somptuoasă, mezeaiul țesuse pe pereți niște fantastice tapiserii. Răileanu, fostul adjutant, s-a luat cu miinile de păr - cit mai aveau - cînd a auzit ce fețe simandicoase o să aibă la masă, a început să gîlție, să tremure, ispirînd prin a-ne blestema: " - Tocmai acu, acu v-ați pomeni să-ni cădeți lui vodă pe cap, pe criza asta!.." Am replicat: " - El ne-a polift." - Ei și, nu mai pot eu de asta. Nu e, domnule, nimic pe piață, absolut nimic. " - Comandă un prînz la Nisa! " - Trebuie să mă înveți tu ce să fac! Uitați țoi că de mult caseta coronei e la tîniche, năvălîți ca la pomană! " - Domnule, nu noi năvălim, Majestatea Sa ne-a polift! Nu-nțelegeți că-i vorba de prînzul concilierii?!" Tot eu i-am dat soluția. În pușcărie trăia Marinescu-Grasu, fostul bucătar la Peleş. Suferea de podagră și era cîrat în circă la hîrîud, de Pojoghînă, gratarajului ca "Continentul". Pe acesta îl luase în antrepriză Păstorel, organizînd cu el un joc al lui, în care nu se mai interferase nimeni. Păstorel îl obligase pe Pojoghînă ca zilnic, de la micul dejun pînă la cină și sepeu, să-l ospătaze cu minuni, cu toate fanteziile culinare imaginabile pe Terra. Cînd am aflat, am ris, ba chiar l-am apostrofât: " - Ce faci, coane Păstorel, mîinci dimineața? Dumneata! " - Ce să fac, mîi răspuns, mîncîm. M-am proștit la bătrînețe. În urmă cu ani nu luam dimineața decît cafea neagră și un Vichy ușor. Dar Pojoghînă m-a corupt, m-a trecut pe breakfeast, în zori, după moda englezescă. Îmi aplică apoi pe la 11 o gustare la franceză. Adevărul e că băiatul ăsta n-avea stolă de bucătar, ce vrei, gratarajiu, om de bodogă. Mă intoxicase inițial cu cărăriă. I-am spus, mă Pojoghînă, în închisoare e un cinim. Îți carentă asta de proteine, oamenii o să se sîlșie ca cîinii, vor trece la canibalism. So-l uoam ușure. Dă-mi dimineața doar două mășline, însă Volof o țuică. Mică. Mi-e de ajuns. Apoi o să mă vedem cum ne îndrumăm către prînz. Pojoghînă m-a liniștit. Domnu Păstorel, nu vă alarmați, noi să

gătim, între timp. Eu nu pot răbda fără să gîtesc. Eu gîtesc în cap toată ziua. Și mă-ocup de tot: tranșez carnea, curăț peștele, rîșnesc singur ingredientele. Nu suport ajutoare. Nici nu gust nimica. Ați văzut bucătari veritabili gustînd? Aia sînt rîndașii, ordonașele, spălătoreșele, mahalagosele, madamele de internat. Eu ridic numai capacul. Nasul mi-l dă de șire dacă am pus pe ce trebuie. Nu deranjez pe nimeni, nu isplăces pe nimeni, ridic doar capacul, oleacă. M-am întes ca el să mă chema și pe mine cînd intră în bucătărie și să ridice capacul oleacă. Într-adevăr, nu deranjam pe nimeni. Dar cu ocazia asta mi-am dat seama ca Pojoghînă e brînză bună în burduf de cine. " - Bine, mă, îl spun într-o zi, așa se face borșul rusesc? Ce-ai pus tu aici?" - " Am pus așa, ș-așa, ș-așa. " Eu șart-part îl ard două palme. " - Măgarule, să nu mai pui mina pe polonic dacă n-ai aflat mai întîi ce-i un borș. Asta nu-i borș cu croupe de sacară." Pojoghînă și-a șters mucii și-a început să se smiorcăie: " - De unde vrei mata, coane Păstorel, să-ți scoț borș din croupe de sacară? " - Te privește, atunci să nu faci borș, aruncă zama, scoate carnea afară, să-ți spun eu ce poți să faci cu ea. Ș-așa am început să-l învîț. Acum e un bucătar prima, pot să-l împrumut și Palatului, cu condiția ca la dineu să vin și eu. Jur să nu fac epigrame.

Făcusem rost de bucătar, scoțîndu-l pe boșorogul de Răileanu din cel mai cumplit împas. Cu admiterea lui Păstorel pe lista de protocol a palatului, o listă strictă, am aranjat altfel, am recurs la o stratagemă, l-am convins pe Cătinel să-l anexeze hoțește pe poet în personalul palatului, ceea ce Păstorel n-ar fi acceptat o dată cu viața, în s'nimb n-avea să atle niciodată, decît poate acum, nost mortem. Răileanu a mai ridicat chestiunea vîrului, dar am trecut repede peste obiecție: se va începe cu o Moselă transparentă, la pește, apoi ne vom elibera în Bordeaux și Malaga, la vinat și fripturi. Rezerva de șampanie era mică, dar de calitate. Un contabil de la firma Motl ne-a pu: la dispoziție ultimele lăzi pe care le mai avea pînă din cap. Cînd Răileanu a mai

replicat: " - N-am argintărie, a rămas la Peleş, mi-au furat-o comușiili", am urlat la el de s-a cutremurat bagdadia: " - Nene, ești un prost!", n-am mai adugăat că ce facem e joc, Răileanu și-a revenit, a înțeles-o, și-a înghițit chiupul imagină și a coborît pe scările de marmură, ca să ducă la bun sfîrșit preparatiue.

Aranjaseam totul, cînd, la cîrăatul verzilor, în depozit, l-am întîlnit pe Jacques. Era desulț, se opintea la un sac cu căpătîni, îi lunecau picioarele, iar se opintea, iar luna, dar nu puteam să-l ajut, eram ocupat cu sacul meu. În drum spre depozit, povîrnit sub sac, Jacques mă iscodește: " - Tot n-ai renunțat la proiect? " - Dragă Jacques, l-am muștrat, dar nici tu nu poți renunța, îți revin în noul guvern Culleș și Cultura! Iarăși am început să ne certăm. " - Ți-am spus că defest cultura instituționalizată, de cite ori să-ți spun! Cultura, dragul meu, e spirit, nu instituție". Începeam să mă înfuri: " - Jacques-ul meu drag, nu putem face spiritism nici cu cultele, nici cu cultura. La cultură avem nevoie de un om de nădejde, la culte dimne. Omul acela ești tu. Ai fost mentorul nostru spiritual aci. Un guru. Și ești. Rămîi, te rog așa! " - Rămîn, dar nu intru în noul guvern." Eram blocat. " - Și nu vrei să participi nici măcar la dineu? " Întrebare, disperată, scandalizată. l-am inuiat pe Jacques, care a revenit, în silă, sau poate de mila mea. " - Poate. Dar numai ca persoană particulară. Și foarte decis: Eu ieșii din politică."

La ușa depozitului mă aștepta Guristul, cîntărețul de romanțe. Își descărcase sacul cu varză și mă aștepta tremurînd de emoție sau frig. Totdeauna cînd îl vedeam, îl simteam scripa sub braț și arcușul în mînă. M-a abordat nu milog, ci cu ochi aprinși de jînd sau de foame: " - Coane, conțai și pe mine. Vin acolo și eu, la palat, să vă fac o cîntare. Dacă nu sînt prîm în salon, măcar să vă cînt la fereastră! ". Cum să-i spun Guristului că la Palat n-aveau ce căuta lăutarii, nici măcar la fereastră. Am vrut să-l reped, am ezitat, însă, apoi ne-am îngrozit: se aflase de dineu.

67. *Ascultați Johann Sebastian Bach?*

- Da. Muzica-mi este cel mai bun prieten acum. Din ce în ce mai bun.

Pentru Eugen Ionescu (născut și el în 1912): pictura. Pentru mine, muzica. Mozart, Haydn. Apoi Bach. Apoi Schubert, Wagner. Apoi preclasicii. Apoi toți ceilalți.

68. *Rugul umilinței nu naște orgolii?*

- Să vă citez fraza (ultra nostimă) a unui episcop francez: "En fait d'humilité, je défile n'importe qui!"

Lăsând gluma la o parte: desigur există primejdia nașterii orgoliului din umilință; desigur. Este de aceea nevoie de strictă supraveghere. Noica îmi zicea: fă și tu ca monahii care în post își puneau o picătură de ulei în cartofi sau varză. Ca să nu se trufească, ca să se smerească, să-și dea "ticăloșia" în vileag.

Astfel de "cedări" sînt salutare, profilactice.

69. *Dacă ați scrie un roman despre Unirea din 1859, ce rol le-ați acorda lui Al. I. Cuza și Mihail Kogălniceanu?*

- Să știți că eu socotesc Unirea de la '59 ca un exemplu de *teatru colectiv*. Toți au jucat roluri de prim plan, a fost un adevărat act obștesc sub o zodie binevoitoare. Cuza s-a nimerit a fi un om inteligent, cumsecade și destoinic. Dar nu a jucat rolul principal. Nici "rezonerul" piesei, M.Kogălniceanu, sfiorul, păpușarul, un soi de Mircea Vulcănescu și el (însă oficial). Dar n-au "rezistat" mult nici unul nici celălalt. S-au certat copilărește. Cuza a fost un "centru geometric" al momentului, a realizat în cițiva ani ce nu au putut face cîteva secole. K. îmi pare mai dramatic: în el a pîlpîit focul dîhului național. Nu-s nedrept cu Prințul? A fost o figură foarte onorabilă și, cred, profund simpatcă. Totuși: vorba ceea, băiat foarte bun, dar cu slăbiciuni. S-au purtat urît cu el, urît!

70. *Sînteți un om cu imaginație: cum îl vedeți dumneavoastră pe Mihai Eminescu străbătînd bulevardele Vienei?*

- Sunt sigur că-l încintau. Sunt sigur că circula negrăbit. Sunt sigur că a gustat "die Gemutlichkeit". Că a intrat în cafenele și le-a prins izul și farmecul. Sunt sigur că nu se pare zorea, deși avea foarte multe de citit și nu-i prea plăcea să iasă din casă. Sunt sigur că le-a îndrăgit. Sunt sigur că a știut să fie nu numai un mare român ci și un Weltbürger, un european, un domn, că a gustat din plin "civilizația" bulevardelor vieneze.

Dar era conștient de *menirea* lui. A intuit repede care e: aceea de poet român. Și-a *prelucrat* rolul, i-a intrat în piele, l-a asumat. Nu s-a lăsat ademinit nici de o treabă altă de onorabilă ca aceea de profesor universitar.

Cinste clarviziunii sale și capacității sale de a fi statonnic în hotăriri.

71. *Ce este o idee față de un mit?*

- Să luăm un exemplu culinar. Ideea e rețeta. Mitul e torta încă necoasă din cuptor. Opera de artă e torta garnisită și frumos așezată pe farfurie.

72. *Europa reprezintă un tip de spiritualitate sau o permanență culturală?*

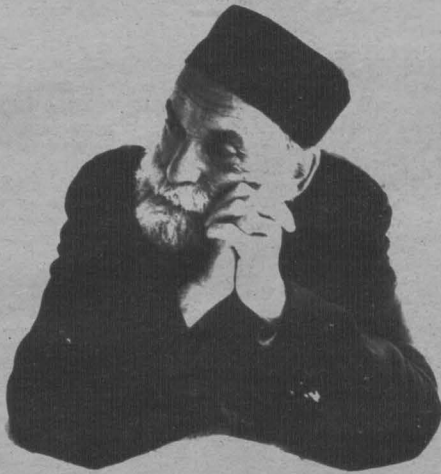
- Amîndouă, firește.

73. *Recunoașteți în opera lui Lucian Blaga un orizont eminescian?*

- Da. Blaga, dintre toți, mi se pare cel mai apropiat de Eminescu. Dar a fost ambițios, susceptibil, supărăcios, răsfățat. (Și mult prea temător după '47.) Ceea ce Eminescu nu a fost! Dar orizontul mioritic se încadrează fără îndoială în orizontul eminescian.

Da, Blaga mă mult decît oricare altul. Eu unul îl admir mult, îl sunt foarte devotat.

366 DE ÎNTREBĂRI pentru NICOLAE STEINHARDT (V) (1 ianuarie 1988 - 11 martie 1989)

74. *Ce întrebări i-ați fi pus lui André Malraux dacă l-ați fi întîlnit?*

- L-aș întreba: Spune drept, că nu ne aude nimeni și eu is mormînt, nu-i așa că statuile acelea din Cambodgia, la tinerețe, le-ai mangiut?

75. *Vă amintiți de cărțile copilăriei?*

- Mi-au plăcut: *Pickwick* și *Oliver Twist* de Dickens; *Mizerabilii*, *Cei trei mușchetari*; toate cărțile lui Alphonse Daudet; din Jules Verne: *Ocolul lumii în 80 de zile*, *Copiii căpitanului Grant*, *Un căpitan la 15 ani*, *Doi ani de vacanță*; *Zinele din Valea Cerbului* de Nestor Ureche; *Frații Karamazov*; *Cuore*; *Logodnicia lui Manzoni*, *Caravana lui Hauff* (povestiri), *Soll und Haber* de Gustav Freytag; *Viața la țară*; *Cîinele din Baskerville*; *Cinq-Mars* (Vigny), *Gil Blas* (Lesage).

76. *Divinitatea este un simbol al iubirii sau un răspuns și un refugiu al profetilor fără operă filozofică?*

- Nu mă încumet să dau divinității o definiție. În orice caz, nu una cu subînțelesuri psihanalitice.

77. *Vreți să definiți contribuția Ilenei Mălăncioiu la dezvoltarea literaturii române de azi? Ce admirați mai mult la ea?*

- Alerim, femeie! Curajoasă. Aspră. Le vede, le știe, le spune. Și cu suflet de muiere sensibilă, simțitoare. Suflet adînc, colțuros. Mare poetă.

Da; asta admir: o tărie inteligentă (foc) și totodată accesibilă milei, duioșiei (indirecte). Am calificat-o: o Antigonă ducîndu-l pe Oedip de mină, dar o Antigonă cu suflet de Electră (și de Ecaterina Teodoroiu).

78. *Vă rog să definiți originalitatea literaturii lui Borges.*

- Prețiozitatea + Erudiția + Poe + Sălbăcie sud-americană + Rafinament european + manierism. Eu cred că a fost un mare scriitor. Mai curînd un pitoresc, un subtil, un mare manierist.

79. *Nu credeți că opera lui Al. Philippide ar trebui restituită conștiinței estetice de azi?*

- Ba da. Și a lui Mircea Streinul (proză). Și a lui Const. Fântăneru (neapărat). Bună treabă a făcut Valeriu Răpeanu republicîndu-i pe C. Antoniadă, A. Dumitriu, P.P. Negulescu. Mai sint cei din Franța (Lupașcu, Drăghicescu...), apoi Teohari Antonescu, Bădărău, Mihai Codreanu.

Da, și Philippide, cum de nu?

Nu credeți că vol.I din *La Medeleni* sau *La Paradis general* ar putea fi hit-uri în librărie?

P.S. Philippide face poezie filozofică, întocmai ca Blaga. Dar Blaga, deși filosof, e cald. Ph., prea puțin.

80. *Ce redescoperiți astăzi în poemul naturii Echinocciul de primăvară?*

- E un echinox rece, ploios, ăilav, morocănos. Nu-mi este spre entuziasm. Îmi caut, meschin, zgribulit și moșnegește, refugiu în căldura camerei mele dăruită cu o sobă de nădejde și-n multe lemne, crăpate din vreme și stivute în apropierea ei.

81. *Sînteți de acord cu etica lui Seneca?*

- Pe stocii îi respect, dar nu-i iubesc. Sunt amarnici și înțelepți. Respect însă, din plin.

82. *Morala ieziților a creat subterana dostoevskiană?*

- Eu nu sunt un adversar al ieziților. În polemica lor cu janseniștii, sunt întru totul de partea lor. Cazuistica a fost o lucrare liberală și generoasă. O condamnă numai cei care nu-s informați. Dostoevski, cred, nu pe ei i-a avut în vedere, ci spiritul totalitar în sine - și inchiiziții, născocire a dominicanilor, nu a ieziților! Să nu uităm că, în cazul Galileu, ieziții sint cei care i-au luat apărarea și au propus foarte judicioasa soluție a ipotezelor științifice.

83. *Vă rog să analizați această reflecție despre Carte aparținînd lui Octavian Paler: "Scierele unei cărți e ca un lung deșert străbătut".*

- Da, desigur, așa e. Așa-i cu orice lucrare, orice operă, orice săvîrșire. Opera are un caracter soteriologic.

Spusa lui Octavian Paler îmi aduce aminte de "perioada de mlaștină" de care vorbea Codreanu în "Cărtica șefului de cuib". Ultima carte a lui Octavian Paler, *Viața ca o coridă*, mi s-a părut slăbuț.

84. *Care sint "învățăturile" care pot fi trase din EPISTOLARUL prezentat și îngrijit de Gabriel Liiceanu?*

- Învățătura principală - i-am scris și lui Andrei Pleșu, constă în evidențierea naivității, susceptibilității, copilăriei, neseriozității scriitorilor. Doamne, cit is de copilăroși, de supărăcioși, de atenți la epitetă, la fleacuri, de irascibili (din te miri ce). Dau dovadă de egocentrism exacerbat, de mahalagism, de o mundanitate vecină cu a țitelor de mahala. Apar cu totul și cu totul imaturi.

85. *Cum vă apare din aceste scrisori C. Noica?*

- Meritul cărții constă în aceea că-l prezintă pe Noica așa cum a fost: cinstit, nobil, curat și, adeseori, foarte uman, înduioșător.

86. *Mai recitiți CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÎNTENI? Vreți să definiți moralitatea personajelor?*

- Mărturisesc: nu am recit cartea (v-am mai spus, parcă, lucrul acesta). Mi se pare foarte curajoasă, dar nefinisată și publicată (nu fără temeinice motive, desigur) în grabă. E un *document uman* și istoric de primul ordin, un lucru cum nu se poate mai onorabil, splendid, dar ca operă de artă suferă mult din cauza gabei. Iar partea "filozofică" e extrem de naivă. E o spovedanie, curajoasă și foarte onorabilă - repet - însă impactul ei e legat de timp, de moment. Nu o pot reciti, cum aș citi o carte bine încheată. Personajele n-au moralitate. De unde s-o aibă? De unde să izvorască? Din noianul de minciuni? Așa e mesajul cărții: că oamenii nu mai au moralitate; nu mai știu ce este aceea. Li se descoperă numai următor unei catastrofe, unui cutremur lăuntric - ori cînd au intrat în semi-comă. Minciuna a devenit reflex. Trăim în lumea de dincolo de oglindă, într-o infra-realitate.

87. *Ce reprezintă pentru dumneavoastră Cecilia Metella?*

- Un somptuos monument funerar.

88. *Sunteți convins că Roma și-a creat mitul prin arhitectură și cruzime?*

- Arhitectura romană nu mi se pare decît anostă și solemnă. Mitul roman nu e un mit al cruzimii, ci al forței și al ordinii - ceea ce e cu totul altceva. Asprimea romană nu depășește nivelul general de cruzime al vremurilor acelor.

Drumurile (șoselele), da, ca parte din mitul roman, în care cred că mai intră stoicismul (în sens larg), disciplina, juridismul și - în sensul cel mai nobil - civismul.

89. *Ființa rostitoare creează un destin prin operă?*

- Opera, ca și moartea, preface viața în destin. Opera e victorială, dătătoare de sens, ea este devenirea întru ființă. Ea e ființa, întru care și-a aflat omul rostul.

90. *În ce ar consta celebritatea scriitoarei Marguerite Yourcenar?*

- A scris, fără îndoială, două cărți excelente: *Memoriile lui Hadrian* și *L'oeuvre au noir*. O desăvîrșită stilistă, cu o ținută spirituală de impecabilă demnitate.

La Academia franceză cred că au ales-o pentru că știa foarte bine grecește - asta i-a dat gata pe academicienii francezi - minus Eugen Ionescu: s-a opus alegerii ei!

Zaharia SÂNGEORZAN

La ridicarea cortinei, se deschide o ușă în partea stângă a scenei, în cadrul căreia se înghesuie primul, al doilea și al treilea deținut, conduși de King. Sînt tunși zero și acoperiți de tatuaje. Cel mai tatuat dintre ei este King. Cu toții poartă uniforme de pușcăriș. Îl privesc fix pe Xiboi. În partea dreaptă a scenei se află un pat de fier cu trei cușete suprapuse. Xiboi e așezat pe cușeta cea mai de sus. Și el este ras în cap și îmbrăcat în uniformă de pușcăriș, dar nu are tatuaje. Xiboi e un nou venit și îi privește pe cei din grup ușor intimidat. O lungă pauză plină de tensiune.

KING: S-ar părea c-ai fumat după deșteptare.

(Scurtă pauză)

PRIMUL DEȚINUT (cătore King): A fumat, l-am văzut eu.

KING (cătore cel de-al doilea deținut): E adevărat?

AL DOILEA DEȚINUT: Sigur că da.

KING (cătore Xiboi): Tu nu știi cînd e apelul de dimineață?

PRIMUL DEȚINUT (cătore King): Bineînțeles că știe. E la zece minute după deșteptare.

KING (cătore al doilea deținut): Deci știe!

AL DOILEA DEȚINUT: Sigur că știe!

Toată lumea învață asta de la început.

KING (cătore Xiboi): Atunci, ascultă aici, mă șmechere! Între deșteptare și apelul de dimineață ai zece minute. În timpul asta trebuie să te îmbraci.

Dacă vrei, poți să te piși, sau să te speli, nu te împiedică nimeni, toată lumea are dreptul asta. Dacă vrei, poți să te apuci să-ți faci și patul, ca să nu ne înghesuim toți după aceea. După asta se deschid ferestrele, ca să se aerisească bășinile din timpul nopții.

Așa e regula aici! Așa merg lucrurile și așa a fost dintotdeauna. E clar? Bun!

După asta, toată lumea și pregătește gamela și lingura și așteaptă apelul.

Cînd se dă apelul, toată lumea aleargă și se aliniază afară. Dacă nu te miști iute, ești trimis înăuntru și aștepti apelul următor, așa că aici trebuie să zbirni.

Nici vorbă să pierzi vremea, să-ți cauți gamela, să nu-ți găsești boneta, să te scarpini, că altfel, din cauza unuia o pătesc toți. Asta-i regula! Și dacă e vreunul care nu vrea să înțeleagă, îl facem noi să priceapă!

PRIMUL DEȚINUT (cătore King): Toată lumea știe regula și toți facem la fel.

AL DOILEA DEȚINUT (cătore Xiboi): Și dacă sînt căcănari care cred că merge altfel, o încercă rău de tot.

KING (cătore Xiboi): Așa că între deșteptare și masa de dimineață sînt o groază de lucruri de făcut și nu e timp pentru mîgării. Cu atît mai puțin pentru tras o țigară! Nu intră în obiceiurile noastre. După masa de dimineață e altceva. După aia toată lumea are dreptul să fumeze, ca nu supără pe nimeni. Dar înainte de masa de dimineață nu fumează nimeni! Așa a fost dintotdeauna în celula asta și așa va fi și de acum încolo. Oricine poate răbda douăzeci de minute, pînă ne întorcem de la masa de dimineață. (Cătore al doilea deținut): Așa e, mă?

AL DOILEA DEȚINUT: Sigur că da!

PRIMUL DEȚINUT (cătore King): Mai ales că în timpul ăla mai trebuie și să aerisim.

KING (cătore Xiboi): Mai e și chestia asta dar, în plus, mai sînt și oameni care nu suportă fumul de dimineață. Nu le place asta. Îi enervează, le face

Václav HAVEL

GREȘÉALA

rău la plămîni, ce mai, îi deranjează. E dreptul lor. Te-ai prins, bă?

XIBOI (tace, își ridică doar umerii, cu o privire perplexă)

AL DOILEA DEȚINUT (urlă la Xiboi): Bă, ai înțeles ce ți s-a spus?

(Xiboi tace, ridică doar din umeri)

(Xiboi dă din umeri, perplex)

AL DOILEA DEȚINUT (urlă la Xiboi): Ce-ai mă, de belești ochii așa? Băi căcănarul, te-a întrebat King ceva!

(Pauză)

KING (lui Xiboi): Vezi că deocamdată nu facem fițe, dar de acum încolo îți pe

o să faci și tu. Ai înțeles?

AL DOILEA DEȚINUT (lui Xiboi): Morții mă-tii de căcănari! Răspunde! King te-a întrebat ceva.

PRIMUL DEȚINUT (lui King): Io zic că așa face pe nebulu!

KING (lui Xiboi): Ai spălat chiuveta azi dimineață?

(Pauză)

KING: Săptămîna asta răspunzi de curățenie, așa că răspunzi de toate treburile. Și dacă-ți imaginezi că aici dai de două ori cu mătura și gata, te înșeli! Dai cu teul și cirpa peste tot, mai ales pe sub paturi și prin colțuri, că ăștia, caralii, controlează fiecare ungher cu lanterna! După aia ștergi praful de peste tot, speli chiuveta și veceul. Le faci lună, să lucescă! Azi au fost pline de jeg, ai avut noroc mare că n-a venit nici un caraliu. Dacă le găsea așa, erai în căcat. Dar astă seară îți promit că te controlez eu personal, înainte de inspecție. Aici există o lege și toată lumea o respectă. Toți sînt egali și nu există excepție. Mai ales pentru un împuțit ca tine, care-și aruncă chiștocul chiar în fața ușii!

AL DOILEA DEȚINUT (strigă la Xiboi): Mișcă-ți curul și ridică-te în picioare, cînd îți vorbește King!

(Xiboi continuă să stea așezat pe pat, continuînd să zimbească, perplex. Al doilea deținut vrea să sară la el, dar King îl oprește)

KING (cătore al doilea prizonier): Stai! (lui Xiboi): Zi așa, mă băiete, tu crezi că din prima zi poți să faci pe șeful aici? E, îți spun eu c-ai dat-o-n bară rău de tot! Bagă la cap că nu-mi faci față. Tipi din ăștia, ca tine, am mai făcut eu praf!

(Pauză)

PRIMUL DEȚINUT (lui King): Asta face rău pe nebulu!

KING (lui Xiboi): Și mișcă-ți curul de pe patul ăla!

(Pauză. Xiboi nu se mișcă)

AL DOILEA DEȚINUT (lui Xiboi): N-auzi mă!

(Xiboi nu mișcă)

KING (lui Xiboi): Ascultă bă, mie nu-mi place să facă nimeni mișto de mine! Norocul tău e că mă enervez greu.

PRIMUL DEȚINUT (lui Xiboi): Coboară, bă, de pe pat și cere-ți iertare lui King!

(Pauză. Xiboi nu se mișcă. Zimbește în continuare)

AL DOILEA DEȚINUT (răcnește spre Xiboi): N-auzi mă, ce ți se zice? Paștele mă-tii de căcănari!

(Al doilea deținut se repede spre cușete și îl trage pe Xiboi de picior. Xiboi cade pe jos, iar al doilea deținut îl lovește cu sete, apoi se întoarce lîngă King. Xiboi se ridică greoi și îi privește pe ceilalți cu un aer năuc. Pauză îndelungată)

AL TREILEA DEȚINUT (în șoaptă): Băieți!

(Pauză. Toți îl privesc pe Xiboi)

KING (fără să se uite la cel de-al treilea deținut): Ce e, mă?

AL TREILEA DEȚINUT (tot în șoaptă): Eu am impresia că așa e unghur, sau ceva în genul ăsta...

(Toți îl privesc întrebător pe King. Pauză încordată)

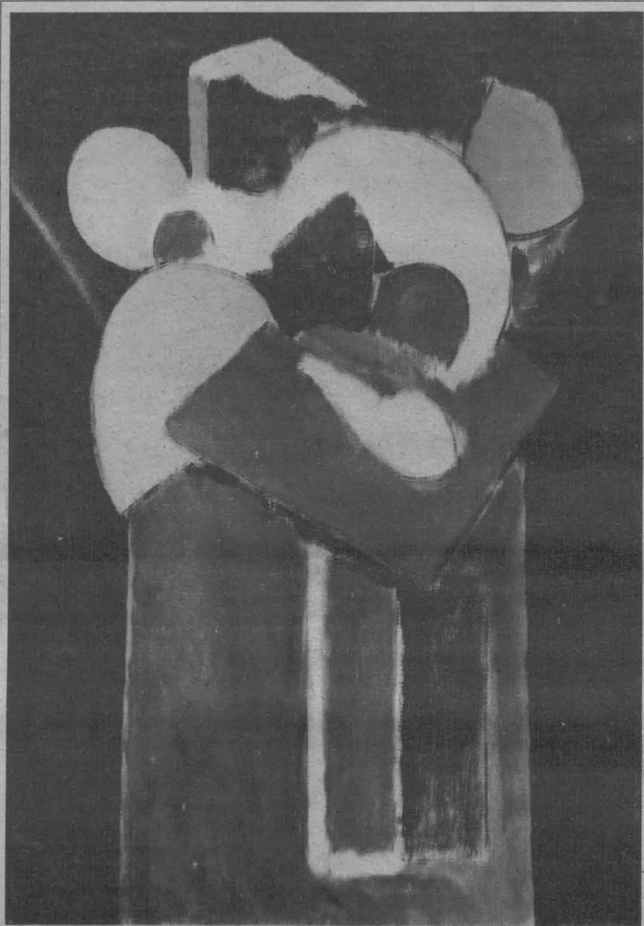
KING (după o bucată de vreme): Și ce dacă? E vina lui!

(King înaintează amenințător spre Xiboi, urmat de ceilalți deținuți, care îl încercuiesc pe Xiboi tot mai strîns. Cade cortina)

SFÎRȘIT

Traducere de Radu BĂIEȘU

(după revista "Lire" nr.174, martie 1990)

Ion PACEA: Arhitecturi vegetale II

AL DOILEA DEȚINUT: Bă, aici, cînd îl prindem pe unu cu mahorca-n gură de dimineață, îl catim!

KING (cătore Xiboi): Cum o fi în alte celule, îi privește. Dar aici, după deșteptare, nu se fumează. Asta-i valabil pentru toată lumea, inclusiv pentru ăia noi. Asta am vrut să-ți spun, băietel! Și vorbesc nu numai în numele meu, ci și al celorlalți. (Cătore al doilea deținut): Așa e, mă?

AL DOILEA DEȚINUT: Sigur că da.

PRIMUL DEȚINUT (cătore King): Toată lumea zice așa.

KING (cătore Xiboi): Te-am văzut cu toții cum fumați azi-dimineață, și nu ne-a plăcut. Dar eu am zis că ești nou și că poate nu cunoști regula. Așa că n-a mai comentat nimeni. Azi o trecem cu vederea, dar data viitoare ține minte că încă nu s-a pomenit prospătură să ne schimbe nouă legea.

PRIMUL DEȚINUT (lui King): De cînd sînt eu aici, încă n-am văzut pe nimeni să îndrăznească să fumeze înainte de masa de dimineață.

KING (lui Xiboi): Bine, te iertăm de țigara de azi, da' să mor eu dacă nu-i ultima oară. Te-ai prins ce-am vrut să zic?

fază, că altfel o încasezi.

(Pauză lungă)

KING: Acuma știi ce ai de făcut.

Începînd de miine, o să-ți faci patul și tu, ca toată lumea. Dacă alții pot, înseamnă că poți și tu. Aici n-avem chef de necazuri din cauza unui bulangiu care vrea să strice rînduiala.

Din cauza unuia plătete toată lumea. Și n-avem chef să facem toate corvezile din cauza unui șmecher care nu vrea să-și facă patul cum trebuie.

Dacă nu bagi asta la cutiuță și nu înveți să-ți faci patul ca lumea, noaptea de miine n-o să faci decît asta.

AL DOILEA DEȚINUT: O să te punem s-o faci și de o mie de ori, dacă e cazul.

KING (lui Xiboi): Pătura trebuie să fie pe toate părțile la doi centimetri de margine, colțul cearceafului exact de mărimea unei cartele de masă etc. O să-ți arate băieții cum trebuie făcut.

PRIMUL DEȚINUT: Îi arăt eu.

KING (lui Xiboi): Ai înțeles, mă?

(Pauză)

KING: Toată lumea face la fel, așa că